Предисловіе составителя.

Цѣль издаваемой книги заключается въ возможно широкомъ пропагандированіи среди Русскаго Общества идеи международнаго языка въ той ея формѣ, какъ она выразилась въ языкѣ Эсперанто. Сообразно съ этою цѣлью книга раздѣляется на два отдѣла: одинъ состоитъ изъ изложенія грамматики языка Эсперанто и изъ Эсперанто-русскаго и Русско-эсперантскаго словарей, другой же отдѣлъ представляетъ изъ себя Сборникъ статей, которыя могутъ служить съ одной стороны матеріаломъ для упражненія въ языкѣ Эсперанто, а съ другой—онѣ всесторонне выясняютъ сущность и громадное значеніе для человѣчества идеи международнаго языка *). Въ виду послѣдняго обстоятельства составитель считаетъ нужнымъ указать въ своемъ предисловіи лишь на тѣ достоинства языка Эсперанто, которыя невольно возбуждаютъ въ каждомъ образованномъ человѣкѣ желаніе пожертвовать незначительнымъ количествомъ своего свободнаго времени, чтобы заняться изученіемъ этого великаго изобрѣтенія конца прошедшаго столѣтія и принадлежащаго варшавскому доктору Л. Заменгофъ.

Достоинство языка Эсперанто заключается въ слѣдующемъ: 1) грамматика его необыкновенно легка и можетъ быть изучена въ полчаса; 2) словарь его также необычайно легокъ, такъ какъ авторомъ языка даны такіе пріемы, которые позволяютъ изъ одного корня создавать нѣсколько словъ, не изучая послѣднихъ; 3) коренныя слова взяты изъ важнѣйшихъ европейскихъ языковъ въ наиболѣе употребительной формѣ ихъ и не представляя никакихъ трудностей для необразованныхъ, они почти безъ изученія понятны людямъ, мало-мальски образованнымъ; 4) языкъ Эсперанто звученъ, гибокъ, богатъ и уже вполнѣ испробованъ во всѣхъ отрасляхъ человѣческаго знанія и искусства.

О простотѣ этого языка графъ Л. Н. Толстой пишетъ: „легкость обученія его такова, что получивъ эсперантскую грамматику, словарь и статьи, написанныя на этомъ языкѣ, я послѣ не болѣе двухъ часовъ занятій былъ въ состояніи если не писать, то свободно читать на этомъ языкѣ“.

Благодаря такой простотѣ языка Эсперанто, онъ, не смотря на свое появленіе въ свѣтъ только въ 1887 году, уже завоевалъ себѣ такое положеніе, что изучающіе его въ настоящее время считаются если не милліонами, то во всякомъ случаѣ сотнями тысячъ. Имъ занимаются какъ диллетанты и практики, такъ и многіе ученые, которые нашли его пригоднымъ не только для обычной жизни, но и для науки.

---

*) Примѣчаніе. Въ Сборникѣ помѣщены два стихотворенія извѣстнаго русскаго поэта эсперантиста В. Н. Девятнина, чтобы показать, насколько языкъ Эсперанто является пригоднымъ и для стихотворной формы литературныхъ произведеній.

Въ настоящее время почти во всѣхъ государствахъ есть города, гдѣ ведутся постоянные систематическіе курсы Эсперанто; въ разныхъ государствахъ существуетъ уже множество Эсперантскихъ Обществъ, группъ, кружковъ и т. д.; въ разныхъ городахъ издается на языкѣ Эсперанто около 30 періодическихъ изданій; на Эсперанто производится переписка между лицами самыхъ разнородныхъ національностей; языкъ этотъ принятъ многими коммерческими фирмами, какъ для дѣловой переписки, такъ и для рекламированія своихъ издѣлій и товаровъ; съ цѣлью испробованія степени пригодности этого языка для разговорныхъ сношеній въ 1905 году состоялся во Французскомъ городѣ Булони первый конгрессъ эсперантистовъ, который увѣнчался въ этомъ отношеніи полнымъ успѣхомъ; въ 1906 году такой же конгрессъ назначенъ на 15/28 Августа въ Швейцарскомъ городѣ Женевѣ, а въ слѣдующіе годы они предполагаются и въ другихъ государствахъ.

Изъ вышеизложеннаго видно, что языкъ Эсперанто въ настоящее время занялъ уже такое прочное положеніе, что изучающіе его ни въ коемъ случаѣ не рискуютъ напрасно потерять свое время; напротивъ, многія данныя убѣждаютъ, что недалеко то время, когда языкъ Эсперанто будетъ введенъ въ курсъ обязательныхъ предметовъ каждаго учебнаго заведенія и когда на него будутъ переводиться всѣ выходящія или уже вышедшія въ свѣтъ сочиненія, имѣющія общечеловѣческій интересъ. Для Россіи пока центральнымъ мѣстомъ, гдѣ можно получать всѣ свѣдѣнія по языку Эсперанто, служитъ Петербургское Общество „Эсперо". Правленіе его находится на Больш. Подъяческой улицѣ, въ домѣ № 24. Этимъ же Обществомъ издается подъ редакціей доктора Аснесъ и г. Радвалъ-Рипинскаго ежемѣсячный Эсперантскій Журналъ „Ruslanda Esperantisto", стоющій вмѣстѣ съ записью въ члены Общества „Эсперо" 3 руб. въ годъ. Для лицъ, которые пожелаютъ заняться языкомъ Эсперанто, мы рекомендуемъ запастись книгой д-ра Заменгофъ: „Fundamenta Krestomatio", стоющей 1 р. 40 к. и представляющей обширный сборникъ разныхъ статей, разсказовъ и стихотвореній на языкѣ Эсперанто. Кромѣ того, для нихъ необходимо пріобрѣсти Русско-Эсперантскій Словарь, стоющій 1 руб. и Эсперанто-Русскій Словарь, стоющій 40 коп. Изданія эти можно пріобрѣтать или отъ самого автора, въ г. Варшавѣ, ул. Дикая № 9 или же отъ вышеназваннаго Общества Эсперо.

Въ заключеніе составитель считаетъ себя обязаннымъ принести свою глубокую благодарность авторамъ помѣщенныхъ въ Сборникѣ статей господамъ Дэ-Бофронъ, Л. Бельмонтъ, В. Н. Девятнину, Редакціи Журнала „Ruslanda Esperantisto" и автору языка Д-ру Заменгофъ за то любезное сочувствіе, съ коимъ они отнеслись къ изданію настоящей книги при разрѣшеніи помѣстить въ ней часть ихъ трудовъ.

А. Сахаровъ.

Г. Ардатовъ, Симбирской губ.
2 Мая 1906 года.

ESENCO KAJ ESTONTECO DE LA IDEO DE LINGVO INTERNACIA.

Raporto, legita de s-ro L. de Beaufront en la kongreso „de l'Association Française pour l'Avancement des Sciences". (Parizo, 1900).

I.

Ĉiuj ideoj, kiuj estas ludontaj gravan rolon en la historio de la homaro, havas ĉiam tiun saman egalan sorton: kiam ili ekaperas, la samtempuloj renkontas ilin ne sole kun rimarkinde obstina malkonfido, sed eĉ kun ia neklarigebla malamikeco; la pioniroj de tiuj ĉi ideoj devas multe batali kaj multe suferi; oni rigardas ilin kiel homojn frenezajn, infane malsaĝajn, aŭ fine eĉ rekte kiel homojn tre malutilajn. Dum la homoj, kiuj okupas sin je ĉia plej sencela kaj senutila sensencaĵo, se ĝi nur estas en modo kaj konforma al la rutinaj ideoj de la amaso, ĝuas ne sole ĉiujn bonojn de la vivo, sed ankaŭ la honoran nomon de „instruituloj" aŭ „utilaj publikaj agantoj", la pioniroj de novaj ideoj renkontas nenion krom mokoj kaj atakoj; la unna renkontita tre malmulte lerninta bubo rigardas ilin de alte kaj diras al ili, ke ili okupas sin je malsaĝaĵoj; la unua renkontita gazeta felietonisto skribas pri ili „spritajn" artikolojn kaj notojn, ne preninte sur sin la

СУЩНОСТЬ И БУДУЩНОСТЬ ИДЕИ МЕЖДУНАРОДНАГО ЯЗЫКА.

Докладъ, прочитанный Г. Л. Бафронъ на конгрессѣ Французской Ассоціаціи поощренія наукъ. (Парижъ 1900 г.). Переводъ съ Эсперанто А. А. Сахарова.

I.

Всѣ идеи, коимъ суждено играть громадную роль въ исторіи человѣчества, постоянно имѣютъ одну и ту же участь: когда онѣ появляются, современники встрѣчаютъ ихъ не только съ замѣчательно упорнымъ недовѣріемъ, но даже съ какой-то необъяснимой враждою; піонеры этихъ идей бываютъ вынуждены выдерживать большую борьбу и переносить много страданій; на нихъ смотрятъ, какъ на людей сумашедшихъ, дѣтски неразумныхъ и наконецъ какъ на людей вредныхъ. Въ то время, какъ люди, которые занимаются всякой самой безцѣльной и безполезной глупостью, если только она въ модѣ и соотвѣтствуетъ рутиннымъ идеямъ толпы, пользуются не только всѣми благами жизни, но еще почетнымъ именемъ „ученыхъ" или „полезныхъ общественныхъ дѣятелей", піонеры новыхъ идей не встрѣчаютъ ничего, кромѣ насмѣшекъ и нападокъ: первый встрѣчный мало учившійся мальчикъ смотритъ на нихъ свысока и говоритъ имъ, что они зани-

laboron almenaŭ iom ekscii, super kio ili propre laboras; kaj la publiko, kiu ĉiam iras kiel anaro da ŝafoj post la kriemuloj, ridas kaj ridegas kaj eĉ por unu minuto ne faras al si la demandon, ĉu ekzistas eĉ guto da senco kaj logiko en ĉiuj tiuj ĉi „spritaj“ mokoj.

Pri tiuj ĉi ideoj „estas modo“ paroli ne alie, ol kun ironia kaj malestima rideto, tial tiel agas ankaŭ A, kaj B, kaj C, kaj ĉiu el ili timas enpensiĝi serioze eĉ unu minuton pri la mokata ideo, ĉar li „scias antaŭe“, ke „ĝi krom malsaĝaĵo enhavas ja nenion“, kaj li timas, ke oni iel alkalkulos lin mem al la nombro de „tiuj malsaĝuloj“, se li eĉ en la daŭro de unu minuto provos rilati serioze al tiu ĉi malsaĝaĵo. La homoj miras, „kiamaniere en nia praktika tempo povas aperi tiaj malsaĝaj fantaziuloj kaj kial oni ne metas ilin en la domojn por frenezuloj.

Sed pasas kelka tempo. Post longa vico da batalado kaj suferoj la „buboj-fantaziuloj“ atingis la celon. La homaro fariĝis pli riĉa per unu nova grava akiro kaj eltiras el ĝi la plej vastan kaj diversforman utilon. Tiam la cirkonstancoj ŝanĝiĝas. La jam fortiĝinta nova afero ŝajnas al la homoj tiel simpla, tiel „komprenebla per si mem“, ke la homoj ne komprenas, kiamaniere oni povis

маются глупостями; первый встрѣчный газетный фельетонистъ пишетъ про нихъ остроумныя статьи и замѣтки, не взявши на себя труда хоть сколько нибудь изучить то, надъ чѣмъ они собственно работаютъ, и публика, которая идетъ всегда, какъ стадо овецъ, за крикунами, смѣется и издѣвается надъ ними и даже въ первую минуту не задаетъ себѣ вопроса, существуетъ ли хоть капля смысла и логики во всѣхъ этихъ „остроумныхъ“ насмѣшкахъ.

Про эти идеи „существуетъ мода“ говорить не иначе, какъ съ иронической и презрительной усмѣшкой, по этому такъ дѣйствуютъ и А. и В. и С. и каждый изъ нихъ боится вдуматься серьезно даже на одну минуту въ осмѣиваемую идею, ибо онъ „знаетъ напередъ“ что „она кромѣ глупости не содержитъ ничего“; къ этому присоединяетя опасеніе, какъ бы и его не причислили къ числу „этихъ глупцовъ“ хотя бы онъ только въ теченіи одной минуты попытался отнестись серьезно къ этой глупости. Люди удивляются, какимъ образомъ въ наше практическое время могутъ появиться такіе глупые фантазеры и почему ихъ не сажаютъ въ дома умалишенныхъ.

Но проходитъ нѣкоторое время. Послѣ длиннаго ряда сраженій и страданій „мальчики фантазеры“ достигаютъ цѣли. Человѣчество обогащается однимъ новымъ важнымъ пріобрѣтеніемъ и извлекаетъ изъ него обширнѣйшую и разнообразнѣйшую пользу. Тогда обстоятельства мѣняются. Уже укоренившееся новое дѣло кажется такъ простымъ и „само собой понятнымъ“, что

tutajn miljarojn vivi sen ĝi. Kiam la posteuloj legas la rakontojn pri tio, kiel sin tenis kontraŭ la dirita ideo la samtempuloj de ĝia naskiĝo, ili absolute ne volas kredi kaj pensas, ke ĉion tion ĉi elpensis la historioskribantoj pro mokado je la foririntaj generacioj. „Ĉu efektive“, ili diras, „la tuta mondo tiam konsistis el idiotaj? Ĉu efektive ekzistis homoj, kiuj elpaŝadis kontraŭ la pioniroj kun tiaj sensencaj kontraŭparoloj kaj la ceteraj homoj silentadis kaj la unua renkontita kvinjara infano ne diradis al tiuj kritikantoj: „sinjoroj, vi ja parolas teruran, sur nenio fonditan sensenĉaĵon, kies rebato sin trovas ja tuj antaŭ via nazo!“? Absolute nekompreneble! La historiistoj certe trograndigas!“

Legu la historion de naskiĝo de la kristaneco kaj de diversaj grandaj ideoj en la regiono de moralo, filozofio kaj scienco; legu la historion de la eltrovo de Ameriko, de la enkonduko de fervojoj k. t. p. k. t. p. Ĉie tute tio sama. „Es ist eine alte Geschichte, doch bleibt sie immer neu“. La lumo aperas, kiel necesa bezonataĵo al tiu, kiu staras malproksime, sed al la proksime starantaj ĝi tranĉas la okulojn kaj ili penas estingi ĝin. La ideo de Kolumbo, ke „devas ekzisti okcidenta vojo Hindujon“, ŝajnas al ni nun tiel simpla, tiel natura, kaj ni simple ne volas kredi, ke povis iam ekzisti homoj, kiuj, sciante jam, ke la tero estas globo, povis dubi, ke al ĉia lando oni povas veni ne sole de oriento,

люди не понимаютъ, какимъ образомъ столько тысячилѣтій они могли жить безъ него. Когда потомки читаютъ разсказы про то, какъ относились къ сказанной идеѣ современники ея рожденія, они положительно не хотятъ вѣрить и думаютъ, что все это выдумано историками въ насмѣшку надъ исчезнувшими поколѣніями. Неужели въ самомъ дѣлѣ, говорятъ они, весь міръ состоялъ тогда изъ идіотовъ, неужели въ дѣйствительности существовали люди, которые выступали противъ піонеровъ съ такими глупыми возраженіями, а прочіе люди молчали и первое встрѣчное пятилѣтнее дитя не могло сказать этимъ критикамъ: „господа, вы вѣдь говорите страшную, ни начемъ не основанную глупость, опроверженіе коей находится предъ самымъ вашимъ носомъ!“ Совершенно не понятно! Историки конечно преувеличиваютъ!

Прочитайте исторію рожденія христіанства и разныхъ великихъ идей въ области морали, философіи и знанія; прочитайте исторію открытія Америки, введенія желѣзныхъ дорогъ и т. д. Вездѣ одно и тоже. Es ist eine alte Seschichte, doch bleibt sie immer neu“. Свѣтъ открывается, какъ необходимая потребность, тому, кто стоитъ въ отдаленіи, для близь же стоящихъ онъ рѣжетъ глаза и они стараются погасить его. Мысль Колумба, что „долженъ существовать запасной путь въ Индію“ кажется намъ теперь такъ простой, такъ натуральной и мы просто не хотимъ вѣрить, что могли нѣкогда существовать люди, которые, зная уже, что земля есть шаръ, могли сомнѣваться, что къ

sed ankaŭ de okcidento, kaj ke en tiu ĉi ne esplorita okcidento povas eble troviĝi ne konataj al ni interesaj landoj. Kiam ni legas tiujn kontraŭparolojn, kiujn oni tiam faradis al Kolumbo, ekzemple, ke neniu okcidenten de Eŭropo veturis, sekve ĝi estas ne ebla, ke Dio malpermesis tion ĉi fari, ke la ŝipoj malleviĝados malsupren kaj ne povos returne leviĝadi supren... k. t. p.,—ni kontraŭvole demandas nin, kiamaniere homoj maturaĝaj povis paroli tiajn sensencaĵajn, pro kiuj en nia tempo ruĝiĝus ĉia infano. Kaj tamen en tiu tempo ĝuste tiuj ĉi naivaj kontraŭparoloj estis rigardataj kiel veroj, ne ebligantaj ian dubon, kiel plej logika opinio de la tuta prudenta mondo, kaj la ideoj de Kolumbo estis kalkulataj kiel infanaĵo, kiu estas inda nenian atenton. Kiam oni montris al la homoj la forton de la vaporo kaj ĝian uzeblecon, ŝajnis, ke kia prudenta homo povus ion kontraŭparoli kontraŭ ĝi? Kaj tamen kiom da multjara batalado, suferoj kaj mokoj la elpensinto devis elporti! kaj eĉ tiam, kiam fine prosperis jam atingi la celon, kiam en Anglujo jam dum tutaj tri jaroj la lokomotivoj kursadis kaj alportadis grandegan utilon, sur la kontinento de Eŭropo instruitaj homoj kaj eĉ tutaj instruitaj korporacioj, anstataŭ simple ekrigardi kaj konvinkiĝi, skribadis ankoraŭ profundapensajn traktatojn pri tio, ke konstruado de lokomotivoj estas infana entrepreno, ke ĝi estas ne ebla, ke ĝi estas malutila k. t. p. Kio tio ĉi estas? ni demandas nin; ĉu tio ĉi estis ia ĉiuhoma epidemia idioteco? ĉu efektive ekzistis tiaj gene-

каждой странѣ можно подойти не только съ востока, но и съ запада и что въ этомъ не изслѣдованномъ западѣ могутъ быть найдены неизвѣстныя для насъ интересныя страны. Когда мы читаемъ тѣ возраженія, которыя тогда дѣлали Колумбу, напримѣръ, что никто изъ Европы на западъ не ѣздилъ, слѣдовательно это не возможно, что Самъ Богъ запретилъ это дѣлать, что корабли спустятся внизъ и не смогутъ снова подняться вверхъ и т. д. мы невольно задаемъ себѣ вопросъ, какимъ образомъ зрѣлые люди могли говорить такія глупости, изъ закоторыхъ въ наше время покраснѣлъ бы ребенокъ. И однако, въ то время такія наивныя возраженія разсматривались, какъ истина, невозбуждающая въ себѣ никакого сомнѣнія, какъ наиболѣе логическое мнѣніе всего благомыслящаго свѣта и идеи Колумба считались, какъ мальчишество, которое не заслуживаетъ никакого вниманія. Когда доказали людямъ силу пара и его пользу, казалось, что какой разумный человѣкъ могъ что либо возражать противъ этого? И однако сколько многолѣтней борьбы, страданій и насмѣшекъ долженъ былъ вынести его изобрѣтатель! И даже тогда, когда наконецъ удалось уже достигнуть цѣли, когда въ Англіи уже въ теченіи цѣлыхъ трехъ лѣтъ ходили и приносили большую пользу локомотивы, на континентѣ Европы ученые люди и даже цѣлыя ученыя корпораціи, вмѣсто того, чтобы по просту посмотрѣть и убѣдиться, продолжали писать глубокомысленныя трактаты о томъ, что постройка локомотивовъ есть дѣтское предпрія-

racioj? Jes, ekzistis tiaj generaeioj, kaj ni, kiuj nun miregas, ni en efektiveco estas ne pli bonaj ol ili, kaj niaj nepoj estos ne pli bonaj ol ni. Ĉiuj tiuj ĉi homoj kun iliaj indignige sensencaj kontraŭparoloj kaj atakoj estis tamen ne idiotoj, kvankam ili nun eble ŝajnas al ni tiaj. Ilia tuta kulpo konsistis nur en tio, ke, dank' al la natura spirita inercio de ĉiu el ni, ili aŭ tute ne volis prijuĝi la naskiĝantajn novajn aperojn, plivolante limigi sin per sanosubtenanta ridado, aŭ alpaŝadis al la prijuĝado kun antaŭe jam preta konvinko, ke la afero proponata al ili estas neplenumebla, kaj ĉiujn siajn argumentojn ili penadis konformigadi al tiu antaŭe farita decido, ne rimarkante la tutan senfundamentecon de tiuj ĉi argumentoj, kaj kontraŭ la argumentoj de la defendantoj de la nova ideo ili fermadis sian cerbon per la plej fortikaj seruroj, kaj tial tiuj ĉi lastaj argumentoj, kiuj penadis pruvi la eblecon de tio, „pri kio ĉiuj ja scias, ke ĝi estas neebla“, devis ŝajni al tiuj inerciaj homoj tiel same infanaj, kiel al ni nun ŝajnas iliaj tiamaj kontraŭparoloj.

Al tiaj ideoj, kiuj al la samtempuloj ŝajnas senenhava fantazio kaj al la posteuloj ŝajnas tia natura afero, ke ili ne komprenas, kiamaniere la homoj miljarojn vivis sen ĝi,—al tiaj

тіе, что это не возможно, что это безполезно и т. д. Что это такое?, спрашиваемъ мы себя: неужели это было общечеловѣческое эпидимическое идіотство? и неужель существовали такія поколѣнія? Да, такія поколѣнія существовали и мы, которые теперь этому удивляемся, мы въ дѣствительности не лучше, чѣмъ они, а наши внуки не будутъ лучше, чѣмъ мы. Всѣ эти люди съ ихъ недостойно безсмысленными возраженіями и нападками были не идіоты, хотя они теперь намъ и кажутся таковыми. Вся ихъ вина состояла въ томъ, что благодаря естественной душевной инерціи каждаго изъ насъ, они или совсѣмъ не желали обсуждать нарождающіяся новыя явленія, предпочитая ограничиваться самоуспокаивающимъ смѣхомъ, или подходили къ обсужденію съ предвзятымъ убѣжденіемъ, что предлагаемое имъ дѣло невыполнимо и всѣ свои аргументы они старались подогнать къ этому заранѣе сдѣланному рѣшенію, не замѣчая всей неосновательности этихъ аргументовъ, а противъ аргументовъ защитниковъ новой идеи они запирали свой мозгъ крѣпчайшими замками и поэтому-то эти послѣдніе аргументы, которые старались доказать возможность того, „про что всѣ уже знаютъ, что оно не возможно“ должны были казаться этимъ инертнымъ людямъ на столько же ребяческими, на сколько ребяческими кажутся намъ теперь возраженія противъ нихъ.

Къ такимъ идеямъ, которыя современникамъ кажутся безсодержательной фантазіей, а потомкамъ такимъ естественнымъ дѣломъ, что они не понимаютъ, какъ люди въ

ideoj apartenas ankaŭ la ideo de enkonduko de komuna lingvo por la komunikiĝoj inter diversaj popoloj. Kiam niaj posteuloj legos en la historio, ke la homoj, tiuj ĉi reĝoj de la tero, tiuj ĉi plej altaj reprezentantoj de la monda inteligenteco, tiuj ĉi duon-dioj, en la daŭro de tutaj miljaroj vivis unuj apud la aliaj, ne komprenante unuj la aliajn, ili simple ne volos kredi. „Por tio ĉi oni ja bezonis nenian supernaturan forton, ili diros; ĉiu el tiuj ĉi homoj posedis ja kolekton da kondiĉaj sonoj, per kiuj li tute precize kompreniĝadis kun siaj plej proksimaj najbaroj,—kiel do ne venis al ili en la kapon konsentiĝi inter si, ke unu el tiaj kolektoj da kondiĉaj sonoj estu enkondukita por la reciproka kompreniĝado inter ĉiuj, simile al tio, kiel por la plimulto de la kulturaj popoloj estis enkondukita jam longe unu kondiĉa kolekto da mezuroj, unu kondiĉa alfabeto, unuj kondiĉaj muzikaj signoj k. t. p.!“ Niaj posteuloj indignos, kiam ili ekscios, ke la homojn, kiuj penadis pri la enkonduko de komuna lingvo, la samtempuloj montradis per la fingroj, kiel maniulojn, bubojn, ne meritantajn la nomon de seriozaj homoj; ke pri tiuj ĉi homoj ĉiu malplenkapulo povis spritadi en la gazetoj, kiom li volis, kaj troviĝis neniu, kiu dirus al tiuj malplenkapuloj: „vi povas trovi tiujn ĉi ideojn plenumeblaj aŭ ne plenumeblaj,—sed moki ilin, eĉ ne konatiĝinte kun ili, estas honte, sinjoroj! „Kore ridegos niaj posteuloj, kiam ili aŭdos tiujn naivajn kontraŭparolojn, kiujn multaj el niaj samtempuloj faradis kontraŭ la ideo de lingvo internacia entute kaj de lingvo arta speciale.

теченіи тысячилѣтій могли жить безъ него—къ такимъ идеямъ принадлежитъ также и идея введенія всеобщаго языка для сношеній между различными народами. Когда наши потомки прочитаютъ въ исторіи, что люди, эти цари земли, эти наиболѣе высокіе представители міроваго разума, эти полубоги въ продолженіе столькихъ тысячилѣтій жили одни рядомъ съ другими, не понимая другъ друга, они просто не повѣрятъ этому. „Для этого они не нуждались ни въ какой сверхъестественной силѣ, скажутъ они; каждый изъ тогдашнихъ людей располагалъ коллекціей условныхъ звуковъ, благодаря которымъ онъ вполнѣ точно могъ изъясняться съ своими ближайшими сосѣдями;—почему же не пришло имъ въ голову согласиться между собой, чтобы одна изъ этихъ коллекцій условныхъ знаковъ была введена для взаимнаго объясненія между всѣми, подобно тому, какъ для большинства культурныхъ народовъ была введена уже давно условная коллекція мѣръ, условный алфавитъ, условные музыкальные знаки и т. д. Наши потомки будутъ негодовать, когда они узнаютъ, что на людей, которые боролись за введеніе всеобщаго языка, современники показывали пальцами какъ на маньяковъ, мальчиковъ, не заслуживащихъ названія серьезныхъ людей; что про этихъ людей каждый пустоголовый могъ острить въ газетѣ, сколько хотѣлъ и не находилось человѣка, который бы сказалъ этимъ тупицамъ: „господа, вы можете находить эти идеи выполнимыми или невыполнимыми, но насмѣхаться надъ ними, даже не

Simile al tio, kiel ni kun rideto de kompato rilatas al tiu el niaj pra-praavoj, kiu antaŭ kelke da miljaroj eble protestis kontraŭ la enkonduko de arta alfabeto, kriante kun la aplombo de insruitulo, sed tute senpruve, ke rimedo por la esprimado de niaj pensoj estas objekto organa, natura, kreita de la historio (skribado per hieroglifaj desegnaĵoj) kaj ne povanta „esti kreita en kabineto“,—tiel niaj posteuloj, mokados tiujn niajn samtempulojn, kiuj nur pro tiu nenion diranta cirkonstanco, ke la nunaj lingvoj kreiĝis blinde per si mem, aŭtoritate certigas, ke lingvo ne povas esti kreita arte.

„Ĝis nun ne estis, sekve ne povas esti!“—„Kiel mi povas kredi“, diros en la venonta centjaro ja dekjara lernanto al sia instruanto, „ke ekzistis homoj, kiuj neadis la eblecon de ekzistado de arta lingvo, kiam antaŭ ilia nazo tia lingvo jam ekzistis, havis jam riĉan literaturon kaj bonege plenumadis jam en la praktiko ĉiujn funkciojn, kiujn oni povas postuli de lingvo internacia, kaj tiuj ĉi sinjoroj, anstataŭ babiladi ĉiam teorian sensencaĵon, bezonis nur malfermi la okulojn kai ekrigardi! Ĉu estas eble, ke homoj maturaĝaj parolus

ознакомившись съ ними, стыдно!“ Сердечно будутъ смѣяться наши потомки, когда они услышатъ тѣ наивныя возраженія, которыя многія изъ нашихъ современниковъ дѣлали противъ идеи международнаго языка вообще и искуственнаго языка въ особенности. Подобно тому, какъ мы съ усмѣшкой состраданія относимся къ тѣмъ изъ нашихъ прапрадѣдовъ, которые нѣсколько тысячилѣтій тому назадъ возможно протестовали противъ введенія искуственнаго алфавита, восклицая съ апломбомъ ученаго, но совершенно бездоказательно, что средство для выраженія нашихъ мыслей есть предметъ органическій, природный, созданный исторически (писаніе іероглифическими знаками) и не можетъ „быть создано въ кабинетѣ“, такъ наши потомки будутъ смѣяться надъ тѣми нашими современниками, которые только на основаніи того ничего не выражающаго обстоятельства, что существующіе языки создались безсознательно, сами собой, авторитетно увѣряютъ, что языкъ не можетъ быть созданъ искуственно.

„До сего времени не было, слѣдовательно не можетъ быть!“ „Какъ мы можемъ вѣрить“, скажетъ въ будущее столѣтіе какой нибудь десятилѣтній ученикъ своему учителю, „что были люди, которые отрицали возможность существованія искуственнаго языка, когда предъ ихъ носомъ этотъ языкъ уже существовалъ, имѣлъ уже богатую литературу и прекрасно выполнялъ на практикѣ всѣ функціи, которыя можно требовать отъ языка международнаго, въ то время какъ этимъ господамъ нужно было только, вмѣ-

ĉiam frazistan sensencaĵon pri ia diferenco de la voĉaj organoj ĉe la popoloj, kiam ĉiu infano vidis sur ĉiu paŝo membrojn de unu popolo, bonege parolantajn en la lingvo de alia popolo!“ Kaj la instruanto respondos: „ĝi estas efektive nekredebla, kaj tamen ĝi tiel estis!“.

Cetere en la nuna tempo en la afero de lingvo internacia la rutino kaj spirita inercio komencas iom post iom cedadi al la sana prudento. Jam longe tie aŭ aliloke en diversaj gazetoj kaj revuoj aperas artikoloj plenaj de aprobo por la ideo mem kaj por ĝiaj batalantoj. Sed tiuj ĉi artikoloj estas ankoraŭ senkuraĝaj, kvazaŭ la aŭtoroj timas, ke oni ne elmetu ilin al publika malhonoro. Tiuj ĉi senkuraĝaj voĉoj perdiĝas en la laŭtega ĥoro de la kriistoj kaj mokistoj, tiel ke la grandega plimulto de la publiko, kutiminta iradi nur tien, kie oni krias la plej laŭte, kaj opiniadi ĉiun mokanton saĝulo, ĉiun atakanton bravulo kaj ĉiun atakaton kulpulo, ĉiam ankoraŭ rigardas la ideon de lingvo internacia kiel sensencan infanan fantazion. Tiun ĉi publikon konvinki ni ne entreprenas, ĉar ĉiuj niaj vortoj pereus vane. Ĉin konvinkos nur la tempo. Morgaŭ ĝi al la pioniroj de la ideo konstruos monumentojn kun tia sama anara sento, kun kiu ĝi hodiaŭ superĵetas ilin per koto. Nia parolo estas difinita nur por tiuj, kiuj provis rilati al nia ideo kun juĝo memstara, sed sub la influo de diversaj aŭditaj

сто того, чтобы болтать разныя теоретическія безсмыслицы, открыть глаза и посмотрѣть! И неужели возможно, чтобы зрѣлые люди постоянно говорили безсмысленныя фразы про какое-то различіе голосовыхъ органовъ у народовъ, когда каждое дитя видѣло на каждомъ шагу членовъ одного народа, прекрасно говорящихъ на языкѣ другого народа!“ И учитель отвѣтитъ: „это дѣйствительно не вѣроятно, но однако это такъ было!“

Правда, въ настоящее время въ дѣлѣ международнаго языка рутина и духовная инерція начинаютъ мало по малу уступать здравому благоразумію. Уже давно тамъ и сямъ въ различныхъ газетахъ и обозрѣніяхъ появляются статьи, полныя сочувствія какъ къ самой идеѣ, такъ и къ ея защитникамъ, но статьи эти носятъ еще не рѣшительный характеръ, будто авторы ихъ боятся, что люди могутъ выставить ихъ на публичное осмѣяніе; эти робкіе голоса теряются въ громкомъ хорѣ крикуновъ и насмѣшниковъ, такъ что громадное большинство публики, привыкшей идти только туда, гдѣ наиболѣе громко кричатъ и считать каждаго насмѣшника мудрецомъ, каждаго нападающаго храбрецомъ и каждаго нападаемаго неправымъ, продолжаетъ до сего времени еще смотрѣть на идею международнаго языка, какъ на безсмысленную дѣтскую фантазію. Убѣждать эту публику мы не намѣреваемся, потому что всѣ наши слова тутъ пропадаютъ даромъ. Ее убѣдитъ только время. Завтра она будетъ воздвигать монументы піонерамъ идеи съ тѣмъ же самымъ стаднымъ чув-

opinioj perdis la egalpezon, ne scias, kiel ili devas sin teni, dezirus kredi kaj samtempe turmentiĝas per konstantaj duboj. Por ili ni tie ĉi analizos la demandon, ĉu efektive ni, la amikoj de la ideo de lingvo internacia, laboras por ia utopio, kaj ĉu minacas al ni la danĝero, ke ĉiuj niaj laboroj pereos vane, kiel kredigas niaj kontraŭuloj, aŭ ĉu ni iras al celo klare difinita, senduba kaj nepre atingota.

Ni scias, estimataj aŭskultantoj, ke vi kutimis rilati kun estimo nur al tiaj argumentoj, kiuj estas plenigitaj per multo da citatoj, traplektitaj per multo da laŭtaj aŭtoritataj nomoj kaj brilas per amasego da alteflugaj kvazaŭ-sciencaj frazoj. Ni avertas vin, ke ĉion tion ĉi vi en nia parolo ne trovos. Se vi trovas atentinda nur tion, kio estas ligita kun laŭtaj nomoj, legu ian verkon pri lingvo internacia, kaj vi trovos tie longan serion da gloraj kaj aŭtoritataj scienculoj, kiuj laboris por la ideo de lingvo internacia. Sed ni tie ĉi forlasos ĉian superfluan balaston kaj parolos al vi nur en la nomo de la nuda logiko. Ne turnu atenton sur tion, kion diras Petro aŭ Johano, sed pripensu mem. Se niaj argumentoj estas ĝustaj, akceptu ilin,—se ili estas malĝustaj, forĵetu ilin, se

ствомъ, съ какимъ сегодня она забрасываетъ ихъ грязью. Наша рѣчь предназначается только для тѣхъ, которые обнаружили желаніе отнестись къ нашей идеѣ съ самостоятельнымъ сужденіемъ, но подъ вліяніемъ разныхъ выслушанныхъ мнѣній потеряли равновѣсіе, не знаютъ, какимъ образомъ они могутъ удержаться, желали бы вѣрить и въ то же время терзаются постоянными сомнѣніями. Собственно для нихъ мы будемъ производить анализъ вопроса, дѣйствительно ли мы, друзья идеи международнаго языка, работаемъ для утопіи и дѣйствительно ли намъ угрожаетъ опасность, что всѣ наши труды пропадутъ даромъ, какъ увѣряютъ наши противники, или же мы идемъ къ цѣли, ясно опредѣленной, несомнѣнной и непремѣнно достижимой.

Мы знаемъ, уважаемые слушатели, что вы привыкли относиться съ уваженіемъ только къ тѣмъ аргументамъ, которые исполнены множествомъ цитатъ, переплетены множествомъ громкихъ авторитетныхъ именъ и блестятъ массой высокопарныхъ квази-научныхъ фразъ. Мы предупреждаемъ Васъ, что ничего подобнаго въ нашей рѣчи Вы не найдете. Если Вы находите заслуживающимъ вниманія только то, что связано съ громкими именами, прочитайте какой нибудь трудъ о международномъ языкѣ и Вы найдете тамъ длинный рядъ славныхъ и авторитетныхъ ученыхъ, которые работали надъ идеей международнаго языка. Но мы здѣсь отбросимъ весь излишній балластъ и будемъ говорить Вамъ только именемъ чистой логики. Не обращайте вниманія на

eĉ miloj da laŭtaj nomoj starus post ili.

Ni analizos sisteme la sekvantajn demandojn: 1) ĉu lingvo internacia estas bezona; 2) ĉu ĝi estas ebla en principo; 3) ĉu ekzistas espero, ke ĝi efektive estos enkondukita praktike; 4) kiam kaj kiamaniere tio ĉi estos farita kaj kia lingvo estos enkondukita; 5) ĉu nia nuna laborado kondukas al ia difinita celo, aŭ ni agas ankoraŭ blinde kaj riskas, ke nia laborado pereos vane, kaj prudentaj homoj devas ankoraŭ sin teni flanke de ni, ĝis „la afero klariĝos“.

II.

Ĉu lingvo internacia estas bezona? Tiu ĉi demando per sia naiveco elvokos ridon ĉe la estontaj generacioj, tiel same kiel niaj samtempuloj ekridus ekzemple ĉe la demando „ĉu poŝto estas bezona“? La plimulto de la inteligenta mondo jam nun trovos tiun ĉi demandon tute superflua; tamen pro konsekvenco ni metas tiun ĉi demandon dank'al tio, ke ekzistas ancoraŭ multe da homoj, kiuj respondas je tiu ĉi demando per „ne“. La sola motivo, kiun kelkaj el tiuj ĉi homoj elmetas, estas sekvanta: „lingvo internacia detruos la lingvojn naciajn kaj la naciojn“. Ni konfesas,

то, что говоритъ Петръ или Иванъ, но руководитесь болѣе собственнымъ своимъ мнѣніемъ. Если наши аргументы справедливы, принимайте ихъ, если они не основательны, отбрасывайте, даже если бы за ними стояла тысяча громкихъ именъ.

Мы будемъ производить систематическій анализъ слѣдующихъ вопросовъ: 1) необходимъ ли международный языкъ; 2) возможенъ ли онъ въ принципѣ; 3) существуетъ ли надежда, что онъ дѣйствительно будетъ введенъ на практикѣ; 4) когда и какимъ образомъ это можетъ случиться и какой именно языкъ будетъ введенъ; 5) приведетъ ли наша настоящая работа къ какой либо опредѣленной цѣли, или мы дѣйствуемъ пока слѣпо, рискуя, что весь нашъ трудъ пропадетъ даромъ, вслѣдствіе чего благоразумные люди пока должны держаться въ сторонѣ отъ насъ „впредь до выясненія дѣла.“

II.

Нуженъ ли международный языкъ? Этотъ вопросъ по своей наивности вызоветъ смѣхъ у будущихъ поколѣній, подобно тому, какъ наши современники засмѣялись бы напримѣръ надъ вопросомъ „нужна ли почта?“ Большинство интелигентнаго общества уже и теперь найдетъ этотъ вопросъ совершенно излишнимъ; однако для послѣдовательности мы ставимъ этотъ вопросъ благодаря тому, что существуетъ много людей, которые даютъ на него отрицательный отвѣтъ. Единственный мотивъ, который нѣкоторые изъ этихъ людей выставляютъ, слѣдующій: „международный языкъ раз-

ke kiom ajn ni rompis al ni la kapon, ni neniel povis kompreni,“ en kio nome konsistus la malfeliĉo por la homaro, se en unu bela tago montriĝus, ke ne ekzistas jam plu nacioj kaj lingvoj naciaj, sed ekzistas nur unu ĉiuhoma familio kun unu ĉiuhoma lingvo. Sed ni supozu, ke tio ĉi efektive estus io terura, kaj ni rapidos trankviligi tiujn ĉi sinjorojn. Lingvo internacia deziras nur doni al la homoj de malsamaj popoloj, kiuj staras unu antaŭ alia kiel mutuloj, la eblon komprenadi unu alian, sed ĝi neniel intencas enmiksiĝi en la internan vivon de la popoloj. Timi, ke lingvo internacia detruos la ligvojn naciajn, estas tiel same ridinde, kiel ekzemple timi, ke la poŝto, kiu donas al homoj malproksimaj unu de alia la eblon komunikiĝadi, minacas neniigi la buŝajn interparoladojn inter la homoj! „Lingvo internacia“ kaj „lingvo tutmonda“ estas du tute malsamaj objektoj, kiujn miksi inter si oni neniel devas. Se ni supozus, ke fariĝos iam kunfluiĝo de la homoj en unu ĉiuhoman popolon, en tiu ĉi „malfeliĉo“ (kiel nomos ĝin la naciaj ŝovinistoj) estos kulpa ne la lingvo internacia, sed la aliiĝintaj konvinkoj kaj opinioj de la homoj. Tiam efektive la lingvo internacia faciligos al la homoj la atingon de tio, kio antaŭe estos principe decidita de ili kiel dezirinda; sed se la celado al kunfluiĝo ne naskiĝos ĉe la homoj memstare, la lingvo internacia per si mem certe ne volos altrudi al la homoj tian unuiĝon. Lasante tute flanke la demandon pri la dezirindeco aŭ nedezirindeco de nacia ŝovinismo, ni notos nur tion, ke cela-

рушитъ языки національные и самыя націи“. Мы признаемся, что сколько мы не ломали себѣ голову, мы никакъ не могли понять, въ чемъ именно будетъ заключаться несчастіе человѣчества, если бы въ одинъ прекрасный день оказалось, что болѣе уже не существуетъ ни національныхъ языковъ, ни націй, а существуетъ только одна общечеловѣческая семья съ однимъ общечеловѣческимъ языкомъ. Но мы предполагаемъ, что изъ этого дѣйствительно получится нѣчто ужасное, а потому спѣшимъ успокоить этихъ господъ. Международный языкъ желаетъ только дать людямъ разныхъ народностей, относящимся другъ къ другу какъ нѣмые, возможность взаимнаго пониманія, но онъ нисколько не намѣренъ вмѣшиваться во внутреннюю жизнь народовъ. Бояться, что международный языкъ уничтожитъ національные языки, точно также смѣшно, какъ напримѣръ бояться, что почта, которая даетъ возможность сообщаться людямъ, живущимъ другъ отъ друга въ отдаленіи, угрожаетъ уничтоженіемъ устныхъ разговоровъ между людьми! „Языкъ международный“ и „языкъ всемірный“ представляютъ изъ себя два разнородныхъ понятія, которыя никакъ нельзя между собою смѣшивать. Если мы предположили бы, что когда либо произойдетъ смѣшеніе людей въ одинъ общечеловѣческій народъ, въ этомъ „несчастіи“ (какъ называютъ это національные шовинисты) будетъ виноватъ не международный языкъ, но слившіеся убѣжденія и взгляды людей. Тогда дѣйствительно международный языкъ облегчитъ людямъ достиженіе того, что напередъ будетъ

don al lingvo internacia ne devas escepti eĉ la plej varmega blinda ŝovinismo; ĉar la rilato inter celado al lingvo internacia kaj inter nacia ŝovinismo estas tia sama, kiel inter nacia patriotismo kaj amo al sia familio: Per si mem la lingvo internacia ne sole ne povas malfortigi la lingvojn naciajn, sed kontraŭe, ĝi sendube devas konduki al ilia granda fortiĝado kaj plena ekflorado: dank'al la neceseco ellernadi diversajn fremdajn lingvojn, oni nun malofte povas renkonti homon, kiu posedus perfekte sian patran lingvon, kaj la lingvoj mem, konstante kunpuŝiĝante unuj kun la aliaj, ĉiam pli kaj pli konfuziĝas, kripliĝas kaj perdas sian naturan riĉecon kaj ĉarmon; sed kiam ĉiu el ni devos ellernadi nur unu fremdan lingvon (kai ankoraŭ tre facilan), ĉiu el ni havos la eblon ellerni sian lingvon fonde, kaj ĉiu lingvo, liberiĝinte de la premado de multaj najbaraj kai konservinte plene por si sola ĉiujn fortojn de sia popolo, disvolviĝos baldaŭ plej potence kaj brile.

ими принципіально рѣшено, какъ нѣчто желательное; но если стремленіе къ сліянію не родится у людей самостоятельно, международный языкъ самъ по себѣ конечно не пожелаетъ навязывать людямъ такое соединеніе. Оставляя совсѣмъ въ сторонѣ вопросъ о желательности или нежелательности національнаго шовинизма, мы замѣтимъ только, что стремленія къ международному языку не долженъ исключать даже самый горячій и слѣпой шовинизмъ, ибо отношеніе между стремленіемъ къ международному языку и между національнымъ шовинизмомъ существуетъ тоже самое, какое имѣетъ мѣсто между національнымъ патріотизмомъ и любовью къ своей семьѣ. Самъ по себѣ международный языкъ не только не можетъ подорвать національные языки, но напротивъ, онъ безъ сомнѣнія долженъ привести къ ихъ бо́льшему развитію и полному расцвѣту; благодаря необходимости изучать нѣсколько чужихъ языковъ, теперь рѣдко можно встрѣтить людей, которые въ совершенствѣ владѣли бы своимъ отечественнымъ языкомъ и сами языки, постоянно сталкиваясь другъ съ другомъ, все болѣе и болѣе смѣшиваются между собой, уродуются и теряютъ свою натуральную свѣжесть и прелесть; но когда каждый изъ насъ обязанъ будетъ изучать одинъ только иностранный языкъ (и при томъ очень легкій), то мы будемъ имѣть возможность изучать свой языкъ основательно и всякій языкъ, освободившись отъ вліянія многихъ сосѣднихъ и сохранивши вполнѣ для самого себя всѣ силы своего народа, скоро разовьется наиболѣе могущественно и блестяще.

La dua motivo, kiun elmetas la malamikoj de lingvo internacia, estas la timo, ke kiel lingvo internacia estos eble elektita ia el la lingvoj naciaj kaj ke tiam la homoj ne alproksimiĝos al si reciproke, sed simple ia unu popolo dispremos kaj englutos ĉiujn aliajn popolojn, dank' al la grandega superforto, kiun ĝi ricevos super ĉiuj aliaj popoloj. Tiu ĉi motivo estas ne tute senfundamenta; sed ĝi povas esti elmetita nur kontraŭ tia aŭ alia nepripensita kaj malĝusta formo de lingvo internacia. Tiu ĉi motivo kompreneble perdas ĉian signifon, se ni turnos atenton, ke lingvo internacia povas esti kaj estos nur ia neŭtrala lingvo, kiel ni malsupre montros.

Sekve se ni lasos por kelka tempo flanke la demandon pri la ebleco aŭ neebleco de la enkonduko de lingvo internacia (pri tiu ĉi punkto ni parolos malsupre), se ni supozos, ke la enkonduko de tia lingvo dependas nur de nia deziro, kaj se ni esceptos ian kriantan erarpaŝon en la electo de la lingvo, ĉiu devas konsenti, ke pri malutilo de lingvo internacia neniel povas esti eĉ la plej malgranda parolo. Sed la utilo, kiun tia lingvo alportus al la mondo, estas tiel grandega kaj videbla por ĉiu, ke pri tio ĉi ni propre ne bezonus paroli. Tamen kelke da vortoj ni diros pri tio ĉi, se eĉ simple pro pleneco de nia analizo.

Другимъ мотивомъ, который выставляютъ враги международнаго языка, служитъ боязнь, что въ качествѣ международнаго языка можетъ быть выбранъ какой нибудь изъ національныхъ языковъ и что тогда люди не сблизятся между собой взаимно, но какой нибудь одинъ народъ раздавитъ и поглотитъ всѣ прочіе народы благодаря громадному превосходству, которое онъ пріобрѣтетъ надъ всѣми другими народами. Этотъ мотивъ имѣетъ болѣе основательности, но онъ можетъ быть выставленъ только противъ той или иной необдуманной и неудачной формы международнаго языка. Этотъ мотивъ, понятно, теряетъ всякое значеніе, если мы обратимъ вниманіе на то, что языкомъ международнымъ можетъ быть и будетъ только какой нибудь нейтральный языкъ, какъ мы это покажемъ ниже.

Слѣдовательно, если мы на нѣкоторое время оставимъ въ сторонѣ вопросъ о возможности или невозможности введенія международнаго языка (о чемъ мы будемъ говорить ниже), если предположимъ, что введеніе этого языка зависитъ только отъ нашего желанія, и если исключимъ какой нибудь выдающійся ложный шагъ при выборѣ этого языка, то каждый долженъ согласиться, что о безполезности международнаго языка не можетъ быть и рѣчи. Польза же, которую этотъ языкъ могъ бы принести міру, такъ велика и для всѣхъ очевидна, что про это не стоило бы и говорить. Однако мы скажемъ нѣсколько словъ и про это, хотя бы только для полноты нашего анализа.

Ĉu vi ekpensis iam pri tio, kio propre levis la homaron tiel neatingeble alte super ĉiuj aliaj bestoj, kiuj ja en efektiveco estas konstruitaj laŭ tiu sama tipo, kiel la homo? La tutan nian altan kulturon kaj civilizacion ni dankas nur al unu objekto: al la posedado de lingvo, kiu ebligis al ni la interŝanĝadon de pensoj. Kio estus kun ni, fieraj reĝoj de la mondo, se ni ne povus lingve komunikiĝadi unuj kun aliaj, se sian tutan scion kaj inteligentecon ĉiu el ni devus de la komenco mem ellaboradi al si mem, anstataŭ faradi uzon—dank' al interŝanĝo de pensoj—de la jam pretaj fruktoj de la sperto kaj diversaj scioj de tutaj miljaroj, de tutaj milionoj kaj miliardoj da aliaj similaj al ni kreitaĵoj? Ni tiam eĉ per unu plej malgranda ŝtupeto ne starus pli alte ol tiuj diversaj bestoj, kiuj nin ĉirkaŭas kaj kiuj estas tiel sensaĝaj kaj senhelpaj! Forprenu de ni la manojn kaj la piedojn kaj kion vi volas, sed lasu al ni nur la povadon interŝanĝadi la pensojn,—kaj ni restos tiuj samaj reĝoj de la naturo kaj ni konstante kaj senfine perfektiĝados; sed donu al ĉiu el ni eĉ centon da manoj, donu al ni eĉ centon da diversaj ĝis nun ne konataj sentoj kaj povoj, sed forprenu de ni la povon de interŝanĝado de pensoj—kaj ni restos sensaĝaj kaj senhelpaj bestoj. Sed se la tre neplena kaj tre limigita ebleco de interŝanĝo de pensoj havis por la homaro tian grandegan signifon, ekpensu pri tio, kian grandegan kaj kun nenio kompareblan utilon donus al la homaro tiu lingvo, kiu farus la interŝanĝadon de pensoj plena, kaj dank' al kiu ne sole A havus la

Думали ли Вы когда либо про то, что́ собственно подняло человѣка на такую недосягаемую высоту сравнительно съ другими животными, которые въ дѣйствительности созданы по тому же самому типу, какъ и человѣкъ? Всей нашей высокой культурой и цивилизаціей мы обязаны единственно одному: обладанію даромъ слова, который сдѣлалъ возможнымъ для насъ обмѣнъ мыслей. Что было бы съ нами, гордыми царями природы, если бы мы не могли словесно сообщаться другъ съ другомъ, если бы всякое знаніе и понятіе каждый изъ насъ обязанъ былъ выработывать своими собственными силами съ самого начала, вмѣсто того, чтобы пользоваться, благодаря обмѣну мыслей—уже готовыми плодами опыта и различныхъ знаній всѣхъ тысячелѣтій, всѣхъ милліоновъ и милліардовъ другихъ подобныхъ намъ существъ? Мы тогда даже одной самой маленькой ступенью не стояли бы выше, чѣмъ тѣ различныя животныя, которыя насъ окружаютъ и которые такъ неразумны и безпомощны! Отнимите отъ насъ руки и ноги и что вамъ угодно, но оставьте намъ только возможность обмѣниваться мыслями—и мы останемся тѣми же царями природы и будемъ постоянно и безконечно усовершенствоваться; но дайте каждому изъ насъ сотню рукъ, дайте намъ даже сотню различныхъ до сего времени неизвѣстныхъ чувствъ и способностей, лишь отнимите отъ насъ возможность обмѣна мыслей—и мы останемся неразумными и безпомощными животными. Но если очень неполная и очень ограниченная возможность об-

eblon kompreniĝadi kun B, C kun D, E kun F, sed ĉiu el ili povus kompreniĝadi kun ĉiu el la aliaj! Tuta cento da plej grandaj elpensoj ne faros en la vivo de la homaro tian grandan kaj bonfaran revolucion, kian faros la enkonduko de lingvo internacia! Ni prenu kelkajn malgrandajn ekzemplojn. Ni penas tradukadi la verkojn de ĉiu nacio en la lingvojn de ĉiuj aliaj nacioj; sed tio ĉi englutas ja neproduktive grandegan multon da laboroj kaj mono kaj tamen malgraŭ ĉio ni povas traduki nur la plej sensignifan parton de la homa literaturo, kaj la grandega plimulto de la homa literaturo kun riĉaj provizoj da diversaj pensoj por ĉiu el ni restas neakirebla. Sed kiam ekzistus lingvo internacia, tiam ĉio, kio aperas en la regiono de la homa penso, etus tradukata nur en tiun ĉi unu neŭtralan lingvon kaj multaj verkoj estus skribataj rekte en tiu ĉi lingvo, kaj ĉiuj produktoj de la homa spirito fariĝus akireblaj por ĉiu el ni. Por la perfektigado de tiu aŭ alia branĉo de la homaj scioj ni aranĝas sur ĉiu paŝo internaciajn kongresojn,—sed kian mizeran rolon ili ludas, kiam partopreni en ili povas ne tiu, kiu efektive kun utilo dezirus ion aŭdi, ne tiu, kiu efektive ion gravan volus komuniki, sed nur tiu, kiu scias babiladi en kelkaj lingvoj. Nia vivo estas mallonga kaj la scienco estas vasta; ni devas lerni, lerni! Al la lernado ni povas dediĉi nur parton de nia mallonga vivo, nome niajn infanajn kaj junulajn jarojn; sed ho ve! granda parto de tiu ĉi kara tempo foriras tute neproduktive por la ellernado de lingvoj! Kiom multe

мѣна мыслей имѣетъ для человѣчества такое громадное значеніе, то вы можете себѣ представить, какую громадную и ни съ чѣмъ не сравнимую пользу принесъ бы человѣчеству тотъ языкъ, который дѣлалъ бы обмѣнъ мыслей всеобщимъ и благодаря которому не только А имѣлъ бы возможность взаимно понимать В, С—Д, Е—F, но каждый изъ нихъ могъ бы свободно объясниться со всѣми прочими людьми! Цѣлая сотня самыхъ великихъ изобрѣтеній не произведетъ въ жизни человѣчества такого громаднаго и благодѣтельнаго переворота, какой сдѣлаетъ введеніе международнаго языка! Мы возьмемъ нѣсколько небольшихъ примѣровъ Мы стараемся переводить сочиненія каждой націи на языки другихъ націй; но это поглащаетъ громадное количество труда и денегъ и однако, не смотря на все, мы можемъ перевести лишь самую незначительную часть человѣческой литературы, громадное же количество произведеній человѣческаго ума съ богатымъ запасомъ разнообразныхъ мыслей остается для каждаго изъ насъ недоступнымъ. Когда же будетъ существовать международный языкъ, тогда все, что появляется въ области человѣческой мысли будетъ переводиться на одинъ этотъ нейтральный языкъ, и многіе труды будутъ писаться прямо на этомъ языкѣ и такимъ образомъ всѣ произведенія человѣческаго духа сдѣлаются доступными для каждаго изъ насъ. Для усовершенствованія той или иной отрасли человѣческаго знанія мы собираемъ на каждомъ шагу международные конгрессы,—но какую жалкую роль они играютъ, ког-

ni gajnus, se, dank' al ekzistado de lingvo internacia, ni povus la tutan tempon, dediĉatan nun al la neproduktiva lernado de lingvoj, dediĉi al la lernado de efektivaj kaj pozitivaj sciencoj! Kiel alte tiam leviĝus la homaro!...

да принимать участіе въ нихъ могутъ не тѣ, кто дѣйствительно съ пользой желалъ бы что либо послушать или кто дѣйствительно желалъ бы сообщить что либо важное, но только тотъ, кто умѣетъ говорить на нѣсколькихъ языкахъ. Наша жизнь коротка, а область знанія обширна; по этому мы должны учиться, учиться и учиться! На ученіе мы можемъ посвятить только часть нашей короткой жизни, именно наше дѣтство и юношескіе годы и увы!— большая часть этого дорогого времени уходить совершенно непроизводительно на изученіе языковъ!. Какъ много мы выиграли бы, если бы, благодаря существованію международнаго языка, мы могли все время, которое теперь посвящается на непроизводительные изученіе языковъ, посвятить пріобрѣтенію дѣйствительныхъ и положительныхъ знаній! Какъ высоко поднялось бы тогда человѣчество.

Sed ni ne parolos plu pri tiu ĉi punkto, ĉar kiel ajn ĉiu el niaj aŭskultantoj rilatus al tiu aŭ alia formo de lingvo internacia, ni dubas, ĉu troviĝos inter ili eĉ unu, kiu dubus la utilecon mem de tia lingvo. Sed ĉar al multaj homoj, kiuj ne kutimis donadi al si precizan kalkulon pri siaj simpatioj kaj antipatioj, ordinare ŝajnas, ke se ili ne aprobas tiun aŭ alian formon de ia ideo, ili nepre devas ataki la ideon mem entute,—tial ni, pro sistemeco de nia analizo, petas ĉiun el la estimataj aŭskultantoj antaŭ ĉio noti al si bone en la memoro, ke pri la utileco de lingvo internacia entute—se tia estus enkondukita—li ne dubas. Ekmemoru do, sinjoroj, bone la unuan

Но мы не будемъ болѣе распространяться по поводу этого пункта, ибо какъ бы кто изъ нашихъ слушателей ни относился къ той или иной формѣ межпународнаго языка, мы не думаемъ, что между ними найдется хоть одинъ, который сомнѣвался бы въ самой пользѣ этого языка. Но такъ какъ многимъ людямъ, которые не привыкли отдавать себѣ яснаго отчета въ своихъ симпатіяхъ и антипатіяхъ, обыкновенно кажется, что если они неодобряютъ ту или иную форму какой либо идеи, они непремѣнно должны нападать и на самую идею вообще—то мы, для систематичности нашего анализа, просимъ каждаго изъ уважаемыхъ слушателей прежде

konkludon, al kiu ni venis, notu al vi kaj ekmemoru, ke kun tiu ĉi konkludo vi konsentas, nome:

La ekzistado de lingvo internacia, per kiu povus kompreniĝadi inter si la homoj de ĉiuj landoj kaj popoloj, alportus al la homaro grandegan utilon.

всего хорошенько запомнить, что въ пользѣ международнаго языка вообще—если таковой былъ бы введенъ—онъ не сомнѣвается. Итакъ, господа, запомните хорошенько первое заключеніе, къ которому мы пришли, замѣтьте себѣ и запомните, что съ этимъ заключеніемъ вы соглашаетесь, а именно:: Существованіе международнаго языка, благодаря которому люди всѣхъ странъ и народовъ могли бы понимать другъ друга, принесло бы громадную пользу человѣчеству.

III.

Nun ni transiros al la dua demando: „ĉu lingvo internacia estas ebla?“ Ankaŭ pri tio ĉi nenia senantaŭjuĝa homo eĉ unu minuton povas dubi, ĉar ne sole ne ekzistas eĉ la plej malgrandaj faktoj, kiuj parolus kontraŭ tia ebleco, sed ne ekzistas eĉ la plej malgrandaj kaŭzoj, kiuj devigus eĉ unu minuton dubi pri tia ebleco. Ekzistas en efektiveco homoj, kiuj kun scienca aplombo kredigas, kvazaŭ lingvo estas objekto natura, organa, kiu dependas de apartaj fiziologiaj ecoj de la organoj de parolo de ĉiu popolo, de la klimato, heredeco, kruciĝado de rasoj, historiaj kondiĉoj k. t. p. Kaj al la amaso tiaj instruitaj paroloj tre imponas, precipe se ili en sufiĉa mezuro estas traplektitaj per diversaj citatoj kaj per misteraj por la amaso terminoj teĥnikaj. Sed homo klera, kiu kuraĝas havi propran juĝon, scias ja tre bone, ke ĉio tio ĉi estas nur senenhava pseŭdo-scienca babilado, kiu havas nenian sencon kaj kiun rebati povus tre facile la unua renkontita infano. El la ĉiutaga

III.

Теперь мы перейдемъ ко второму вопросу: „возможенъ ли международный языкъ?“ Относительно этого также ни одинъ непредубѣжденный человѣкъ не можетъ усумниться ни на минуту, ибо не только не существуетъ ни малѣйшихъ фактовъ, которые говорили бы противъ такой возможности, но не существуетъ даже ни малѣйшихъ причинъ, которыя давали бы поводъ хотя бы на минуту усумниться въ такой возможности. Правда, есть люди, которые съ научнымъ апломбомъ увѣряютъ, будто языкъ есть предметъ природный, органическій, который зависитъ отъ особыхъ физіологическихъ свойствъ органовъ рѣчи каждаго народа, отъ климата, наслѣдственности, скрещиванія расъ, историческихъ условій и. т. д. И въ массѣ такія ученыя слова дѣйствуютъ очень импонирующимъ образомъ, особенно если они въ достаточной степени переплетены разными цитатами и таинственными для большинства техническими терми-

sperto ni ĉiuj ja scias tre bone, ke se ni prenos infanon el kiu ajn lando aŭ nacio kaj de la tago de ĝia naskiĝo edukados ĝin inter personoj de nacio tute fremda kaj eĉ antipoda por ĝi, ĝi parolados en la lingvo de tiu ĉi nacio tiel same bonege kaj pure, kiel ĉiu natura filo de tiu ĉi nacio. Se por homo maturaĝa estas ordinare malfacile ellerni fremdan lingvon, tio ĉi ja tute ne venas de la konstruo de liaj organoj de parolo, sed simple de tio, ke li ne havas paciencon, ne havas tempon, ne havas instruantojn, ne havas rimedojn k. t. p. Tiu ĉi sama maturaĝulo renkontus ja tiujn ĉi samajn malfacilaĵojn ĉe la ellernado de sia hejma lingvo, se li en la infaneco ne estus edukita en tiu ĉi lingvo, sed devus ellernadi ĝin per helpo de lecionoj. Fine ĉiu klera homo ja ankaŭ nun devas ellernadi kelkajn fremdajn lingvojn, kaj li certe ne elektas tiujn lingvojn, kiuj kvazaŭ estas konformaj al liaj organoj de parolado, sed nur tiujn, kiujn li bezonas; estas sekve nenio neebla en tio, ke anstataŭ ke ĉiu lernas diversajn lingvojn, ĉiuj ellernadu unu saman lingvon kaj sekve povu komprenadi unu alian. Se eĉ ĉiu posedus la komuneakceptitan lingvon ne en plena perfekteco, eĉ tiam la demando de lingvo internacia estus jam decidita kaj la homoj ĉesus staradi unu antaŭ alia kiel surdamutaj. Kaj oni devas ja memori, ke se ĉie estus sciate, ke por komunikiĝoj kun la tuta mondo oni devas ellerni nur unu ligvon—ĉie ekzistus multego da bonaj instruistoj de tiu ĉi lingvo, da specialaj lernejoj, ĉiu ellernadus tiun ĉi lingvon kun la

нами. По разумный человѣкъ, который осмѣливается имѣть собственное сужденіе, знаетъ очень хорошо, что все это есть только безсодержательная псевдо-научная болтовня, которая не имѣетъ никакого смысла и разбить которую очень легко можетъ первый встрѣчный мальчикъ. Изъ ежедневнаго опыта мы всѣ хорошо знаемъ, что если мы возьмемъ дитя изъ какой угодно страны и націи и со дня его рожденія будемъ воспитывать его между людьми совершенно чуждой націи и даже антиподной для него, оно будетъ говорить на языкѣ этой послѣдней также хорошо и чисто, какъ и каждый натуральный сынъ этой націи. Если для человѣка зрѣлаго обыкновенно составляетъ большой трудъ изучать чужой языкъ, то это исходитъ совсѣмъ не изъ строенія органовъ рѣчи, но просто изъ того, что онъ не имѣетъ для того достаточно терпѣнія, времени, учителей, средствъ и т. д. Тотъ же самый зрѣлый человѣкъ встрѣтилъ бы тѣже самыя трудности и при изученіи своего собственнаго языка, если бы онъ не былъ обученъ ему съ дѣтства и долженъ былъ бы изучать его при помощи лекцій. Наконецъ каждый образованный человѣкъ также и теперь принужденъ изучать нѣсколько иностранныхъ языковъ и при этомъ онъ конечно избираетъ не тѣ языки, которые будто бы соотвѣтствуютъ его органамъ рѣчи, а только тѣ, которыя ему нужны; слѣдовательно нѣтъ ничего невозможнаго въ томъ, чтобы каждый, вмѣсто того, чтобы изучать различные языки, изучалъ бы только одинъ и тотъ же и вслѣдствіе этого могъ

plej granda volonteco kaj fervoreco, kaj fine ĉiuj gepatroj alkutimigadus siajn infanojn al tiu ĉi lingvo en la infaneco, paralele kun la patra lingvo. Sekve, lasante dume flanke la demandon pri tio, ĉu la homoj volos elekti ian unu lingvon por la rolo de internacia kaj ĉu prosperos al ili veni al interkonsento pri tiu ĉi elekto, ni dume konstatas tiun fakton, kiu kun plena sendubeco sekvas el ĉio, kion ni diris supre, nome, ke la ekzistado mem de lingvo internacia estas tute ebla. Notu do al vi bone en la memoro tiujn du sendubajn konkludojn, al kiuj ni venis ĝis nun, nome:

1) Lingvo internacia alportus al la homaro grandegan utilon.

2) La ekzistado de lingvo internacia estas plene ebla.

бы изъясняться со всѣми. Даже если бы каждый владѣлъ общепринятымъ языкомъ не въ полномъ совершенствѣ, даже и тогда вопросъ о международномъ языкѣ былъ бы уже рѣшенъ и люди перестали бы стоять другъ предъ другомъ, какъ глухо-нѣмые. При этомъ надо помнить, что если бы вездѣ было извѣстно, что для сообщеній со всѣмъ міромъ необходимо изучать только одинъ языкъ,—тогда появилось бы множество хорошихъ учителей этого языка, спеціальныхъ школъ, каждый изучалъ бы этотъ языкъ съ величайшей охотой и прилеженіемъ и наконецъ всѣ родители пріучали бы своихъ дѣтей къ этому языку съ дѣтства, параллельно съ отечественнымъ языкомъ. Слѣдовательно, оставляя пока въ сторонѣ вопросъ о томъ, пожелаютъ ли люди избрать какой нибудь одинъ языкъ въ качествѣ международнаго и удастся ли имъ придти къ соглашенію относительно этого выбора, мы пока констатируемъ тотъ фактъ, который съ полной несомнѣнностью вытекаетъ изъ всего вышеизложеннаго, а именно, что самое существованіе международнаго языка вполнѣ возможно. Такимъ образомъ, замѣтьте себѣ хорошенько въ памяти тѣ два несомнѣнныхъ заключенія, къ коимъ мы пришли до сего времени, а именно:

1) Международный языкъ принесъ бы человѣчеству громадную пользу.

2) Существованіе международнаго языка вполнѣ возможно.

IV.

Ĉu lingvo internacia estos iam enkondukita? Se ni venis al la konkludo, ke lingvo internacia alportus al la homaro grandegan utilon kaj ke ĝia ekzistado estas ebla, el tiuj ĉi du konkludoj jam per si mem elfluas la konkludo, ke tia lingvo pli aŭ malpli frue nepre estos enkondukita, ĉar alie ni devus nei ĉe la homaro la ekzistadon de ĉia eĉ plej elementa inteligenteco. Se lingvo, povanta plenumadi la rolon de internacia, ĝis nun ankoraŭ ne ekzistus, sed devus ankoraŭ esti kreita, tiam respondo je la demando metita en la komenco de tiu ĉi ĉapitro estus duba, ĉar estus nesciate ankoraŭ, ĉu oni povos krei tian lingvon. Sed ni ja scias, ke da lingvoj ekzistas tre multe kaj ke ĉiu el ili en okazo de bezono povus esti difinita kiel internacia, nur kun tia diferenco, ke unu el ili pli taŭgus por tiu ĉi celo kaj alia malpli. Ni havas sekve ĉion pretan kaj ni bezonas nur ekdeziri kaj elekti,—kaj en tia okazo la respondo je la supre metita demando jam ne povas esti duba. La homoj vivas per vivo konscia kaj senĉese celadas al sia bono; tial se ni scias, ke tiu aŭ alia afero promesas al la homoj grandegan kaj senduban utilon kaj ke ĝi estas por ili atingebla, ni ĉiam kun plena certeco povas antaŭdiri, ke de tiu momento, kiam la homoj nur ekturnis sian atenton al tiu ĉi afero, ili jam obstine celados al ĝi ĉiam pli kaj pli kaj ne ĉesos en sia celado tiel longe, ĝis ili la aferon atingos. Se du homaj grupoj estas disigitaj unu de alia per rivereto,

IV.

Будетъ ли международный языкъ когда либо введенъ? Если мы пришли къ заключенію, что международный языкъ принесъ бы человѣчеству громадную пользу и что его существованіе вполнѣ возможно, изъ этихъ двухъ заключеній уже само собой вытекаетъ заключеніе, что такой языкъ рано или поздно непремѣнно будетъ введенъ, ибо иначе мы должны были бы отрицать существованіе въ человѣчествѣ самой элементарной разсудительности. Если бы языкъ, могущій выполнять роль международнаго, до сего времени еще не существовалъ, но еще ему предстояло бы только создаться, тогда отвѣтъ на поставленный въ началѣ этой главы вопросъ могъ бы быть сомнительнымъ, ибо было бы еще неизвѣстно, можетъ ли быть такой языкъ созданъ. Но мы уже знаемъ, что языковъ существуетъ очень много, и что каждый изъ нихъ въ случаѣ нужды могъ бы быть опредѣленъ, какъ международный, съ тою только разницей, что одинъ изъ нихъ болѣе пригоденъ для этой цѣли, а другой менѣе. Слѣдовательно мы имѣемъ все на готовѣ и намъ остается только пожелать и избрать, и въ такомъ случаѣ отвѣтъ на выше поставленный вопросъ уже не можетъ вызывать сомнѣнія. Люди живутъ жизнью сознательной и безпрерывно стремятся къ собственному благу; поэтому если мы знаемъ, что то или иное дѣло обѣщаетъ людямъ громадную и несомнѣнную пользу и что оно для нихъ достижимо, мы всегда съ полною увѣренностью можемъ пред-

sed scias, ke por ili estus tre utile komunikiĝadi inter si, kaj ili vidas, ke tabuloj por la kunigo de ambaŭ bordoj kuŝas tute pretaj apud iliaj manoj, tiam oni ne bezonas esti profeto, por antaŭvidi kun plena certeco, ke pli aŭ malpli frue tabulo estos transĵetita trans la rivereto kaj komunikiĝado estos aranĝita. Estas vero, ke pasas ordinare kelka tempo en ŝanceliĝado, kaj tiu ĉi ŝanceliĝado estas ordinare kaŭzata de la plej sensencaj pretekstoj: saĝaj homoj diras, ke celado al aranĝo de komunikiĝo estas infanaĵo, ĉar neniu el ili okupas sin je metado de t buloj trans rivereto kaj tiu ĉi afero estas tute ne en modo; spertaj homoj diras, ke la antaŭuloj ne metadis tabulojn trans rivereto, sekve ĝi estas utopio; instruitaj homoj pruvas, ke komunikiĝado povas esti nur afero natura kaj ke la homa organismo ne povas sin movadi sur tabuloj, k. t. p. Tamen pli aŭ malpli frue tabulo estas transmetata kaj la komunikiĝado estas aranĝata. Tiel estis kun ĉiu utila ideo, tiel estis kun ĉiu utila elpenso; apenaŭ la senantaŭjuĝaj homoj venadis al senduba konkludo, ke la donita afero estas tre utila kaj samtempe efektivigebla, ili povis ĉiam scii antaŭe kun plena certeco, ke pli aŭ malpli frue la afero nepre estos akceptita, malgraŭ ĉia batalado de la flanko de la rutinuloj; ĉar tion ĉi garantias ne sole la natura inteligenteco de la homaro, sed ankaŭ ĝia celado al sia praktika bono kaj profito. Tiel estos ankaŭ kun la lingvo internacia. En la daŭro de multaj centjaroj la homoj, ankoraŭ ne tre bezonante lingvon internacian, ne en-

сказать, что съ того момента, когда они обратили вниманіе на это дѣло, они упорно будутъ стремиться къ нему и неуспокоятся въ этомъ стремленіи до тѣхъ поръ, пока его не достигнутъ. Если двѣ человѣческія группы раздѣлены одна отъ другой ручьемъ, но знаютъ, что имъ полезно было бы установить между собой сообщеніе и притомъ они видятъ, что доски, необходимыя для соединенія обоихъ береговъ лежатъ совсѣмъ на готовѣ у нихъ подъ руками, то не надо быть пророкомъ, чтобы предсказать съ полной увѣренностью, что рано или поздно мостъ будетъ переброшенъ чрезъ ручей и сообщеніе будетъ установлено. Правда, что всегда проходитъ нѣкоторое время въ колебаніи и это колебаніе происходитъ обыкновенно подъ самыми безсмысленными предлогами: мудрые люди говорятъ, что стремленіе къ установленію сообщенія есть ребячество, вотъ почему никто изъ нихъ не занимается укладкой досокъ чрезъ ручей и занятіе это совсѣмъ не въ модѣ; опытные люди говорятъ, что предки не клали досокъ чрезъ ручей, слѣдовательно, это утопія; ученые люди доказываютъ, что установленіе сообщенія можетъ происходить только отъ природы и что человѣческій организмъ не можетъ двигаться по доскамъ и т. д. Однако рано или поздно доска укладывается и сообщеніе устанавливается. Такъ было съ каждой полезной идеей, такъ было съ каждымъ полезнымъ изобрѣтеніемъ; едва не предубѣжденные люди приходили къ несомнѣнному заключенію, что данное дѣло весьма полезно и въ тоже время

pensiĝadis pri tiu ĉi demando; sed nun, kiam la fortiĝintaj komunikiĝoj inter la homoj turnis ilian atenton al tiu ĉi demando, nun, kiam la homoj komencis konvinkiĝadi, ke lingvo internacia alportos al ili grandegan utilon kaj ke ĝi estas atingebla, ili sen ia dubo jam celados al ĝi ĉiam pli kaj pli, ĝia neceseco fariĝados por ili kun ĉiu tago ĉiam pli sentebla, kaj ili jam ne trankviliĝos tiel longe, ĝis la demando estos solvita. Ĉu vi povas tion ĉi dubi? Certe ne! Kiam tio ĉi venos— ni ne intencas nun antaŭdiri: povas esti, ke ĝi venos post unu jaro, post dek jaroj, post cent jaroj aŭ eĉ post kelkaj centoj da jaroj,— sed unu afero estas jam senduba, ke kiom ajn devos suferi la unuaj pioniroj de tiu ĉi ideo, kaj se eĉ tiu ĉi ideo multajn fojojn endormiĝadus je tutaj dekjaroj, ĝi jam neniam mortos: ĉiam pli ofte kaj pli obstine eksonados voĉoj, postulantaj enkondukon de lingvo internacia, kaj fine, pli aŭ malpli frue—se la demando ne estos solvita de la societo mem — la registaroj de ĉiuj landoj devos cedi, aranĝi internacian kongreson kaj elekti ian unu lingvon kiel internacian. Tie ĉi povas esti nur demando pri la tempo: unuj el vi diros, ke tio ĉi venos tre baldaŭ, aliaj diros, ke ĝi venos nur en plej malproksima estonteco; sed ke tiu ĉi fakto entute iam venos kaj ke la homaro, vidante la grandegan utilecon kaj samtempe la atingeblecon de lingvo internacia, ne restos eterne indiferenta por tiu ĉi afero kaj senhelpa anaro da ekzistaĵoj, ne komprenantaj unu alian— pri tio ĉi certe neniu el vi dubas

осуществимо, они могли съ увѣренностью напередъ сказать, что рано или поздно, дѣло это непремѣнно будетъ осуществлено, не смотря на противодѣйствіе со стороны рутинеровъ. Ибо осуществленіе это гарантируетъ не только естественная разсудительность человѣчества, но также и его стремленіе къ практическому добру и пользѣ. Тоже самое случится и съ языкомъ международнымъ. Въ продолженіи многихъ столѣтій люди, не особенно нуждаясь въ международномъ языкѣ, не вдумывались въ сущность этого вопроса; но теперь, когда усилившіеся сношенія между людьми обратили ихъ вниманіе на этотъ вопросъ, теперь, когда люди начали убѣждаться, что международный языкъ принесетъ имъ громадную пользу и онъ вполнѣ достижимъ, они безъ сомнѣнія постоянно все болѣе и болѣе будутъ стремиться къ нему, его необходимость будетъ дѣлаться для нихъ съ каждымъ днемъ все болѣе и болѣе чувствительной и они уже не успокоятся до тѣхъ поръ, пока вопросъ не будетъ рѣшенъ окончательно. Можете ли вы во всемъ этомъ сомнѣваться? Конечно нѣтъ. Когда это случится, мы не намѣреваемся предсказывать: можетъ быть это произойдетъ чрезъ годъ, чрезъ десять лѣтъ, чрезъ сто лѣтъ или даже чрезъ нѣсколько сотъ лѣтъ,— но одно только несомнѣнно, что сколько бы не пришлось перенести первымъ піонерамъ этой идеи и если бы даже интересъ къ этой идеѣ много разъ на нѣсколько десятилѣтій по какимъ либо обстоятельствамъ упадалъ, все-таки она никогда не умретъ въ человѣчествѣ:

eĉ minuton. Ni petas vin tial noti al vi en la memoro la trian konkludon, al kiu ni venis, nome:

„Pli aŭ malpli frue lingvo internacia nepre estos enkondukita“.

постоянно чаще и упорнѣе будутъ раздаваться голоса, требующіе введенія международнаго якыка, и наконецъ, рано или поздно—если вопросъ не будетъ разрѣшенъ самимъ обществомъ — правительства всѣхъ странъ должны будутъ уступить, организовать международный конгрессъ и избрать какой нибудь одинъ языкъ, какъ международный. Это можетъ быть лишь вопросомъ времени: одни изъ васъ будутъ говорить, что это случится очень скоро, другіе будутъ увѣрять, что это произойдетъ въ отдаленномъ будущемъ; но что этотъ фактъ когда либо непремѣнно произойдетъ, и что человѣчество, видя громадную пользу и въ тоже время достижимость международнаго языка, не останется вѣчно индифферентнымъ къ этому дѣлу и не будетъ представлять безпомощную толпу существъ, другъ друга не понимающихъ, относительно этого конечно никто изъ васъ ни на минуту не сомнѣвается. Такимъ образомъ мы просимъ васъ замѣтить въ вашей памяти третье заключеніе, къ которому мы пришли:

„Рано или поздно международный языкъ непремѣнно будетъ введенъ“.

Tie ĉi ni faros malgrandan paŭzon kaj diros kelke da vortoj pri ni, batalantoj pro la ideo de lingvo internacia. El ĉio pruvita de ni vi vidas, ke ni tute ne estas tiaj fantazistoj kaj utopiistoj, kiajn multaj el vi eble vidis en ni kaj kiajn nin pentras multaj gazetoj, ne dezirantaj eniĝadi en la esencon de tio, pro kio ni batalas. Vi vidas, ke ni batalas pro afero, kiu alportos al la homaro grandegan utilon kaj kiu

Здѣсь мы сдѣлаемъ небольшой перерывъ и скажемъ нѣсколько словъ относительно насъ, борцовъ за идею международнаго языка. Изъ всего доказаннаго нами Вы видите, что мы совсѣмъ не принадлежимъ къ тѣмъ фантазерамъ и утопистамъ, каковыми многіе изъ Васъ вѣроятно ранѣе считали насъ и каковыми насъ рисуютъ многія газеты, не желающія вникнуть въ сущность того, за что мы боремся.

pli aŭ malpli frue nepre estos atingita. Ĉiu prudenta homo povas sekve kuraĝe aliĝi al ni, ne timante la mokojn de la malsaĝa kaj nepensanta amaso. Ni batalas pro afero tute pripensita kaj certa, kaj tial neniaj mokoj nek atakoj nin debatos de la vojo. La estonteco apartenas al ni. Ni supozu eĉ, ke tiu formo de lingvo internacia, pro kiu ni batalas, montriĝos en la estonteco kiel erara kaj ke venonta lingvo internacia estos ne tiu, kiun ni elektis,—sed tio ĉi ja tute nin ne devas konfuzi, ĉar ni batalas ne pro la formo, sed pro la ideo, kaj formon konkretan al nia batalado ni donis nur tial, ke ĉia batalado abstrakta kaj teoria ordinare al nenio kondukas. Malsupre ni pruvos, ke eĉ ankaŭ tiu konkreta formo de la lingvo estas tute pripensita kaj havas senduban estontecon; sed se vi eĉ tion ĉi dubus, la formo ja neniom nin ligas: se tiu ĉi formo montriĝos erara, ni morgaŭ ĝin ŝanĝos, kaj en okazo de bezono ni ĝin post-morgaŭ ankoraŭ unu fojon ŝanĝos, sed ni batalados pro nia ideo tiel longe, ĝis ĝi pli aŭ malpli frue estos plene efektivigita. Se ni, obeante la voĉon de la indiferenta egoismo, detenadus nin de nia laborado nur tial, ke kun la tempo la formo de la lingvo internacia eble estos alia, ol tiu, pro kiu ni nun laboras, tio ĉi signifus tion saman, kiel ekzemple rifuzi la uzadon de vaporo tial, ke poste eble estos trovita pli bona rimedo de komunikiĝado, aŭ rifuzi regnajn plibonigojn tial, ke poste iam eble estos trovitaj pli bonaj formoj por la regna konstruo. Nun

Вы видите, что мы боремся за дѣло, которое принесетъ человѣчеству громадную пользу и которое рано или поздно непремѣнно осуществится. Слѣдовательно каждый благоразумный человѣкъ можетъ смѣло присоединиться къ намъ, не опасаясь насмѣшекъ неблагоразумной и необразованной толпы. Мы боремся за дѣло, всесторонне обдуманное и такимъ образомъ никакія насмѣшки и нападки не собьютъ насъ съ нашаго пути. Будущность принадлежитъ намъ. Даже если мы предположимъ, что та форма международнаго языка, за которую мы боремся, окажется въ будущемъ ошибочной и что будущій международный языкъ будетъ не тотъ, который мы избрали, но даже и это не должно насъ смущать, потому что мы боремся не за форму, но за идею, конкретную же форму мы придали нашей борьбѣ потому, что всякая отвлеченная и теоретическая борьба обыкновенно не приводитъ ни къ чему. Ниже мы докажемъ, что и эта конкретная форма языка всесторонне обдумана и имѣетъ несомнѣнную будущность; но если бы даже Вы и въ этомъ усумнились, то мы предупреждаемъ, что форма насъ нисколько не связываетъ: если эта форма окажется ошибочной, мы завтра же ее измѣнимъ, а въ случаѣ нужды послѣ завтра перемѣнимъ ее еще разъ, но мы будемъ бороться за нашу идею до тѣхъ поръ, пока она рано или поздно не восторжествуетъ. Если мы, повинуясь голосу равнодушнаго эгоизма, стали бы воздерживаться отъ работы на пользу идеи только потому, что современемъ форма международнаго языка, возможно, будетъ

ni estas ankoraŭ malfortaj kaj ĉia bubo povas aŭkuraŭ mokadi nin kaj montradi nin per la fingroj; sed plej bone ridas tiu, kiu ridas la lasta. Nia afero iras malrapide kaj malfacile; tre povas esti, ke la plimulto de ni ne ĝisvivos tiun momenton, kiom montriĝos la fruktoj de nia agado kaj ĝis la morto mem ni estos objekto de mokoj; sed ni iros en la tombon kun la konscio, ke nia afero ne mortos, ke ĝi morti neniam povas, ke pli aŭ malpli frue ĝi devas atingi la celon. Kaj se eĉ, lacaj de la sendanka laborado, ni kun malespero kaj apatio lasus fali la manojn,—tute egale, la afero ne mortos: anstataŭ la lacigitaj batalantoj aperos batalantoj novaj; ĉar ni denove ripetas, ke se estas ekster dubo, ke lingvo internacia alportus al la homaro grandegan utilon kaj ke ĝi estas atingebla, en tia okazo por nenia homo ne blindigita de rutino ne povas esti ia dubo, ke ĝi pli aŭ malpli frue nepre estos atingita, kaj nia konstanta laborado estos por la homaro eterna memorigado tiel longe, ĝis la ideo de lingvo internacia estos efektivigita. La posteuloj benos nian memoron, kaj al tiuj saĝaj homoj, kiuj nun nomas nin fantaziistoj, ili rilatos tiel, kiel ni nun rilatas al la saĝaj samtempuloj de la eltrovo de Ameriko, de la elpenso de vaporveturiloj k. t. p.

иная, чѣмъ та, надъ которой мы работаемъ, то это было бы равносильно тому, если бы мы стали, напримѣръ, отказываться отъ употребленія пара только потому, что современемъ можетъ быть будутъ изобрѣтены другіе болѣе современные способы сообщенія или же, напр., отказываться отъ политическихъ усовершенствованій только потому, что впослѣдствіи могутъ быть найдены болѣе лучшія формы государственнаго устройства. Въ настоящее время мы пока еще не сильны и каждый мальчикъ можетъ еще допускать по отношенію къ намъ разныя насмѣшки и показывать на насъ пальцами; но болѣе ядовито посмѣется тотъ, кто посмѣется послѣдній. Наше дѣло подвигается медленно и съ трудомъ; очень можетъ быть, что большинство изъ насъ не доживетъ до того момента, когда обнаружатся плоды нашей дѣятельности и очень можетъ быть, что до самой смерти мы будемъ предметомъ насмѣшекъ; но мы пойдемъ въ могилу съ сознаніемъ, что наше дѣло не умретъ, что умереть оно никогда не можетъ, что рано или поздно оно достигнетъ своей цѣли. И даже если бы мы, утомленные неблагодарнымъ трудомъ, съ отчаяніемъ и апатіей опустили наши руки,—все равно отъ этого дѣло не умретъ; вмѣсто утомленныхъ борцовъ явятся новые борцы; ибо мы опять повторяемъ, что если не существуетъ сомнѣнія, что международный языкъ можетъ принести человѣчеству громадную пользу и что онъ является вполнѣ достижимымъ, то въ такомъ случаѣ ни для кого, не ослѣпленнаго рутиной, не

V.

Sed ni revenu al nia interrompita analizado. Ni pruvis, ke lingvo internacia pli aŭ malpli frue nepre estos enkondukita; sed restas la demando: kiam kaj kiamaniere ĝi venos? Povas esti, ke tio ĉi venos nur post centoj aŭ eble eĉ post miloj da jaroj? Ĉu por tio ĉi estas bezona nepre reciproka interkonsento de la registaroj de ĉiuj landoj? Por doni pli-malpli kontentigajn respondojn je tiuj ĉi demandoj, ni devas antaŭe analizi alian demandon, nome: „ĉu oni povas antaŭvidi, kia lingvo estos internacia?“ Inter la unuaj demandoj kaj la lasta ekzistas la sekvanta malvasta ligiteco: se oni ne povas antaŭvidi, kia lingvo estos farita internacia, kaj se diversaj lingvoj havas por tio ĉi pli-malpli egalajn ŝancojn, tiam oni devas atendi ĝis la registaroj de ĉiuj (almenaŭ la plej gravaj) regnoj decidos aranĝi por tiu ĉi celo kongreson kaj decidi la demandon pri lingvo internacia. Kiu scias, kun kia granda malfacileco la registaroj decidiĝas por ĉia nova afero, tiu

можетъ быть сомнѣнія, что это рано или поздно будетъ достигнуто и нашъ постоянный трудъ будетъ для человѣчества вѣчнымъ напоминаніемъ до тѣхъ поръ, пока идея международнаго языка не будетъ осуществлена. Потомки будутъ благословлять нашу память и къ тѣмъ мудрымъ людямъ, которые называютъ насъ теперь фантазерами они отнесутся также, какъ мы теперь относимся къ мудрымъ современникамъ открытія Америки, изобрѣтенія паровозовъ и т. д.

V.

Но мы должны возвратиться къ прерванному анализу. Мы доказали, что международный языкъ рано или поздно непремѣнно будетъ введенъ; но остается вопросъ: когда и какимъ образомъ это случится? Можетъ быть это произойдетъ чрезъ сто лѣтъ, а можетъ быть и черезъ тысячелѣтіе? Необходимо ли для этого непремѣнно взаимное соглашеніе правительствъ всѣхъ странъ? Чтобы дать болѣе или менѣе удовлетворительные отвѣты на эти вопросы, мы должны прежде подвергнуть анализу другой вопросъ, а именно: можно ли предвидѣть, какой языкъ будетъ международнымъ? Между первыми вопросами и послѣднимъ существуетъ слѣдующая тѣсная связь: если нельзя предвидѣть какой языкъ будетъ сдѣланъ международнымъ и если разные языки имѣютъ для того болѣе или менѣе равные шансы, тогда должно ждать, пока правительства всѣхъ или покрайней мѣрѣ наиболѣе важныхъ государствъ не рѣшатся для этой цѣли созвать конгрессъ чтобы

komprenos, ke pasos ankoraŭ tre kaj tre multe da jaroj, antaŭ ol la registaroj trovos la demandon de lingvo internacia sufiĉe maturiĝinta kaj inda je ilia enmiksiĝo, kaj poste pasos kredeble ankoraŭ vico da jaroj por la laborado de diversaj komitatoj kaj diplomatiistoj, antaŭ ol la afero estos decidita. Apartaj personoj kaj societoj tie ĉi nenion povus fari; ili povus nur konstante instigadi la registarojn, sed mem solvi la demandon sen la enmiksiĝo de la registaroj ili ne povus. Ĝis la solvo de la demando en tia okazo estus sekve ankoraŭ tre kaj rte malproksime. Sed tute alia afero estus, se montriĝus, ke oni povas antaŭe antaŭvidi kun plena precizeco kaj plena certeco, kia nome lingvo estos iam internacia: tiam oni jam ne bezonus atendi eble senfiinan multon da jaroj, tiam ĉia societo, ĉia aparta persono povus laŭ sia propra gvido labori por la disvastigo de tiu ĉi lingvo; la nombro da adeptoj de tiu ĉi lingvo kreskadus kun ĉiu horo, ĝia literaturo rapide riĉiĝadus, kongresoj internaciaj tuj povus komenci uzadi ĝin por la reciproka kompreniĝado de siaj membroj, kaj en la plej mallonga tempo tiu ĉi lingvo tiom fortikiĝus en la tuta mondo, ke al la registaroj restus nur doni sian sankcion al fakto jam plenumiĝinta. Ĝu ni povas antaŭvidi, kia lingvo estos internacia? Feliĉe ni povas respondi tiun ĉi demandon tute pozitive: „Jes, ni povas antaŭvidi, kia lingvo estos internacia, ni povas tion ĉi antaŭvidi kun plena precizeco kaj certeco, sen ia ombro da dubo“.

избрать на немъ международный языкъ. Кто знакомъ, съ какой громадною трудностью правительства рѣшаются на каждое новое дѣло, тому будетъ понятно, что пройдетъ еще много и много годовъ, прежде чѣмъ правительства найдутъ вопросъ о международномъ языкѣ достаточно назрѣвшимъ и достойнымъ ихъ вмѣшательства, а затѣмъ потребуется вѣроятно еще рядъ лѣтъ на работу различныхъ комитетовъ и дипломатическихъ миссій, прежде чѣмъ дѣло будетъ рѣшено. Отдѣльныя лица и общества здѣсь ничего не могли бы подѣлать; они могли бы только постоянно побуждать правительства, но сами рѣшить этотъ вопросъ безъ вмѣшательства послѣднихъ они никогда не будутъ въ силахъ. До рѣшенія вопроса, слѣдовательно, въ этомъ случаѣ еще очень и очень далеко. Но было бы совсѣмъ другое, если бы оказалось, что съ полной точностью и полной увѣренностью можно предвидѣть напередъ, какой именно языкъ будетъ международнымъ. Тогда людямъ уже не нужно было бы ожидать безконечнаго числа лѣтъ, тогда каждое общество, каждое отдѣльное лицо по своему собственному почину могло бы работать въ пользу распространенія этого языка; число адептовъ этого языка увеличивалось бы съ каждымъ часомъ, его литература быстро бы обогатилась, международные конгрессы тотчасъ же могли бы начать вводить его въ употребленіе для взаимныхъ сношеній между ихъ членами и въ самомъ непродолжительномъ времени этотъ языкъ настолько укрѣпился бы на всемъ свѣтѣ, что правительствамъ осталось бы только

Por konvinki pri tio ĉi niajn aŭskullantojn, ni petas ilin prezenti al si, ke kongreso da reprezentantoj de diversaj regnoj jam efektiviĝis, kaj ni trarigardos, kian lingvon ili povus elekti. Ne malfacile estos por ni pruvi, ke ekzistas nur unu sola lingvo, kiun ili povus elekti, kaj ke ĉia elekto de ia alia lingvo estus por ili rekte ne ebla, se ili eĉ volus ĝin elekti, kaj ke se ili kontraŭ ĉiu atendo kaj spite ĉiuj argumentoj de la sana prudento tamen elektus ian alian lingvon, tiam kontraŭ tio ĉi protestus la vivo mem kaj ilia elekto restus nur malviva litero.

Tiel ni prezentu al ni, ke la reprezentantoj de diversaj regnoj kunveturiĝis kaj ke ili alpaŝas al la elekto de lingvo internacia. Al ili antaŭstarus la sekvanta: 1) aŭ elekti ian el la ekzistantaj lingvoj vivantaj, 2) aŭ elekti ian el la lingvoj mortintaj (ekzemple latinan, grekan, hebrean), 3) aŭ elekti ian el la ekzistantaj lingvoj artaj, 4) aŭ difini komitaton, kiu okupus sin je la kreado de lingvo tute nova, ankoraŭ ne ekzistanta. Por ke niaj

дать свою санкцію уже совершившемуся факту. Но можемъ ли мы предвидѣть, какой языкъ будетъ международнымъ? Къ счастью мы можемъ отвѣтить на этотъ вопросъ совершенно положительно: „да, мы можемъ предвидѣть какой языкъ будетъ международнымъ, мы можемъ сдѣлать это съ полной точностью и увѣренностью, безъ всякой тѣни сомнѣнія“.

Чтобы убѣдить въ этомъ нашихъ слушателей, мы попросимъ ихъ вообразить себѣ, что конгрессъ представителей разныхъ странъ уже осуществился и мы разсмотримъ, какой языкъ они могутъ избрать. Намъ не трудно будетъ доказать, что существуетъ одинъ только языкъ, который они могли бы избрать, и что всякое избраніе какого либо другого языка было бы для нихъ совершенно невозможно, если бы даже они и пожелали его избрать и что если они противъ всякаго ожиданія и наперекоръ всѣмъ аргументамъ здраваго смысла всетаки избрали бы какой либо другой языкъ, тогда противъ этого возстала бы сама жизнь и ихъ избраніе осталось бы мертвой буквой.

Такимъ образомъ мы представимъ себѣ, что представители разныхъ странъ уже съѣхались и они приступили къ избранію международнаго языка. Имъ предстояло бы слѣдующее: 1) или избрать какой либо изъ существующихъ живыхъ языковъ; 2) или избрать какой либо изъ мертвыхъ языковъ, напр. латинскій, греческій, еврейскій; 3) или избрать какой либо изъ существующихъ искусственныхъ языковъ; 4) или избрать комитетъ, который

aŭskultantoj povu pense partopreni en la laboroj kaj konsideroj de la elektantoj, ni devas antaŭe konatigi ilin iom kun la karaktero de la nomitaj lingvaj kategorioj. La karaktero de la lingvoj vivantaj kaj mortintaj estas al la aŭskultantoj pli aŭ malpli konata, ni diros tial kelke da vortoj nur pri la lingvoj artaj, kiuj por la plimulto de niaj aŭskultantoj prezentas kredeble absolutan „terra incognita“.

Kiamaniere ĉe la homoj naskiĝis la ideo de lingvo arta, kiel tiu ĉi ideo disvolviĝadis, trairadis diversajn stadiojn, komencante de la plej malperfektaj pazigrafioj ĝis la plej perfekta tipo de plena kaj riĉa lingvo, kia grandega multo da provoj estis farita en tiu ĉi direkto, kia grandega multo da laboroj iris ofere por tiu ĉi ideo en la daŭro de la lastaj du centjaroj, — pri ĉio tio ĉi ni ne parolos, ĉar por elaŭskulti ĉion tion ĉi vi ne havus sufiĉe da tempo nek pacienco. Ni diros nur ion pri la specialaj ecoj de la artaj lingvoj, ĉe kio ni kompreneble havos antaŭ la okuloj ne la diversajn malprosperajn provojn antaŭajn, kiuj la plimulton da analizataj de ni ecoj ne posedas, sed la plej perfektan formon de lingvo internacia, ekzistantan en la nuna tempo.

занялся бы созданіемъ совсѣмъ новаго языка, еще не существующаго. Для того, чтобы наши слушатели могли мысленно принять участіе въ трудахъ и разсужденіяхъ избирающихъ членовъ комитета, мы должны напередъ нѣсколько ознакомить ихъ съ характеромъ названныхъ лингвистическихъ категорій. Характеръ языковъ живыхъ и мертвыхъ слушателямъ болѣе или менѣе извѣстенъ, поэтому мы скажемъ здѣсь лишь нѣсколько словъ относительно языковъ искусственныхъ, которые для большинства нашихъ слушателей представляютъ вѣроятно абсолютную „terra incognita“.

Какимъ образомъ у людей родилась идея объ искусственномъ языкѣ, какъ эта идея развивалась, переходила различныя стадіи, начиная съ самыхъ несовершенныхъ пазіографій до самого совершеннаго типа полнаго и богатаго языка, какое громадное количество попытокъ было сдѣлано въ этомъ направленіи, какое громадное количество трудовъ было принесено въ жертву этой идеѣ въ продолженіи послѣднихъ двухъ столѣтій, про все это мы не будемъ говорить, ибо для выслушанія всего этого у Васъ не хватило бы ни времени, ни терпѣнія. Мы скажемъ лишь только нѣсколько словъ относительно спеціальныхъ свойствъ искусственныхъ языковъ, причемъ мы понятно будемъ имѣть въ виду не различныя прежнія неудачныя попытки, которыя не обладаютъ большинствомъ анализируемыхъ нами свойствъ, а лишь наиболѣе совершенную форму международнаго языка, существующую въ настоящее время.

Krom plena neŭtraleco en rilato nacia, arta lingvo distingiĝas per la sekvantaj ecoj:

1) Ĝi estas mireginde kaj nekredeble facila por ellernado: sen trograndigo oni povas diri, ke ĝi estas almenaŭ kvindek fojojn pli facila, ol ĉia lingvo natura. Kiu ne konatiĝis kun lingvo arta, ne povas eĉ kredi, ĝis kia grado atingas ĝia facileco. La granda verkisto kaj filozofo Leono Tolstoj, kiun certe neniu en la tuta mondo kuraĝos suspekti en tio, ke li volas fari reklamon al la lingvo internacia, diris pri la lingvo Esperanto jenon: „La facileco de ĝia ellernado estas tia, ke, ricevinte Esperantan gramatikon, vortaron kaj artikolojn skribitajn en tiu ĉi lingvo, mi post ne pli ol du horoj da sinokupado havis la eblon se ne skribi, tamen libere legi en tiu ĉi lingvo. En ĉia okazo, la oferoj, kiujn alportos ĉiu homo de nia Eŭropa mondo, dediĉinte kelkan tempon al la ellernado de tiu ĉi lingvo, estas tiel sensignifaj, kaj la sekvoj, kiuj povas veni, se ĉiuj, almenaŭ la Eŭropanoj kaj Amerikanoj, aligos al si tiun ĉi lingvon, estas tiel grandegaj, ke oni ne povas ne fari tiun ĉi provon". Komprenu, sinjoroj, kion tio ĉi signifas: „post ne pli ol du horoj da sinokupado!" Kaj en tiu ĉi sama maniero esprimis sin pri la lingvo Esperanto ĉiuj tiuj senantaŭjuĝaj kaj honestaj homoj, kiuj, anstataŭ filozofadi pri ĝi blinde, prenis sur sin la malgrandan laboron efektive konatiĝi kun ĝi. Estas vero, ke homoj instruitaj povas ellerni Esperanton pli rapide, ol homoj neinstruitaj, sed ankaŭ la lastaj

Кромѣ полной нейтральности въ національномъ отношеніи искусственный языкъ отличается слѣдующими качествами:

1) Онъ удивительно и невѣроятно легокъ для изученія: безъ преувеличенія можно сказать, что онъ покрайней мѣрѣ въ 50 разъ легче, чѣмъ языкъ естественный. Кто не познакомился съ искусственнымъ языкомъ, тотъ не можетъ даже представить, до какой степени легкости онъ достигаетъ. Великій писатель и философъ Левъ Толстой, котораго конечно никто во всемъ свѣтѣ не осмѣлится заподозрить въ томъ, что онъ желаетъ рекламировать международный языкъ, сказалъ про языкъ Эсперанто слѣдующее: легкость его изученія такова, что получивъ Эсперантскую грамматику, Словарь и статьи, написанныя на этомъ языкѣ, я послѣ не болѣе двухъ часовъ занятія ими получилъ возможность если не писать, то покрайней мѣрѣ свободно читать на этомъ языкѣ. Во всякомъ случаѣ жертвы, которыя принесетъ каждый человѣкъ нашего Европейскаго міра, посвятивъ нѣсколько времени на изученіе этого языка, будутъ на столько незначительны, а послѣдствія, которыя могутъ получиться, если всѣ, или покрайней мѣрѣ Европейцы и Американцы усвоятъ себѣ этотъ языкъ, будутъ такъ велики, что нельзя не сдѣлать такой попытки. Поймите, господа, что это значитъ: „послѣ не болѣе двухъ часоваго занятія". И точно такимъ же образомъ выражались про языкъ Эсперанто всѣ тѣ непредубѣжденные и честные люди, которые, вмѣсто того, чтобы

ellernas ĝin treege kaj mireginde facile, ĉar por la ellernado de la lingvo Esperanto de la lernanto estas postulataj neniaj antaŭaj scioj. Inter la esperantistoj vi trovos multe da homoj tiom neinstruitaj, ke ili ĝis nun en sia propra; patra lingvo skribas treege malbone kaj plene da eraroj, kaj tamen en la lingvo Esperanto ili skribas tute senerare,— kaj ili ellernis tiun ĉi lingvon en la daŭro de iaj kelke da semajnoj, dum la ellernado de la lingvo natura ĉe tiuj samaj personoj devus okupi almenaŭ 4 aŭ 5 jarojn.

Kiam en la jaro 1895 Odeson venis svedaj studentoj, kiuj sciis sole svede kaj Esperante, unu ĵurnalisto, kiu deziris interparoli kun ili, matene la unuan fojon en sia vivo prenis en la manojn lernolibron Esperantan kaj vespere en tiu sama tago li povis jam sufiĉe bone paroli kun la svedoj.

De kie venas tia nekredebla facileco de lingvo internacia? Ĉiu lingvo natura konstruiĝis blinde, per la vojo de amasiĝado de la plej diversaj kaj pure okazaj cirkonstancoj; tie agadis nenia logiko, nenia difinita plano, sed simple nur la uzo: tian vorton estas akceptite uzi tiel,

слѣпо о немъ философствовать, брали на себя незначительный трудъ дѣйствительно съ нимъ познакомиться. Правда, что образованные люди могутъ изучить Эсперанто болѣе скоро, чѣмъ люди необразованные, но и послѣдніе изучаютъ его въ высшей степени и удивительно быстро, ибо для изученія языка Эсперанто отъ изучающаго не требуется никакихъ предварительныхъ познаній. Между эсперантистами Вы найдете много людей, на столько мало образованныхъ, что они до сего времени на своемъ собственномъ, отечественномъ языкѣ пишутъ очень плохо и съ массой ошибокъ, и однако на языкѣ Эсперанто они пишутъ совершенно безошибочно, а между тѣмъ они изучали этотъ языкъ въ продолженіи какихъ нибудь нѣсколькихъ недѣль, въ то время какъ изученіе языка естественнаго у тѣхъ же людей должно отнять времени по крайней мѣрѣ 4 или 5 лѣтъ.

Когда въ 1895 году въ Одессу прибыли шведскіе студенты, которые знали только шведскій и эсперантскій языки, одинъ журналистъ, который желалъ съ ними разговаривать, утромъ въ первый разъ въ своей жизни взялъ учебникъ Эсперанто, а вечеромъ того же самаго дня онъ уже былъ въ состояніи разговаривать съ прибывшими шведами.

Откуда происходитъ такая невѣроятная легкость международнаго языка? Каждый натуральный языкъ строился слѣпымъ путемъ, путемъ скучиванія самыхъ разнообразныхъ и чисто случайныхъ обстоятельствъ, тамъ не дѣйствовала никакая логика, никакой опредѣленный планъ, но просто одно

kaj tial ni devas ĝin uzi tiel,—tian vorton estas akceptite uzi alie, kaj tial ni devas ĝin uzi alie. Jam antaŭe tial oni povas diri, ke sistemo da sonoj por la esprimado de pensoj, kiun kreos homa inteligenteco konscie kaj laŭ severe difinitaj kaj logikaj leĝoj, devos esti multe, tre multe da fojoj pli facila, ol tia sistemo da sonoj, kiu konstruiĝis okaze kaj senkonscie. Ni ne havas la eblon analizi tie ĉi la tutan tiun iron de la pensoj, je kiu gvidadis sin la aŭtoroj de artaj lingvoj, nek montri detale ĉiujn tiujn grandegajn faciligojn, kiujn arta lingvo posedas en komparo kun la naturaj, ĉar tio ĉi postulus tutan vastan traktaton,—ni prenos tial nur simple kelkajn ekzemplojn. Tiel ekzemple preskaŭ en ĉiuj lingvoj ĉiu substantivo ial apartenas al tia aŭ alia sekso, ekzemple en la lingvo germana „kapo“ havas viran sekson, en la lingvo franca virinan kaj en la lingvo latina neŭtralan; ĉu ekzistas en tio ĉi ia eĉ plej malgranda senco aŭ celo? Kaj tamen kian grandegan malfacilecon prezentas por la lernanto la memorado de la sekso de ĉiu substantivo! Kiom multe la lernanto devas ekzerciĝadi, ekzerciĝadi kaj denove ekzerciĝadi, antaŭ ol li venos al tiu perfekteco, ke li jam plu ne konsuziĝados kaj ne diros ekzemple „le fin“ anstataŭ „la fin“ aŭ „das Strick“ anstataŭ „der Strick!“ En lingvo arta tiu ĉi sekso de la substantivoj estas tute elĵetita, ĉar montriĝis, ke ĝi ne havas en la lingvo eĉ la plej malgrandan celon. Jen vi havas sekve jam unu ekzemplon de tio, kiel per la plej bagatela rimedo estas atingita plej grandega

случайное употребленіе: такое-то слово принято употреблять такъ, а потому мы и должны его употреблять именно этимъ способомъ,—такое-то слово принято употреблять иначе, поэтому и мы должны употреблять иначе. Вслѣдствіе этого уже можно сказать напередъ, что система звуковъ для выраженія мыслей, которую создаетъ сознательно человѣческій разумъ, по строго опредѣленнымъ законамъ логики, будетъ несравненно легче, чѣмъ та система, которая образовалась случайно и безсознательно. Мы не имѣемъ здѣсь возможности анализировать весь тотъ ходъ мыслей, которымъ руководились авторы искусственныхъ языковъ, а также не можетъ въ подробности показать всѣ тѣ громадныя облегченія, которыми обладаютъ искусственные языки сравнительно съ натуральными, ибо это потребовало бы очень обширнаго трактата—мы возьмемъ только нѣсколько примѣровъ. Такъ, напримѣръ, почти во всѣхъ языкахъ каждое имя существительное почему то принадлежитъ къ тому или иному роду, наприм., въ нѣмецкомъ языкѣ голова мужскаго рода, во французскомъ женскаго, а въ латинскомъ средняго; есть ли во всемъ этомъ какой-либо малѣйшій смыслъ или цѣль? И однако какую громадную трудность представляетъ для изучающаго запоминаніе рода всѣхъ именъ существительныхъ? Сколько времени долженъ потратить учащійся на упражненіе, прежде чѣмъ онъ достигнетъ такого совершенства, что уже болѣе не будетъ смѣшиваться и не скажетъ, напр., le fin вмѣсто la fin или das stvick вмѣсто der strick! Въ искус-

faciligo de la lingvo. En la lingvoj naturaj ekzistas la plej komplikitaj kaj konfuzitaj deklinacioj kaj konjugacioj kun grandega multo da diversaj formoj ne sole por ĉiuj deklinacioj kaj konjugacioj, sed en ĉiu el ili ankoraŭ tuta serio da formoj; ekzemple en la konjugacioj vi havas ne sole por ĉiu tempo kaj modo tutajn seriojn da formoj, sed en ĉiu el tiuj ĉi tempoj kaj modoj ankoraŭ apartajn formojn por ĉiu persono kaj nombro. Oni ricevas vicon da grandegaj gramatikaj tabeloj, kiujn oni devas ellerni kaj konservadi en la memoro; sed tio ĉi estas ankoraŭ nur komenco: al tio ĉi aliĝas multego da deklinacioj kaj konjugacioj neregulaj, ĉiu kun aparta serio da formoj, kaj ĉion tion ĉi oni devas ne sole ellerni kaj konservadi en la memoro, sed konstante memori, kia vorto ŝanĝiĝas laŭ la regulaj deklinacioj aŭ konjugacioj kaj kia laŭ la malregulaj kaj laŭ kia nome de tiuj ĉi regulaj aŭ malregulaj tabeloj la donita vorto ŝanĝiĝas. La ekposedo de ĉio tio ĉi postulas inferan paciencon, multegon da tempo kaj konstantan senĉesan ekzerciĝadon. Dume lingvo arta anstataŭ tiu ĉi tuta ĥaoso, kiu postulas tutajn jarojn da pacienca laborado, donas al vi sole nur 6 vortetojn „i, as, is, os, us, u“, kiujn vi povas perfekte ekposedi en la daŭro de kelke da minutoj kaj kiujn vi jam neniam forgesos kaj neniam konfuzos. Vi kun mirego demandas: „Kiel tio ĉi estas ebla? „Jen, tre simple: Esperanto diras al vi, ke deklinacioj tute estas bezonaj neniaj, ĉar ili plene anstataŭiĝas per la prepozicioj, kiujn ni ja sen tio

ственномъ языкѣ родъ именъ существительныхъ совсѣмъ устраненъ, ибо оказалось, что онъ не имѣетъ въ языкѣ никакой цѣли. Вотъ уже Вы, слѣдовательно, имѣете примѣръ того, какъ при помощи самаго незначительнаго средства можно достигнуть громаднаго облегченія въ языкѣ. Въ языкахъ натуральныхъ существуютъ самыя сложныя и смѣшанныя склоненія и спряженія съ громаднымъ количествомъ различныхъ формъ не только для каждаго склоненія и спряженія, но въ каждомъ изъ послѣднихъ еще цѣлая серія формъ; напримѣръ, въ спряженіяхъ Вы имѣете не только для каждаго времени и наклоненія цѣлую серію формъ, но въ каждомъ изъ этихъ временъ и наклоненій еще отдѣльныя формы для каждаго лица и числа. Получается рядъ громадныхъ грамматическихъ таблицъ, которыя необходимо изучить и сохранять въ памяти; но это только еще начало: къ этому присоединяется еще громадное количество склоненій и спряженій неправильныхъ, каждое съ особой серіей формъ и все это нужно не только выучить и сохранить въ памяти, но и постоянно помнить, какое слово измѣняется по правильному склоненію и спряженію и какое по неправильному и по какой именно изъ этихъ правильныхъ и неправильныхъ таблицъ данное слово измѣняется. Чтобы овладѣть всѣмъ этимъ, требуется адское терпѣніе, громадное количество времени и постоянныя непрерывныя упражненія. А между тѣмъ искусственный языкъ вмѣсто всего этого хаоса, который требуетъ столькихъ лѣтъ упорнаго труда, даетъ Вамъ только

uzas, kaj en la konjugacioj ne sole sufiĉas unu tabelo por ĉiuj verboj, sed eĉ por tiu ĉi tabelo tute sufiĉas, se ĝi enhavas en si (krom participoj, prezentantaj apartan formon) sole nur 6 finiĝojn, nome: por la tempoj estanta, estinta kaj estonta kaj por la modoj sendifina, kondiĉa kaj ordona. Vi certe en la unua minuto ekpensos, ke dank' al tiu ĉi malgrandega tabelo da konjugacioj la lingvo perdas sian fleksebleco̔n? Tute neniel: konatiĝu kun la lingvo arta, kaj vi ekvidos, ke ĝia konjugacio esprimas ĉiujn nuancojn de la penso senkompare pli bone kaj pli precize, ol la plej komplikitaj kaj konfuzitaj tabeloj de la lingvoj naturaj, ĉar la arta lingvo forĵetis ne tion, kion la lingvo bezonas, sed nur tion, kio prezentas en ĝi absolute superfluan kaj tute al nenio servantan balaston. Efektive, por kio ni bezonas apartan serion da finiĝoj por ĉiu persono kaj nombro, kaj al tio ĉi en ĉiu tempo kaj en ĉiu modo apartan novan serion da tiuj ĉi finiĝoj, se ĉiuj tiuj ĉi finiĝoj estas ja tute superfluaj, ĉar la pronomo, kiu staras antaŭ la verbo, jam tute sufiĉe montras ĝian personon kaj nombron?

шесть формъ: i, as, is, os, us, u, которыми Вы можете вполнѣ овладѣть въ теченіи нѣсколькихъ минутъ и которыя Вы уже никогда не забудете и никогда не смѣшаете. Вы спросите: какъ же это возможно? Очень просто: Эсперанто говоритъ Вамъ, что въ склоненіяхъ совсѣмъ нѣтъ никакой надобности, ибо они вполнѣ замѣняются предлогами, которые мы и безъ того употребляемъ и что въ спряженіяхъ не только достаточно одной таблицы для всѣхъ словъ, но даже и для этой таблицы вполнѣ достаточно, если она будетъ содержать въ себѣ (кромѣ причастій, представляющихъ отдѣльную форму) только 6 окончаній, а именно: для временъ настоящаго, прошедшаго и будущаго и наклоненій неопредѣленнаго, условнаго и повелительнаго. Вы конечно въ первую минуту рѣшите, что благодаря этой небольшой таблицѣ спряженій языкъ потеряетъ свою гибкость? Совсѣмъ нѣтъ: познакомьтесь съ искусственнымъ языкомъ и вы увидите, что его спряженіе выражаетъ всѣ оттѣнки мысли несравненно лучше и точнѣе, чѣмъ самыя сложныя и смѣшанныя таблицы натуральныхъ языковъ, ибо искусственный языкъ выбросилъ не то, въ чемъ языкъ нуждается, а только то, что представляетъ для него излишній и ни къ чему ненужный балластъ. Въ самомъ дѣлѣ, для чего намъ нужна отдѣльная серія окончаній для каждаго лица и числа и при этомъ для каждаго времени и наклоненія—отдѣльная новая серія этихъ окончаній, если всѣ эти окончанія совершенно излишни, ибо мѣстоименіе, которое стоитъ предъ словомъ, уже вполнѣ показываетъ его лицо и число.

La ortografio en la plimulto da lingvoj (kaj al tio ĉi la plej multe ĝuste en tiuj lingvoj, kiuj la plej multe havas da ŝanĉoj por esti elektitaj kiel internaciaj) prezentas veran krucon por la lernanto: en unu vorto la donita litero estas elparolata, en alia ĝi ne estas elparolata aŭ estas elparolata alie, en unu vorto la donita sono estas skribata tiel, en alia vorto alie... Tutajn jarojn devas uzi franco aŭ anglo por tio, ke li ekpovu regule skribi en sia patra lingvo! Radikale ŝanĝi tiun ĉi ortografion estas absolute ne eble, ĉar tiam grandega multo da vortoj, kiuj diferencas unu de alia aŭ neniel, aŭ nur per ia apenaŭ rimarkebla nuanco en la elparolado, fariĝus en la skribado tute nediferencigeblaj unu de alia. La lingvo arta donis al ĉiu sia litero klaran, severe difinitan kaj ĉiam egalan elparoladon, kaj dank' al tio en la lingvo arta la demando de ortografio tute ne ekzistas, kaj jam post kvarono da horo da sinokupado je la arta lingvo (t. e. simple post la konatiĝo kun ĝia plej simpla alfabeto) ĉiu skribos en ĝi diktaton tute senerare, dum en lingvo natura li atingos tion ĉi nur post tutaj jaroj da malfacila kaj enua laborado.

Jam el tiuj kelkaj ekzemploj, kiujn ni donis, vi povas ricevi ideon pri tio, kian grandegan faciligon donas al la lingvo la enmiksiĝo de konscia arto. Ni povus citi kompreneble ankoraŭ multe da aliaj ekzemploj,

Орфографія въ большинствѣ языковъ (и особенно въ тѣхъ, которые имѣютъ больше всего шансовъ быть избранными въ качествѣ международнаго языка) представляютъ истинный крестъ для учащихся; въ одномъ словѣ данная буква выговаривается, въ другомъ она не выговаривается или выговаривается иначе, въ одномъ словѣ данный звукъ пишется такъ, въ другомъ иначе.... Цѣлые годы долженъ употребить французъ или англичанинъ на то, чтобы онъ правильно могъ писать на отечественномъ языкѣ. Радикально измѣнить эту орфографію положительно не возможно, ибо тогда громадное количество словъ, которыя или совсѣмъ не отличаются другъ отъ друга, или отличаются едва замѣтнымъ оттѣнкомъ въ произношеніи, сдѣлались бы на письмѣ совсѣмъ не отличимымъ другъ отъ друга. Искусственный языкъ придалъ каждой его буквѣ ясное, строго опредѣленное и всегда одинаковое произношеніе, и благодаря этому въ искусственномъ языкѣ вопросъ объ орфографіи совсѣмъ не существуетъ и уже послѣ 1/4 часа занятія искусственнымъ языкомъ (т. е. по просту послѣ ознакомленія съ его простымъ алфавитомъ) каждый будетъ писать на немъ диктантъ совершенно безошибочно; въ то время какъ на языкѣ натуральномъ онъ достигнетъ этого только послѣ цѣлаго ряда лѣтъ не легкаго и скучнаго труда.

Уже изъ этихъ нѣсколькихъ примѣровъ, которые мы дали, Вы можете получить представленіе о томъ, какое громадное облегченіе даетъ языку вмѣшательство сознательнаго искусства. Мы могли бы здѣсь при-

ĉar sur ĉiu paŝo ni renkontas en la lingvoj naturaj grandegajn malfacilaĵojn kaj konfuzaĵojn, kiuj en lingvo arta estas aŭ tute eliĝetitaj kiel superflua balasto, aŭ alkondukitaj al ia unu aŭ du mallongaj vortetoj, aŭ reguloj sen ia eĉ plej malgranda difekto por la fleksebleco, riĉeco kaj precizeco de la lingvo. Tamen ni ne parolos pli pri tio ĉi, sed ni diros sole tion, ke la tuta gramatiko de la lingvo Esperanto konsistas nur el 16 mallongaj reguletoj, kiujn ĉiu povas bonege ellerni en la daŭro de duonhoro! Post unu sola duonhoro da laborado super Esperanto la lernanto en tia grado ekposedas la tutan gramatikon kaj tutan konstruon de la lingvo, ke al li restas jam nur la simpla kaj facila akirado de provizo da vortoj! Por kompreni kaj taksi la tutan gravecon de tio ĉi, imagu al vi, ke vi entreprenis la ellernadon de ia lingvo natura kaj ke post kelke da jaroj da pacienca laborado vi fine venis al tio, ke vi ekposedis la lingvo en perfekteco kaj ke vi estas certaj, ke vi jam plu neniam povas fari en tiu ĉi lingvo ian gramatikan aŭ ortografian eraron kaj ke vi nur jam bezonas simple lernadi kiom eble pli da vortoj, — vi ja tiam sentus vin feliĉa kaj dirus, ke la plej malfacilan kaj plej enuan parton de la laboro vi jam pasis... Ĉu ne vere? En la lingvo Esperanto vi atingas tion ĉi jam post duonhoro da laborado!

Sekve se Esperanto havus eĉ nur tiun econ, pri kiu ni supre parolis,

вести массу еще другихъ примѣровъ, ибо на каждомъ шагу мы встрѣчаемъ въ натуральныхъ языкахъ громадныя трудности и неясности, которыя въ искусственномъ языкѣ или выброшены совсѣмъ, какъ излишній балластъ, или подведены подъ какіе нибудь одно или два короткихъ слова или правила, безъ всякаго малѣйшаго ущерба для гибкости, богаства и точности языка. Но мы не будемъ болѣе говорить объ этомъ, а скажемъ только, что вся грамматика языка Эсперанто состоитъ всего изъ 16 краткихъ правилъ, которыя каждый прекрасно можетъ усвоить въ теченіи полчаса! Послѣ одного только получаса работы надъ Эсперанто учащійся въ такой степени овладѣваетъ всей грамматикой и всей конструкціей языка, что ему остается только простое и легкое пріобрѣтеніе запаса словъ. Чтобы понять и оцѣнить всю важность всего этого, представьте себѣ, что Вы предприняли изученіе какого либо натуральнаго языка и что послѣ нѣсколькихъ лѣтъ упорнаго труда Вы наконецъ достигли того, что овладѣли конструкціей языка въ совершенствѣ и что Вы увѣрены, что Вы уже болѣе не можете сдѣлать никакой на этомъ языкѣ грамматической или орфографической ошибки и что Вамъ нужно только выучить возможно больше словъ,—Вы почувствовали бы себя въ этомъ случаѣ на верху счастья и сказали бы, что самую тяжелую и самую скучную часть труда Вы уже окончили.... Не такъ ли? Въ языкѣ Эсперанто Вы достигаете этого уже послѣ получаса работы!

Слѣдовательно, если бы Эсперанто имѣлъ только это свойство, про ко-

t. e. grandegan facilecon kaj regulecon de la gramatiko kaj ortografio, ni jam devus diri pri ĝi, ke ĝi estas multajn, multajn fojojn pli facila, ol ĉiu lingvo natura. Sed per tio ĉi ne finiĝas ankoraŭ la facileco de la lingvo Esperanto. Kiam vi venis al tio, ke al vi restas jam nur simpla ellernado de vortoj, vi eĉ tie ĉi renkontos ankoraŭ grandegajn faciligojn. Tiel ekzemple jam la reguleco mem de la lingvo donas al vi grandegan ekonomion en la nombro de la vortoj, kiujn vi bezonos lerni; ĉar sciante de la vorto la formon substantivan, vi jam antaŭe, kaj sen ia lernado, scias ankaŭ ĝian adjektivon kaj ĝian adverbon kaj ĝian verbon k. t. p., dum en ĉiu lingvo natura tre multaj esprimoj havas por ĉiu parto de parolo apartan vorton (ekzemple: parler, oral, verbalement). Havante plenan kaj ne limigitan rajton kunigi ĉian vorton kun ĉia prepozicio kaj kun ĉia alia vorto, vi estas liberigitaj de la lernado de multego da vortoj, kiuj en la lingvoj naturaj havas por si apartajn radikojn nur tial, ke tia aŭ alia kunigo de vortaj estas ial ne permesita. Sed krom tiuj ĉi naturaj vortfaraj oportunaĵoj, kiujn la lingvo Esperanto havas, vi trovos en ĝi ankoraŭ apartajn, tiel diri artajn rimedojn, kiuj enkondukas grandegan ekonomion ĉe la lernado de la vortoj. Tiaj ekzemple estas ĝiaj sufiksoj kaj prefiksoj, el kiuj ni citos nur kelkajn pro ekzemplo: la prefikso „mal“ donas al la vorto sencon rekte kontraŭan („bona“ bon— „malbona“ mauvais),—sekve sciante la vortojn „bona, mola, varma, larĝa, supre, ami, estimi“ k. t. p., vi jam

торое мы говорили выше, т. е. громадную легкость и правильность грамматики и орфографіи, мы уже должны были бы сказать, что онъ во много, много разъ легче, чѣмъ всякій натуральный языкъ. Но этимъ еще не исчерпывается легкость языка Эсперанто. Когда Вы дошли до того, что Вамъ остается только простое изученіе словъ, Вы и тутъ встрѣтите громадное облегченіе. Такъ, напр., уже сама правильность языка даетъ Вамъ громадную экономію въ числѣ словъ, которыя Вамъ нужно изучать; ибо зная у слова форму имени существительнаго, вы уже напередъ и безъ всякаго заучиванія, знаете также и форму имени прилагательнаго, нарѣчія и т. д. Между тѣмъ какъ въ каждомъ натуральномъ языкѣ очень многія выраженія имѣютъ для каждой части рѣчи отдѣльное слово (напр. parler, oral, verbalement). Имѣя полное и неограниченное право соединять всякое слово со всякимъ предлогомъ и со всякимъ другимъ словомъ, Вы освобождаетесь отъ выучиванія многихъ словъ, которыя въ натуральныхъ языкахъ имѣютъ для себя отдѣльные корни только потому, что тамъ то или иное соединеніе словъ почему либо не допускается. Но кромѣ этихъ естественныхъ словопроизводныхъ удобствъ языка Эсперанто, Вы найдете въ немъ еще особыя, такъ сказать, искусственныя средства, которыя вводятъ громадную экономію въ изученіи словъ. Таковы напр., его суффиксы и префиксы, изъ которыхъ мы приведемъ для примѣра только нѣкоторые: префиксъ „mal“ даетъ слову смыслъ прямо противоположный (bona—

mem povas formi la vortojn „malbona, malmola, malvarma, mallarĝa, malsupre, malami, malestimi“ k. t. p., aldonante al la vorto jam konata de vi nur la prefikson „mal“; la sufikso „in“ signifas la virinan sekson („patro“ pére—„patrino“ mére),—sekve sciante la vortojn „patro, frato, onklo, fianĉo, bovo, koko“ k. t. p., vi jam estas liberigitaj de la lernado de la vortoj „patrino, fratino, onklino, fianĉino, bovino, kokino“ k. t. p.; la sufikso „il“ signifas ilon („tranĉi“ trancher—„tranĉilo“ couteau),—sekve sciante la vortojn „tranĉi, kombi, tondi, pafi, sonori, plugi“ k. t. p., vi jam mem scias la vortojn „tranĉilo, kombilo, tondilo, pafilo, sonorilo, plugilo“ k. t. p. Da tiaj vortopartetoj, kiuj treege malgrandigas la vortaron de la lingvo, ekzistas ankoraŭ multaj aliaj.

Rememoru do nun ĉion, kion ni diris pri la konstruo de arta lingvo, kaj tiam vi facile konsentos, ke se ni diris, ke lingvo arta estas almenaŭ 50 fojojn pli facila, ol natura, en tio ĉi estis nenia trograndigo. Notu al vi en la memoro tiun ĉi grandegan facilecon de arta lingvo, ĉar ni al ĝi poste ankoraŭ revenos.

2) La dua distingiĝa eco de lingvo arta estas ĝia perfekteco, kiu konsistas en matematika precizeco, flekseblecо kaj senlima riĉeco. Ke lingvo arta posedos tian econ, tion ĉi ankoraŭ antaŭ la apero de la

хорошій, malbona—дурной), слѣдовательно, зная слова „bona, mola, varma, larĝa, supre, ami, estimi“ и т. д. Вы уже сами можете образовать слова: „malbona, malmola, malvarma, mallarĝa, malsupre, malami, malestimi“ и т. д. прибавляя къ заученному уже Вами слову только префиксъ „mal“; суффиксъ „in“ означаетъ женскій полъ (patro—отецъ,—patrino—мать). Слѣдовательно зная слова patro, frato, onklo, fianĉo, bovo, koko и т. д. Вы уже освобождаетесь отъ заучиванія словъ „мать, сестра, дядя, невѣста, корова, курица“ и т. д. т. е. patrino, fratino, onklino, fianĉino, bovino, kokino и т. д.; суффиксъ „il“ означаетъ средство (tranĉi—рѣзать, tranĉilo—ножикъ), слѣдовательно зная слова „tranĉi, kombi, tondi, pafi, sonori, plugi и т. д. Вы въ то же время уже знаете слова „tranĉilo, kombilo, tondilo, pafilo, sonorilo, plugilo и т. д. Кромѣ этихъ словопроизводныхъ частицъ, которыя сильно уменьшаютъ словарь языка, существуетъ еще много друг.

Припомните теперь все, что мы сказали про конструкцію искусственнаго языка и тогда Вы легко согласитесь, что въ нашемъ увѣреніи, что языкъ Эсперанто по крайней мѣрѣ въ 50 разъ легче, чѣмъ натуральные языки, никакого преувеличенія нѣтъ. Замѣтьте въ памяти эту громадную легкость искусственнаго языка, ибо мы къ этому возвратимся еще разъ.

2) Второе отличительное свойство искусственнаго языка есть его совершенство, которое состоитъ въ математической точности, гибкости, и безконечномъ богатствѣ. Что искусственный языкъ будетъ обладать

unua arta lingvo antaŭvidis kaj antaŭdiris ĉiuj tiuj eminentaj kapoj, kiuj rilatis al tiu ĉi por la homaro treege grava ideo pli serioze, ol diversaj nuntempaj Jupiteroj, kiuj pensas, ke ĉia eĉ plej supraĵa konatiĝo kun la esenco de lingvoj artaj malaltigus ilian honoron kaj indecon. Ni povus citi tiajn grandajn lumojn, kiel ekzemple Bacon, Leibnitz, Pascal, de Brosses, Condillac, Descartes, Voltaire, Diderot, Volney, Ampère, Max Müller k. t. p.,—sed ni rigardas la citatojn kiel batalilon nur de pseŭdoinstruitaj sofistoj; tial, ne fanfaronante per citatoj, ni penos pruvi ĉion nur per la sola logiko. Ke lingvo arta ne sole povas, sed devas esti pli perfekta, ol lingvoj naturaj, tion ĉi komprenos ĉiu mem, se li konsideros la jenon: Ĉia lingvo natura konstruiĝadis der tia vojo, ke unu ripetadis tion, kion li aŭdis de aliaj; nenia logiko, nenia konscia decido de la homa inteligenteco tie ĉi havis ian forton. Ĉian esprimon, kiun vi multajn fojojn aŭdis, vi povas uzi, kaj ĉian esprimon, kiun vi ankoraŭ neniam aŭdis, estas al vi malpermesite uzi. Tial ni en ĉia lingvo natura sur ĉiu paŝo renkontas la sekvantan aperon: en via cerbo aperas ia komprenaĵo, sed... vi ne havas la eblon esprimi ĝin per buŝa vorto kaj devas tial helpi al vi per tuta multvorta kaj tre neoportuna priskribo de tiu komprenaĵo, kiu en via cerbo ekzistas kiel unu komprenaĵo, kiel unu spirita vorto. Tiel ekzemple, dank'al tio, ke je lavado de tolaĵo sin okupas ordinare virinoj, vi en ĉiu lingvo havas vorton por esprimo de la komprenaĵo „lavistino“; sed se viro ekvolos oku-

этимъ свойствомъ, это еще предъ появленіемъ перваго искусственнаго языка предвидѣли и предсказали всѣ тѣ выдающіеся головы, которые относились къ этой въ высшей степени полезной для человѣчества идеѣ болѣе серьезно, чѣмъ различные нынѣшніе Юпитеры, которые думаютъ, что всякое даже самое поверхностное знакомство съ сущностью искусственныхъ языковъ уже можетъ подорвать ихъ честь и достоинство. Мы могли бы цитировать такихъ великихъ свѣтилъ, какъ напр. Бэконъ, Лейбницъ, Паскаль, Дебросcъ, Кондильякъ, Декартъ, Вольтэръ, Дидро, Вольнэй, Амперъ, Максъ Мюллеръ и т. д. Но мы разсматриваемъ цитаты, какъ средство борьбы псевдоученыхъ софистовъ; вотъ почему, не хвастаясь цитатами, мы постараемся все доказывать только одной логикой. Что искусственный языкъ не только можетъ, но и долженъ быть болѣе совершеннымъ, чѣмъ языки натуральные, это пойметъ всякій, если онъ вникнетъ въ слѣдующее: Всякій натуральный языкъ строился такъ, что одинъ повторялъ то, что онъ слышалъ отъ другихъ; никакая логика, никакое сознательное рѣшеніе человѣческаго разума не имѣло здѣсь никакой силы. Всякое выраженіе, которое Вы много разъ слышали, Вы имѣете право употреблять, напротивъ, всякое выраженіе, которое Вы еще никогда не слышали, для Васъ является не дозволеннымъ. Такимъ образомъ въ каждомъ натуральномъ языкѣ мы на каждомъ шагу встрѣчаемъ слѣдующее явленіе: въ вашемъ мозгу появляется нѣкоторое понятіе, но Вы не имѣете возможности выра-

padi sin je lavado de tolaĵo, vi en tre multaj lingvoj staras jam senhelpe kaj ne scias, kiel nomi tian homon, ĉar nomon de viro, kiu okupas sin je lavado de tolaĵo, vi neniam aŭdis! Je kuracado ĝis nun okupadis sin sole viroj; sed kiam ekaperis kuracistinoj, aŭ virinoj posedantaj ian sciencan rangon, por ili en la plimulto da lingvoj ne troviĝis vorto! Por la esprimo de ilia nomovorto oni bezonis jam helpi al si per priskriba uzo de kelke da vortoj, kaj kiam vi ankoraŭ el ilia titolo volas fari adjektivon, verbon, k. t. p. — tio ĉi estas jam tute ne ebla! En ĉiu lingvo vi trovos multe da substantivoj, kiuj ne havas tiun aŭ alian sekson, tiun aŭ alian kazon, tiun aŭ alian devenan formon; adjektivojn, kiuj ne havas tiun aŭ alian gradon de komparado, tiun aŭ alian formon; verbojn, kiuj ne havas tiun aŭ alian tempon, personon, modon k. t. p.; de tia substantivo vi ne povas fari adjektivon, de tia verbo vi ne povas fari substantivon k. t. p. Ĉar, ni ripetas, ĉiu lingvo natura estas fondita ne sur la logiko, sed sur la blinda „oni tiel parolas“ aŭ „oni tiel ne parolas“; sekve ĉian komprenaĵon, kiu naskiĝas en via cerbo, sed por kiu vi ĝis nun vortan esprimon ne aŭdis, vi ordinare esprimi ne havas la eblon kaj vi devas helpi al vi per priskriboj. Sed en lingvo arta, konscie fondita sur la severaj, permesantaj nenian escepton nek arbitron leĝoj de pensado, nenio simila povas havi lokon. Esprimoj en la speco de „tia vorto ne havas tiajn formojn aŭ ne permesas tiajn ideajn kuniĝojn“—en lingvo arta estas tute

зить его однимъ словомъ и вслѣдствіе этого должны пользоваться цѣлымъ многословнымъ и крайне неудобнымъ описаніемъ этого понятія, хотя оно существуетъ въ вашемъ мозгу, какъ единичное понятіе, какъ одно духовное слово. Такъ напримѣръ, благодаря тому, что мытьемъ бѣлья занимаются обыкновенно женщины, Вы въ каждомъ языкѣ имѣете слово для выраженія понятія „lavistino“—прачка; но если мытьемъ бѣлья пожелаетъ заняться мужчина, Вы во многихъ языкахъ оказываетесь безпомощны и не знаете, какъ назвать такого человѣка, ибо названія мужчины, который занимается мытьемъ бѣлья, Вы никогда не слыхали! Леченіемъ до сего времени занимались одни только мужчины; но когда появились женщины-врачи или женщины, обладающіе какимъ нибудь научнымъ знаніемъ, то для нихъ въ большинствѣ языковъ не оказалось подходящаго названія. Для выраженія ихъ наименованія нужно было прибѣгнуть къ помощи описательнаго употребленія нѣсколькихъ словъ, и когда Вы изъ ихъ титула желаете сдѣлать прилагательное, глаголъ и т. д., то это оказывается совершенно невозможнымъ. Въ каждомъ языкѣ Вы найдете множество именъ существительныхъ, которые не имѣютъ того или иного рода, того или иного падежа, той или иной производной формы; множество именъ прилагательныхъ, которыя не имѣютъ той или иной степени сравненія, той или иной формы; множество глаголовъ, которые не имѣютъ того или иного времени, лица, наклоненія и т. д.; отъ этого существительнаго Вы не можете сдѣлать прилагательнаго, отъ этого

ne eblaj. Supozu ekzemple, ke morgaŭ viro ricevas la eblon naski infanojn aŭ nutri ilin per siaj mamoj,—kaj por li tuj ekzistas en la lingvo preta vorto, ĉar en lingvo arta estas ne ebla la ekzistado de ia vorto por unu sekso kaj neekzistado por la dua sekso. Supozu, ke morgaŭ iu elektas al si ian novan, eĉ la plej strangan profesion, ekzemple laboradon je aero,—por li tuj ekzistas prete vorto, ĉar se en lingvo arta nur ekzistas sufikso por la esprimo de profesio, ĝi donas al vi jam la eblon esprimi ĉian profesion, kia nur povus aperi en cerbo.

Krom tio ne forgesu, ke la perfektiĝado de lingvo arta estas ebla ĝis senfineco, ĉar ĉiun bonan re-

глагола Вы не можете сдѣлать имени существительнаго и т. д. Ибо, мы повторяемъ, каждый натуральный языкъ основанъ не на логикѣ, а на слѣпомъ „такъ люди говорятъ“ или „такъ не говорятъ“. Поэтому-то каждое понятіе, которое рождается въ вашемъ мозгу, но для котораго Вы до сего времени не слыхали никакого словеснаго выраженія, Вы обыкновенно не имѣете возможности выразить и принуждены бываете ограничиваться описаніями. Въ языкѣ же искусственномъ, сознательно основанномъ на строгихъ, недопускающихъ никакихъ исключеній или произвола законахъ мышленія, ничто подобное не можетъ имѣть мѣста. Выраженія въ родѣ „такое-то слово не имѣетъ такихъ-то формъ или не позволяетъ такія-то идейныя соединенія“ въ искусственномъ языкѣ совершенно не возможны. Вообразите, напр., что завтра мужчина получаетъ возможность родить дѣтей или кормить ихъ своею грудью и для него уже существуетъ въ языкѣ готовое слово, ибо въ искусственномъ языкѣ невозможно существованіе какого либо слова для одного пола и отсутствіе для другого. Вообразите, что завтра кто нибудь избираетъ для себя какую нибудь новую профессію, напр. производство воздуха, для него существуетъ уже готовое слово, ибо разъ въ искусственномъ языкѣ существуетъ суффиксъ для выраженія профессіи, послѣдній даетъ Вамъ возможность уже выразить всякую профессію, которая только можетъ представиться въ вашемъ мозгу.

Кромѣ того не забывайте, что усовершенствованіе искусственнаго языка возможно до безконечности,

gulon, bonan formon, bonan esprimon, kiu ekzistas en kiu ajn lingvo, lingvo arta havas plenan rajton aligi al si, ĉian mankon, kiu povus troviĝi en gi, ĝi havas la rajton plibonigi kaj ŝanĝi, dum en lingvo natura pri nenio simila povas esti parolo, ĉar tiam lingvo natura transformiĝus jam en artan.

ибо всякое хорошее правило, хорошую форму, хорошее выраженіе, которые существуютъ въ какомъ либо языкѣ, искусственный языкъ съ полнымъ правомъ можетъ присвоить и себѣ, и наоборотъ, всякій недостатокъ, который можетъ оказаться въ немъ, онъ имѣетъ право исправить и измѣнить, въ то время какъ въ натуральномъ языкѣ ни о чемъ подобномъ не можетъ быть и рѣчи, ибо тогда натуральный языкъ преобразовывается въ искусственный.

Krom la analizitaj de ni du grandegaj plibonaĵoj de lingvo arta (eksterordinara facileco kaj perfekteco), ekzistas ankoraŭ aliaj, pri kiuj ni ne parolos. Ni transiru nun rekte al la malbonaĵoj de lingvo arta. Kiu eĉ malmulte konatiĝis kun lingvo arta kaj havas sufiĉe da kuraĝo por kredi tion, kion li vidas, kaj ne kun fermitaj okuloj ripetadi fremdajn frazojn, tiu povas veni nur al unu konkludo, nome, ke mankojn en komparo kun lingvo natura lingvo arta posedas neniajn. Ĉiu el vi, vere havis la okazon aŭdi tre multajn atakojn kontraŭ lingvo arta; sed kontraŭ ĉiuj tiuj ĉi atakoj ni povas rediri nur unu respondon: ĉiuj ili eliras el la buŝo de homoj, kiuj pri lingvo arta havas nenian scion kaj neniam ĝin eĉ vidis,— ne sole ne vidis kaj ne esploris, sed eĉ neniam logike enpensiĝis pri ĝia esenco, kaj anstataŭ ekpensi pri tio, kion ili parolas, preferas blinde ĵetadi dekstren kaj maldekstren laŭtajn kaj modajn sed sensencajn frazojn. Se ili eĉ iom konatiĝus kun lingvo arta, ili ekvidus, ke iliaj frazoj estas tute falsaj; se ili, eĉ

Кромѣ проанализированныхъ нами двухъ громадныхъ преимуществъ искусственнаго языка (необыкновенная легкость и способность къ усовершенствованію) существуютъ еще другія, про которыя мы не будемъ говорить. Мы перейдемъ теперь прямо къ недостаткамъ искусственнаго языка. Кто хотя бы немного ознакомился съ искусственнымъ языкомъ и имѣетъ достаточно мужества, чтобы вѣрить въ то, что онъ видитъ, а не повторять съ закрытыми глазами чужія фразы, тотъ можетъ придти только къ одному заключенію, а именно, что искусственный языкъ не обладаетъ никакими недостатками сравнительно съ натуральными. Каждый изъ васъ, правда, имѣлъ случай слышать очень много нападковъ противъ языка искусственнаго; но противъ всѣхъ этихъ нападковъ мы можемъ дать лишь одинъ отвѣтъ: всѣ они исходятъ изъ устъ людей, которые объ искусственномъ языкѣ не имѣютъ никакого представленія и никогда его не видали и не только не видали и не изслѣдовали, но даже никогда логически не размышляли

tute ne konatiĝante kun la lingvo, simple ekpensus pri ĝi teorie, ili ekvidus, ke ĉiuj iliaj frazoj ne havas eĉ la plej malgrandan fundamenton. Se iu ekdeziros kredigi, ke en la najbara urbo ĉiuj domoj estas konstruitaj el papero kaj ke ĉiuj homoj tie estas sen manoj kaj sen piedoj, — li povas imponi per tio ĉi al la amaso, kiu ĉiun vorton elparolitan per aŭtoritata tono de scianta sankte kredas; sed homo prudenta jam de antaŭe rilatos al tiuj ĉi vortoj tre kritike, ĉar jam en sia saĝo li trovos neniajn akceptebla jn fundamentojn por tiuj ĉi frazoj; kaj kiam ĉe li restos ia dubo, li simple iros en la najbaran urbon kaj rigardos, kaj tiam li konvinkiĝos, ke ĉiuj frazoj, kiujn li aŭdis, estas la plej absoluta sensencaĵo. Tiel estas ankaŭ kun lingvo arta: anstataŭ blinde ripetadi frazojn, vi bezonas nur simple ekpensi pri la esenco de tiuj ĉi frazoj, kaj vi jam komprenos, ke ili ne havas eĉ la plej malgrandan fundamenton; kaj se teoria pripenso estos por vi ankoraŭ nesufiĉa, tiam iru simple kaj rigardu, ĵetu okulon en lernolibron de lingvo arta, konatiĝu kun la konstruo de tiu ĉi lingvo, profundiĝu iom en ĝian jam tre riĉan kaj diversaspecan literaturon, faru ian provon, rigardu la faktojn, kiuj sur ĉiu paŝo sin trovas antaŭ via nazo,—kaj tiam vi komprenos, kia grandega sensencaĵo sin trovas en ĉiuj tiuj frazoj, kiujn vi aŭdadis kontraŭ lingvo arta. Vi aŭdis ekzemple frazon „lingvo ne povas esti kreita en kabineto, kiel viva ekzistaĵo ne povas esti kreita en la retorto de ĥemisto“; tiu ĉi frazo sonas tiel bele kaj

о его сущности и вмѣсто того, чтобы подумать о томъ, что они говорятъ, предпочитаютъ слѣпо бросать направо и налѣво громкія и модныя, но безсмысленныя фразы. Если бы они хоть сколько нибудь ознакомились съ искусственнымъ языкомъ, они увидали бы, что ихъ фразы совершенно нелѣпы; если бы они, даже вовсе не знакомясь съ языкомъ, только бы поразмыслили о немъ теоретически, то они пришли бы къ выводу, что всѣ ихъ фразы не имѣютъ даже ни малѣйшаго основанія. Если кто пожелаетъ увѣрять, что въ сосѣднемъ городѣ всѣ дома построены изъ бумаги и что всѣ люди тамъ живутъ безъ рукъ и безъ ногъ, онъ можетъ увѣрить въ этомъ только ту толпу, которая свято вѣритъ каждому слову, высказанному съ авторитетнымъ тономъ знатока; но благоразумный человѣкъ уже заранѣе отнесется къ этимъ словамъ критически, ибо одну его мудрость онъ не сочтетъ за достаточное основаніе для вѣры его фразамъ; а когда ему западетъ какое либо сомнѣніе, онъ по просту отправится въ сосѣдній городъ и посмотритъ собственными своими глазами и тогда онъ убѣдится, что всѣ фразы, которыя онъ слышалъ, представляютъ изъ себя абсолютнѣйшую глупость. Точно то же происходитъ и съ искусственнымъ языкомъ: вмѣсто того, чтобы слѣпо повторять фразы, Вамъ стоитъ только вдуматься въ сущность этихъ фразъ и Вы вскорѣ поймете, что онѣ не имѣютъ ни малѣйшаго основанія; и если теоретическія соображенія являются для Васъ недостаточными, тогда ступайте и взгляните

„saĝe“, ke por la grandega plimulto da homoj ĝi jam lasas nenian dubon pri tio, ke lingvo arta estas infanaĵo. Kaj tamen se tiuj ĉi homoj havus tiom da propra kritika kapablo, por meti malgrandan, tre malgrandan demandon „kial?“— tiam tiu ĉi laŭta frazo per unu fojo perdus en iliaj okuloj ĉian sencon, ĉar ili ekvidus, ke nenia logika respondo ekzistas, ke tiu ĉi frazo estas bele sonanta kolekto da vortoj, kiu ne havas eĉ la plej malgrandan logikan fundamenton. Tute tian saman frazon oni ja povus uzi ankaŭ kontraŭ la arta alfabeto, kiun la homaro jam tiel longe uzas kun la plej granda utilo por si, kaj kontraŭ la arta veturado per helpo de vaporo aŭ velocipedo, kaj kontraŭ nia tuta arta civilizacio! Kaj tiun ĉi kaj similajn frazojn la homoj obstine ripetadas ĉiun fojon, kiam aperas ia nova utila ideo.... Ho, frazo, frazo, frazo, kiam vi ĉesos regni super la spiritoj de la homoj!

въ учебникъ искусственнаго языка, познакомьтесь съ конструкціей этого языка, углубитесь нѣсколько въ его уже очень богатую и разнообразную литературу, сдѣлайте какую нибудь пробу, посмотрите на факты, которые окажутся на каждомъ шагу предъ вашимъ носомъ, и тогда Вы убѣдитесь, какая величайшая глупость заключается въ тѣхъ фразахъ, которыя Вы слышали противъ искусственнаго языка. Вы слышали, напр., фразу: „языкъ не можетъ быть созданъ въ кабинетѣ, подобно тому какъ живое существо не можетъ быть создано въ ретортѣ химика“. Эта фраза звучитъ такъ красиво и мудро, что для громаднаго большинства людей она уже не оставляетъ никакого сомнѣнія въ томъ, что искусственный языкъ есть ребячество. И однако, если бы эти люди обладали столь незначительной критической способностью, что догадались бы поставить очень маленькій вопросъ: „а почему?“ и тогда эта громкая фраза съ перваго же раза потеряла бы въ ихъ глазахъ всякій смыслъ, ибо они увидали бы, что никакого логическаго отвѣта на этотъ вопросъ не существуетъ, что эта фраза представляетъ изъ себя красивую коллекцію словъ, которая не имѣетъ ни малѣйшаго логическаго основанія. Совершенно ту же самую фразу можно было бы употребить также и противъ искусственнаго алфавита, который человѣчество уже такъ давно употребляетъ съ громадной пользой для себя, и противъ искусственнаго путешествія при помощи пара или велосипеда и противъ всей нашей цивилизаціи! И эту,

Vi aŭdis, ke arta lingvo estas ne ebla, ke en ĝi homoj ne komprenados unu alian, ke ĉiu popolo uzados ĝin alie, ke en ĝi oni nenion povas esprimi, k. t. p. k. t. p. Se ni turnos atenton, ke ĉio tio ĉi estas aferoj, kiujn ĉe plej malgranda dozo da honesteco kaj bona volo ĉiu povas facile praktike trakontroli, kaj ke ĉiuj tiuj ĉi frazistoj simple ne volas trakontroli tion, pri kio ili parolas kun tia aŭtoritata tono, sed pro la aplaŭdado de la amaso ili preferas fermi la okulojn kaj ĵetadi koton sur la aferon nur tial, ke ĝi estas nova kaj ankoraŭ ne moda,—tiam ĉiuj tiuj ĉi frazoj montriĝas jam ne sole ridindaj, sed rekte indignigaj. Anstataŭ blinde ĵetadi frazojn, iru kaj rigardu,— kaj tiam vi vidos, ke ĉiuj viaj vortoj estas simple senceremonia mensogado: vi ekvidos, ke en efektiveco lingvo arta fakte de longe ĵam ekzistas, ke homoj de la plej diversaj nacioj jam longe kun la plej granda utilo por si uzas ĝin, ke ili unu alian kompenas bonege kaj plej precize, kiel skribe, tiel ankaŭ buŝe; ke homoj de ĉiuj nacioj uzas ĝin ĉiuj tute egale; ĝia jam tre riĉa kaj diversaspeca literaturo montros al vi tute okulvideble, ke ĉiuj nuancoj de la homa penso kaj sento povas esti esprimitaj en ĝi en la plej bona maniero..... Anstataŭ blinde babiladi diversan teorian sensencaĵon, iru kaj riĝardu la faktojn, la longe jam

а также и подобныя ей фразы люди упорно повторяютъ каждый разъ, когда открывается какая нибудь новая полезная идея. О фразы, фразы, фразы! когда-то вы перестанете царствовать надъ душами людей?

Вы слышали, что искусственный языкъ не возможенъ, что на немъ люди не будутъ понимать другъ друга, что каждый народъ будетъ употреблять его иначе, что на немъ ничего нельзя выразить и т. д. и т. д. Если мы обратимъ вниманіе, что все это такія обстоятельства, которыя при незначительной дозѣ честности и при добромъ желаніи каждый можетъ легко практически проконтролировать, и что всѣ эти фразеры просто не желаютъ провѣрить то, про что они говорятъ съ такимъ авторитетнымъ тономъ, но для того, чтобы получить одобреніе толпы они предпочитаютъ закрывать глаза и бросать грязь на дѣло только потому, что оно ново и еще не вошло въ моду,—тогда всѣ эти фразы оказываются не только смѣшны, но и прямо недостойны. Вмѣсто того, чтобы слѣпо бросать фразы, идите и посмотрите, и тогда Вы увидите, что всѣ ваши слова есть просто безцеремонная ложь; Вы увидите, что въ дѣйствительности искусственный языкъ фактически уже давно существуетъ, что люди самыхъ различныхъ націй уже давно съ величайшей пользой для себя его употребляютъ, что они другъ друга понимаютъ прекрасно и вполнѣ точно, какъ на письмѣ, такъ и устно; что люди всѣхъ націй употребляютъ его совершенно одинаково; его очень богатая и разнообразная литература покажетъ

ekzistantajn, de ĉiu facile kontroleblajn sendubajn kaj nemalkonfeseblajn faktojn,—kaj tiam por vi restos nenia dubo pri tio, ke iaj motivoj, parolantaj kontraŭ la enkonduko de lingvo arta en komunan uzadon, ekzistas absolute neniaj.

Ni revenu nun al tio, pri kio ni parolis en la komenco de tiu ĉi ĉapitro, t. e. ni prezentu al ni, ke kolektiĝis kongreso el reprezentantoj de ĉiuj plej gravaj regnoj, por elekti lingvon internacian. Ni rigardu, kian lingvon ili povas elekti. Ne malfacile estos pruvi, ke ilian elekton ni povas antaŭvidi ne sole kun tre granda kredebleco, sed eĉ kun plena certeco kaj precizeco.

El ĉio, kion ni supre diris pri la grandegaj plibonaĵoj de la lingvoj artaj en komparo kun la lingvoj naturaj, jam per si mem sekvus, ke esti elektita povas nur lingvo arta. Ni supozu tamen por unu minuto, ke la tuta kongreso malfeliĉe konsistos plene el la plej obstinaj rutinuloj kaj malamikoj de ĉio nova kaj ke al ili venos en la kapon la ideo pli bone elekti ian en ĉiuj rilatoj maloportunan lingvon naturan, ol centoble pli oportunan lingvon artan. Ni rigardu, kio tiam estos. Se ili ekdeziros elekti ian lingvon vivantan de ia el la ekzistantaj nacioj, tiam kiel

Вамъ совершенно очевидно, что всѣ оттѣнки человѣческой мысли и чувства могутъ быть выражены въ немъ самымъ наилучшимъ образомъ. Вмѣсто того, чтобы слѣпо болтать разныя теоретическія глупости, ступайте и посмотрите факты, давно уже существующіе, факты, легко подвергающіеся провѣркѣ, несомнѣнные и неопровержимые, — и тогда у Васъ не останется никакого сомнѣнія въ томъ, что не существуетъ никакихъ мотивовъ, которые говорили бы противъ введенія международнаго языка во всеобщее употребленіе.

Мы возвратимся теперь къ тому, про что мы говорили въ началѣ главы, т. е. представимъ себѣ, что собрался конгрессъ изъ представителей всѣхъ наиболѣе важныхъ странъ, чтобы избрать международный языкъ. Мы посмотримъ, какой языкъ они могутъ избрать. Не трудно будетъ доказать, что ихъ выборъ мы можемъ предвидѣть не только съ громадной вѣроятностью, но и съ полной увѣренностью и точностью.

Изъ всего, что мы выше сказали про громадныя преимущества искусственныхъ языковъ сравнительно съ естественными языками, уже само собою вытекали бы, что избраннымъ можетъ быть только языкъ искусственный. Предположимъ однако на минуту, что весь конгрессъ къ несчастью будетъ состоять изъ наиболѣе упорныхъ рутинеровъ и враговъ всего новаго и что имъ придетъ въ голову мысль избрать какой нибудь во всѣхъ отношеніяхъ неудобный естественный языкъ вмѣсто во сто разъ болѣе удобнаго языка искусственнаго. Посмотримъ,

grandega malhelpo tie ĉi aperos ne sole la reciproka envio de la popoloj, sed ankaŭ la tute natura timo de ĉiu nacio jam simple pro sia ekzistado: ĉar estas afero tute komprenebla, ke tiu popolo, kies lingvo estos elektita kiel internacia, baldaŭ ricevos tian grandegan superforton super ĉiuj aliaj popoloj, ke ĝi ilin simple dispremos kaj englutos. Sed ni supozu, ke la delegatoj de la kongreso jam tute ne atentos tion ĉi, aŭ ke ili, por eviti reciprokan envion kaj engluton, elektos ian ligvon mortintan, ekzemple la latinan, — kio do tiam estos? Estos tre simple tio, ke la decido de la kongreso restos simple malviva litero kaj fakte neniam atingos efektiviĝon. Ĉiu lingvo natura, kiel viva, tiel ankoraŭ pli mortinta, estas tiel terure malfacila, ke la almenaŭ iom fonda ellernado de ĝi estas ebla nur por personoj, kiuj posedas grandan kvanton da libera tempo kaj grandajn monajn rimedojn. Ni havus sekve ne lingvon internacian en la vera senco de tiu ĉi vorto, sed nur lingvon internacian por la pli altaj klasoj de la societo. Ke la afero starus tiel kaj ne alie, tion ĉi montras al ni ne sole la logiko, sed tion ĉi jam longe okulvideble montris al ni la vivo mem: en efektiveco la lingvo latina estas ja de longe jam elektita de ĉiuj registaroj kiel internacia, kaj jam longe en la gimnazioj en ĉiuj landoj laŭ ordono de la registaroj la junularo devigite dediĉas tutan vicon da jaroj al la ellernado de tiu ĉi lingvo,—kaj tamen ĉu ekzistas multe da homoj, kiuj libere posedas la lingvon latinan? La decido de la kon-

что тогда будетъ. Если они пожелаютъ избрать какой либо живой языкъ одной изъ существующихъ націй, то противодѣйствіемъ къ этому явится не только взаимная зависть народовъ, но и вполнѣ естественный страхъ каждой націи за свое собственное существованіе; потому что вполнѣ понятно, что тотъ народъ, языкъ коего будетъ избранъ, какъ международный, скоро пріобрѣтетъ такія громадныя преимущества надъ всѣми другими народами, что можетъ ихъ задавить и поглотить. Но мы предположимъ, что делегаты конгресса совсѣмъ не обратятъ на это вниманія, или что они для избѣжанія взаимной зависти и поглощенія, изберутъ какой либо языкъ мертвый, напримѣръ латинскій,—что тогда будетъ? Очень просто, будетъ то, что рѣшеніе конгресса останется мертвой буквой и фактически никогда не достигнетъ осуществленія. Каждый естественный языкъ, какъ живой, такъ еще болѣе мертвый, такъ страшно труденъ, что основательное изученіе его возможно лишь для лицъ, которые располагаютъ большимъ количествомъ свободнаго времени и большими денежными средствами. Слѣдовательно мы имѣли бы не международный языкъ въ истинномъ смыслѣ этого слова, но только международный языкъ для высшихъ классовъ общества. Что дѣло обстояло бы такъ, а не иначе, объ этомъ говоритъ намъ не только логика, но это давно съ очевидностью доказала намъ сама жизнь: и дѣйствительно, латинскій языкъ уже давно былъ избранъ всѣми правительствами, какъ международный и уже

greso sekve donus al ni nenion novan, sed aperus nur kiel sencela kaj senfrukta ripeto de tiu decido, kiu longe jam estas farita kaj eĉ efektivigita, sed sen ia rezultato. En nia tempo nenia decido eĉ de plej autoritata kongreso neniam povas jam doni al la lingvo latina tiun forton, kiun ĝi havis en la mezaj centjaroj: tiam ne sole por ĝia internacieco, sed eĉ por ĝia absoluta reĝado unuanime staris ĉiuj registaroj, la tuta societo, la tuta ĉiopova eklezio, kaj eĉ la vivo mem, tiam ĝi prezentis la fundamenton de ĉia scienco kaj de ĉia scio, tiam al ĝi estis dediĉata la pli granda parto de la vivo, ĝi elpuŝis per si ĉiujn lingvojn patrajn, ĝi estis ellernata kaj prilaborata devigite, jam simple pro tio, ke en siaj patraj lingvoj la instruituloj simple ne havis la eblon esprimadi sin,—kaj tamen malgraŭ ĉio la lingvo ne sole falis, sed eĉ en sia plej bona tempo ĝi estis kaj povis esti nur apartenaĵo de la elektitaj klasoj de la societo! Dume en okazo de elekto de lingvo arta ĝin post kelke da monatoj povus bonege posedi jam per unu fojo la tuta mondo, ĉiuj sferoj de la homa societo, ne sole la inteligentaj kaj riĉaj, sed eĉ la plej malriĉaj kaj senkleraj vilaĝanoj.

давно въ гимназіяхъ во всѣхъ странахъ по приказанію правительства юношество принуждено посвящать цѣлый рядъ лѣтъ на изученіе этого языка, — и однако много-ли существуетъ людей, которые свободно владѣютъ латинскимъ языкомъ? Слѣдовательно рѣшеніе конгресса не дало бы намъ ничего новаго, но явилось бы только какъ безцѣльное и безплодное повтореніе того рѣшенія, которое было уже сдѣлано давно и осуществлялось, но безъ всякаго результата. Въ наше время никакое рѣшеніе даже самого авторитетнаго конгресса никогда не можетъ дать латинскому языку той силы, которую онъ имѣлъ въ средніе вѣка; тогда не только за его международность, но даже за его абсолютное господство единодушно стояли всѣ правительства, все общество и даже сама жизнь, тогда онъ представлялъ основаніе всякаго знанія и всей науки, тогда ему посвящалась большая часть жизни, онъ вытѣснялъ собой всѣ отечественные языки, онъ изучался и разрабатывался невольно уже въ силу того, что тогдашніе ученые не могли выражаться на своихъ національныхъ языкахъ— и однако не смотря на это языкъ не только палъ, но даже въ самую блестящую пору своего разцвѣта онъ былъ и могъ быть только принадлежностью избранныхъ классовъ общества! А между тѣмъ въ случаѣ избранія искусственнаго языка имъ послѣ нѣсколькихъ мѣсяцевъ уже могъ бы овладѣть весь свѣтъ, всѣ сферы человѣческаго общества, не только интеллигентныя и богатыя, но даже самые бѣдные и необразованные крестьяне.

Vi vidas sekve, ke la estonta kongreso tute ne povas elekti ian alian lingvon krom lingvo arta. Elekti ian lingvon naturan, kiam ni havas la eblon elekti lingvon artan, kiu havas antaŭ la lingvoj naturaj en ĉiuj rilatoj senduban kaj okulvideblan grandegan plibonecon, estas tia sama malsaĝaĵo, kiel ekzemple sendi ion el Parizo Peterburgon per ĉevaloj, kiam ni havas la eblon fari tion ĉi per fervojo. Nenia kongreso povas fari tian elekton; sed se ni eĉ supozus, ke la kongreso tiom malmulte pripensos kaj estos tiel blindigita per la rutinaj kutimoi, ke ĝi tamen faros tian absurdan elekton, tiu ĉi elekto per la forto de la cirkonstancoj tute egale restos malviva litero kaj en la vivo la demando pri lingvo internacia fakte restos nesolvita tiel longe, ĝis pli aŭ malpli frue kolektiĝos nova kongreso kaj elektos lingvon artan.

Tiel ni petas vin noti al vi en la memoro tiun konkludon, al kiu ni venis, nome: lingvo internacia de la venontaj generacioj estos sole kaj nepre nur lingvo arta.

Слѣдовательно Вы видите, что будущій конгрессъ ни въ коемъ случаѣ не можетъ избрать какого либо другого языка, кромѣ искусственнаго. Избрать какой либо естественный языкъ, когда мы имѣемъ возможность избрать языкъ искусственный, который имѣемъ предъ языками естественными во всѣхъ отношеніяхъ несомнѣнное и очевидное громадное преимущество, также не разумно, какъ было бы неразумнымъ послать что либо изъ Парижа въ Петербургъ на лошадяхъ, въ то время, какъ мы имѣемъ возможность сдѣлать это при помощи желѣзной дороги. Никакой конгрессъ не можетъ сдѣлать такого выбора; но если мы даже предположили бы, что конгрессъ займется своимъ дѣломъ настолько мало и настолько будетъ ослѣпленъ рутинными привычками, что онъ сдѣлаетъ такой неосновательный выборъ,—то этотъ выборъ все равно силою обстоятельствъ останется мертвой буквой, и жизненно вопросъ о международномъ языкѣ фактически остается неразрѣшеннымъ до тѣхъ поръ, пока рано или поздно не соберется новый конгрессъ и не выберетъ языкъ искусственный.

Такимъ образомъ мы попросимъ Васъ замѣтить въ вашей памяти то заключеніе, къ коему мы пришли, а именно: языкомъ международнымъ будущихъ поколѣній будетъ единственно и непремѣнно только языкъ искусственный.

VI.

Nun restas ankoraŭ solvi la demandon, kia nome arta lingvo estos enkondukita en komunan uzadon. En la unua minuto ŝajnas, ke respondi tiun ĉi demandon ekzistas nenia eblo, ĉar—kiel vi sendube diros—„da lingvoj artaj ekzistas ja tre multe kaj ilia nombro povas esti ankoraŭ mil fojojn pli granda, ĉar ĉiu aparta homo povas krei apartan lingvon artan laŭ sia arbitro“. Ĉu ekzistas tial ia eblo antaŭvidi, kiu el ili estos elektita? Tiel efektive ŝajnas de la unua rigardo al la homoj ne konantaj la aferon, kaj tamen antaŭvidi, kaj antaŭdiri, kia lingvo arta estos elektita, estas tre facile. Tio ĉi venas de tio, ke la supre dirita en la publiko tre populara opinio pri la nombro de la ekzistantaj kaj povantaj ankoraŭ aperi lingvoj artaj estas tute erara kaj estas fondita sur plena nesciado de la historio kaj esenco de la artaj lingvoj.

Antaŭ ĉio ni konstatas la fakton, ke, malgraŭ la grandega nombro da personoj, kiuj laboris aŭ laboras super lingvoj artaj jam en la daŭro de 200 jaroj, ĝis nun aperis sole nur du efektive pretaj lingvoj, nome Volapük kaj Esperanto. Turnu atenton sur tion ĉi: sole nur du artaj lingvoj. Estas vero, ke vi preskaŭ ĉiutage legas en la gazetoj, ke jen tie jen aliloke aperis ankoraŭ unu aŭ ankoraŭ kelkaj artaj lingvoj, oni citas al vi ilian nomon, oni donas al vi ofte eĉ notojn pri la

VI.

Теперь остается еще рѣшить вопросъ, какой же именно искусственный языкъ можетъ быть введенъ во всеобщее употребленіе. Въ первую минуту кажется, что отвѣтить на этотъ вопросъ совершенно нельзя, ибо, Вы скажете, искусственныхъ языковъ существуетъ уже много и число ихъ можетъ въ тысячу разъ еще увеличиться, такъ какъ каждый отдѣльный человѣкъ можетъ создать отдѣльный искусственный языкъ по своему произволу. Существуетъ ли поэтому какая либо возможность предвидѣть, какой изъ нихъ будетъ избранъ. Такъ дѣйствительно кажется на первый взглядъ людямъ, незнакомымъ съ дѣломъ, и однако предвидѣть и предсказать, какой языкъ будетъ избранъ, очень легко. Это происходитъ отъ того, что вышеуказанное, очень распространенное въ публикѣ мнѣніе о числѣ существующихъ и могущихъ еще возникнуть языкахъ совершенно ошибочно, и основано на полномъ незнакомствѣ съ исторіей и сущностью искусственныхъ языковъ.

Прежде всего мы констатируемъ тотъ фактъ, что не смотря на громадное число лицъ, которые работали и работаютъ надъ искусственными языками уже въ теченіе 200 лѣтъ, до сего времени появилось только два полныхъ языка, именно Волапюкъ и Эсперанто. Обратите вниманіе на это: только два искусственныхъ языка. Правда, что Вы почти каждый день читаете въ газетахъ, что тамъ и сямъ появился еще одинъ или еще нѣсколько искусственныхъ языковъ, цитируютъ Вамъ ихъ имена,

konstruo de tiuj ĉi lingvoj, oni alportas al vi kelkajn frazojn en tiuj ĉi tiel nomataj novaj lingvoj, kaj al la publiko ŝajnas, ke novaj artaj lingvoj elkreskadas kiel fungoj post pluvo. Sed tiu ĉi opinio estas tute erara kaj venas de tio, ke la gazetoj ne trovas necesa enigi en tion, pri kio ili skribas, kaj kontentiĝas nur per tio, ke ili havas la eblon regali la legantojn per ridinda novaĵo aŭ fari spritaĵon. Sciu do, ke ĉio tio, kio ĉiutage estas alportata al vi de la gazetoj sub la laŭta nomo de „novaj lingvoj internaciaj“, estas nur projektoj, en rapideco kaj sen sufiĉa pripenso elbakitaj projektoj, kiuj de realiĝo staras ankoraŭ tre kaj tre malproksime. Tiuj ĉi projektoj aperas jen en formo de mallongaj folietoj, jen eĉ en la formo de dikaj libroj kun la plej laŭtaj kaj multepromesaj frazoj,—aperas kaj tuj malaperas de la horizonto, kaj vi jam plu neniam aŭdas ion pri ili; kiam la aŭtoroj de tiuj ĉi projektoj alpaŝas al ilia realigado, ili tuj konvinkiĝas, ke tio ĉi estas tute ne laŭ iliaj fortoj kaj ke tio, kio en teorio ŝajnis afero tiel facila, en la praktiko montriĝas tre malfacila kaj neplenumebla. Kial la efektivigo de tiuj ĉi projektioj estas tiel malfacila kaj tial ĝis hodiaŭ aperis sole nur du efektive pretaj kaj vivipovaj lingvoj—pri tio ni parolos malsupre, kaj dume ni nur turnas vian atenton sur tion, ke da lingvoj artaj ĝis nun ekzistas sole nur du kaj ke sekve se la kongreso hodiaŭ efektiviĝus, ĝi el la jam ekzistantaj artaj lingvoj havus por elekto nur du. La problemo de la kongreso estus sekve jam tute

даютъ Вамъ часто даже замѣтки про конструкцію этихъ языковъ, приводятъ Вамъ нѣсколько фразъ изъ этихъ такъ называемыхъ новыхъ языковъ и обществу кажется, что новые искусственные языки растутъ, какъ грибы послѣ дождя. Но это мнѣніе совершенно ошибочно и истекаетъ изъ того, что газеты не находятъ нужнымъ вникать въ то, про что они пишутъ и довольствуются только тѣмъ, что они имѣютъ возможность угостить читателей смѣшной новостью. Но имѣйте въ виду, что все то, что ежедневно приносятъ Вамъ газеты подъ громкимъ именемъ „новыхъ международныхъ языковъ“ есть только проэкты, наскоро и безъ достаточнаго размышленія испеченные проэкты, еще очень и очень далеко стоящіе отъ своего осуществленія. Эти проэкты появляются то въ формѣ кратенькихъ листочковъ, то въ формѣ толстыхъ книгъ съ громкими и многообѣщающими фразами,—появляются и тотчасъ исчезаютъ съ горизонта, и Вы уже болѣе никогда про нихъ ничего не услышите; когда авторы этихъ проэктовъ приступаютъ къ ихъ осуществленію, они тотчасъ же убѣждаются, что это имъ совсѣмъ не по силамъ и что то, что въ теоріи кажется дѣломъ такъ простымъ, на практикѣ оказывается очень труднымъ и невыполнимымъ. Почему осуществленіе этихъ проэктовъ такъ трудно, что до сего времени появилось только два дѣйствительно готовыхъ и жизнеспособныхъ языка, объ этомъ мы будемъ говорить ниже, пока же обратимъ ваше вниманіе только на то, что искусственныхъ языковъ существуетъ только два и

ne tiel malfacila, kiel povus ŝajni de la unua rigardo. Kian el tiuj ĉi du lingvoj elekti — la kongreso ankaŭ ne ŝanceliĝus eĉ unu minuton, ĉar la vivo mem jam longe solvis tiun ĉi demandon en la plej senduba maniero kaj Volapük ĉie estas jam elpuŝita de la lingvo Esperanto. La pliboneco de Esperanto antaŭ Volapük estas tiel frapante granda, ke ĝi falas al ĉiu en la okulojn tuj de la unua rigardo kaj ne estas malkonfesata eĉ de la plej fervoraj Volapükistoj. Estos sufiĉe, se ni diros al vi la jenon: Volapük aperis tiam, kiam la entuziasmo de la publiko por la nova ideo estis ankoraŭ tute freŝa, kaj Esperanto, dank'al financaj malfacilaĵoj de la aŭtoro, aperis antaŭ la publiko kelkajn jarojn pli malfrue kaj renkontis jam ĉie pretajn malamikojn; la Volapükistoj havis por sia agitado grandajn rimedojn kaj agadis per la plej vasta, pure Amerika reklamo, kaj la Esperantistoj agadis la tutan tempon preskaŭ tute sen iaj materialaj rimedoj kaj montradis en sia agado grandegan nelertecon kaj senhelpecon; kaj malgraŭ ĉio de la unua momento de la apero de Esperanto ni vidas grandegan multon da Volapükistoj, kiuj transiris malkaŝe al Esperanto, kaj ankoraŭ pli grandan multon da tiaj, kiuj, konsciante, ke Volapük staras multe pli malalte ol Esperanto, sed ne dezirante montri sin venkitaj, tute defalis de la ideo de lingvo internacia entute, — dume en la tuta tempo de ekzistado de Esperanto (13 jaroj) nenie sur la tuta tera globo troviĝis eĉ unu persono, — ni ripetas, eĉ unu — kiu transirus de Esperanto al Volapük! —

слѣдовательно, если бы конгрессъ осуществился бы сегодня, то онъ имѣлъ бы для выбора изъ существующихъ искусственныхъ языковъ только два. Задача конгресса была бы ужъ совсѣмъ не такъ трудна, какъ это могло показаться съ перваго взгляда. Какой изъ этихъ двухъ языковъ избрать — конгрессъ также не задумался бы ни на минуту, ибо уже сама жизнь рѣшила этотъ вопросъ самымъ положительнымъ образомъ и Воляпюкъ уже вездѣ вытѣсненъ Эсперанто. Преимущество Эсперанто предъ Воляпюкомъ такъ велико, что оно бросается въ глаза тотчасъ же съ перваго взгляда и не отрицается даже самыми усердными Воляпюкистами. Будетъ достаточно, если мы скажемъ слѣдующее: Воляпюкъ появился тогда, когда энтузіазмъ публики къ новой идеѣ былъ еще совсѣмъ новъ, Эсперанто же благодаря финансовымъ затрудненіямъ автора, появился предъ обществомъ нѣсколько лѣтъ спустя и встрѣтилъ уже вездѣ готовыхъ враговъ; Воляпюкисты имѣли для своей агитаціи громадныя средства и агитировали въ самыхъ широкихъ размѣрахъ, чисто по Американски, тогда какъ Эсперантисты работали все время почти безъ всякихъ матеріальныхъ средствъ и обнаруживали въ своей дѣятельности громадную неопытность и безпомощность; и несмотря на это съ перваго же момента появленія Эсперанто мы видимъ громадное число Воляпюкистовъ, которые открыто перешли на сторону Эсперанто и еще бо́льшее число тѣхъ, которые сознавая, что Воляпюкъ стоитъ гораздо ниже Эсперанто, но не желая показать себя побѣж-

Dum Esperanto, malgraŭ la grandegaj malfacilaĵoj, kun kiuj ĝi devas batali, daŭre vivas kaj floras kaj konstante plifortiĝas, Volapük jam longe estas forlasita preskaŭ de ĉiuj kaj povas esti nomila jam de longe mortinta.

En kio konsistas la pliboneco de Esperanto antaŭ Volapük, ni ne povas kompreneble analizi tie ĉi tute detale; pro ekzemplo ni montros nur kelkajn punktojn: 1) Dum Volapük sonas tre sovaĝe kaj maldelikate, Esperanto estas plena je harmonio kaj estetiko kaj memorigas per si la lingvon italan. 2) Eĉ por tute neinstruitaj Esperanto estas multe pli facila ol Volapük, sed por instruitaj ĝi estas tre multe pli facila, ĉar giaj vortoj — krom kelkaj tre malmultaj — ne estas arbitre elpensitaj, sed prenitaj el la lingvoj romana-germanaj en tia formo, ke ĉiu ilin facile rekonas. Tial ĉiu iom civilizita homo jam post kelkaj horoj da lernado povas libere legi ĉian verkon en Esperanto jam preskaŭ tute sen vortaro. 3) Dum la uzanto de Volapük nepre devas ĝin konstante ripetadi, ĉar alie li ĝin baldaŭ forgesas (dank'al la plena elpensiteco de la vortoj), la uzanto de Esperanto, unu fojon ĝin ellerninte, jam ĝin ne forgesas, se li eĉ longan tempon ĝin ne uzas. 4) Esperanto jam en la komenco estas tre

денными, совсѣмъ отпали отъ идеи международнаго языка вообще, — между тѣмъ какъ за все время существованія Эсперанто нигдѣ на всемъ земномъ шарѣ не нашлоси ни одного лица, мы повторяемъ — ни одного — которое перешло бы отъ Эсперанто къ Воляпюку. Въ то время, какъ Эсперанто, не смотря на громадныя трудности, съ которыми онъ принужденъ бороться, долгое время живетъ, процвѣтаетъ и постоянно усиливается, Воляпюкъ давно уже оставленъ почти всѣми и можетъ быть названъ давно уже умершимъ.

Въ чемъ состоитъ преимущество языка Эсперанто надъ Воляпюкомъ, мы здѣсь подробно не можемъ изложить, для примѣра же покажемъ лишь нѣсколько пунктовъ: 1) Въ то время, какъ Воляпюкъ звучитъ очень грубо и не гармонично, Эсперанто полонъ гармоничности и эстетичности и напоминаетъ собой языкъ итальянскій. 2) Даже для лицъ, совсѣмъ необразованныхъ Эсперанто гораздо легче, чѣмъ Воляпюкъ, для образованныхъ же еще болѣе, ибо его слова, кромѣ очень немногихъ, не произвольно выдуманы, но взяты изъ языковъ Романо-Германскихъ въ такой формѣ, что каждый ихъ легко узнаетъ. Вотъ почему каждый сколько нибудь образованный человѣкъ уже послѣ нѣсколькихъ часовъ изученія можетъ свободно читать каждое сочиненіе на Эсперанто уже почти безъ словаря. 3) Въ то время, какъ употребляющій Воляпюкъ непремѣнно долженъ его постоянно повторять, иначе онъ его скоро забудетъ (благодаря полной выдуманности словъ), употребляющій Эсперанто, разъ его изучивши, уже его

facila por buŝa interparolado, dum en Volapük oni devas tre longe kaj pacience ekzercadi sian orelon, ĝis oni alkutimiĝas al klara diferenciĝado de la multaj reciproke tre simile sonantaj vortoj (ekzemple „bap, pab, pap, päp, pep, pöp, peb, böb, bob, pop, pup, bub, pub, püb, bib, pip, püp“ k. t. p., kiuj fariĝas ankoraŭ pli similaj inter si, se oni prenas ilin en la multenombro, t. e. kun „s“ en la fino). 5) En Volapük, dank'al kelkaj fundamentaj eraroj en la principoj de la konstruo (ekzemple: vokaloj en la komenco aŭ fino de vorto ne povas esti uzataj, ĉar ili estas signoj gramatikaj), ĉiu nove bezonata vorto nepre devas esti kreita de la aŭtoro (eĉ ĉiuj nomaj propraj, ekzemple Ameriko=Melop, Anglujo=Nelij). Tio ĉi donas ne sole grandegan nombron da tute superfluaj vortoj por lernado, sed faras ĉian disvolviĝan paŝon de la lingvo ĉiam dependa de ĝia aŭtoro aŭ de ia ordonanta Akademio. Dume en Esperanto, dank'al la plena seninflueco de la gramatiko sur la vortaron kaj dank'al la regulo, ke ĉiuj vortoj „fremdaj“, kiuj jam de si mem estas internaciaj, estas uzataj senŝanĝe egale kiel en la aliaj lingvoj, — ne sole grandega multo da vortoj fariĝas tute senbezona por lernado, sed la lingvo ricevas la eblon disvolviĝadi eterne ĉiam pli kaj pli, sen ia dependo de la aŭtoro aŭ de ia Akademio.

не забываетъ даже и въ случаѣ долгаго неупотребленія его. 4) Эсперанто уже съ самаго начала очень легокъ для словеснаго употребленія, въ то время какъ въ Воляпюкѣ должны очень долго и терпѣливо упражнять свое ухо, пока не привыкнутъ къ ясному различенію многихъ очень сходно звучащихъ словъ (напр. bap, pab, pap, pöp, pep, pöp, peb, böb, bob, pop, pup, bub, pub, püb, bib, pip, püp и т. д., которые дѣлаются еще болѣе сходными между собой, если употребляютъ ихъ во множественномъ числѣ, т. е. съ „s“ на концѣ). 5) Въ Воляпюкѣ благодаря нѣсколькимъ основнымъ ошибкамъ въ принципахъ конструкціи (напр. гласныя въ началѣ или концѣ слова не могутъ быть употребляемы, ибо они суть знаки грамматическіе), всякое слово непремѣнно должно быть создано авторомъ (даже всѣ имена собственныя, напр. Америка=Melop, Anglujo=Nelij). Это даетъ не только громадное число совершенно излишнихъ словъ для изученія, но дѣлаетъ каждый развивающійся шагъ языка постоянно зависящимъ отъ его автора или отъ какой либо завѣдующей этимъ Академіи. Между тѣмъ какъ въ Эсперанто, благодаря полному отсутствію вліянія грамматики на словарь и благодаря правилу, что всѣ иностранныя слова, которые уже сами по себѣ интернаціональны, употребляются безъ измѣненія подобно тому, какъ и въ другихъ языкахъ—не только громадное количество словъ дѣлается совершенно не нужнымъ для изученія, но языкъ получаетъ возможность постоянно все болѣе и болѣе развиваться, внѣ всякой зависимости отъ автора или какой либо Академіи.

Parolante pri la pliboneco de Esperanto antaŭ Volapük, ni tute ne intencas per tio ĉi malgrandigi la meritojn de la elpensinto de Volapük. La meritoj de Schleyer estas grandegaj kaj lia nomo ĉiam staros sur la plej honora loko en la historio de la ideo de lingvo internacia. Ni volis nur montri, ke se hodiaŭ efektiviĝus kongreso por la elekto de lingvo internacia, tiam ĝi inter la ambaŭ nun ekzistantaj lingvoj artaj ne povus ŝanceliĝi eĉ unu minuton.

Ni pruvis sekve, ke se hodiaŭ efektiviĝus kongreso por la elekto de lingvo internacia, tiam malgraŭ la grandega nombro da ekzistantaj lingvoj ni povus jam nun kun plena certeco kaj precizeco antaŭvidi, kian lingvon ĝi elektos, nome: el ĉiuj ekzistantaj lingvoj vivaj, mortintaj kaj artaj la kongreso povas elekti sole nur unu lingvon: Esperanto. Kia ajn estus la konsisto de la kongreso, kiaj ajn estus la politikaj kondiĉoj, je kiaj ajn konsideroj, antaŭjuĝoj, simpatioj aŭ antipatioj la kongreso sin gvidus, ĝi absolute ne povus elekti ian alian lingvon krom Esperanto, ĉar por la rolo de lingvo internacia Esperanto estas nun la sola kandidato en la tuta mondo, la sola, tute sen iaj konkurantoj. Ĉar eĉ ĉe la plej malprospera konsisto de la kongreso en ĝi tamen sidos homoj pensantaj, kaj la grandega pliboneco de la lingvo Esperanto antaŭ ĉiuj aliaj lingvoj tro forte falas en la okulojn al ĉiu, kiu almenaŭ iom konatiĝis kun tiu ĉi lingvo, tial estas tute ne eble

Говоря относительно преимуществъ Эсперанто предъ Воляпюкомъ, мы вовсе не желаемъ этимъ самымъ уменьшать заслуги автора послѣдняго. Заслуги Шлейера велики и его имя всегда будетъ стоять на самомъ почетномъ мѣстѣ въ исторіи идеи международнаго языка. Мы желали только показать, что если бы въ настоящее время осуществился бы конгрессъ для избранія международнаго языка, то онъ въ дѣлѣ избранія одного изъ двухъ существующихъ международныхъ искусственныхъ языковъ не могъ бы поколебаться ни на минуту.

Такимъ образомъ мы доказали, что если бы сегодня же осуществился конгрессъ для избранія международнаго языка, тогда, не смотря на громадное число существующихъ языковъ, мы могли бы уже теперь съ полной точностью и увѣренностью предвидѣть, какой языкъ онъ выберетъ, а именно: изъ всѣхъ существующихъ живыхъ, мертвыхъ и искусственныхъ языковъ конгрессъ можетъ избрать только одинъ языкъ: Эсперанто. Какой бы ни былъ составъ конгресса, какія бы ни были политическія условія, какими бы разсужденіями, предположеніями, симпатіями или антипатіями конгрессъ ни руководился, онъ абсолютно не могъ бы избрать другого языка, кромѣ Эсперанто, ибо для роли международнаго языка Эсперанто пока представляется единственнымъ кандидатомъ во всемъ свѣтѣ, единственнымъ, безъ всякихъ конкуррентовъ. Ибо даже при самомъ неудачномъ составѣ конгресса въ немъ всетаки будутъ находиться здраво-

supozi, ke la kongreso elektos ian alian lingvon. Se tamen, kontraŭ ĉia atendo, la kongreso estos tiom blindigita, ke ĝi ekdeziros ian alian lingvon, tiam—kiel ni pruvis supre—la vivo mem zorgos pri tio, ke la decido de la kongreso restu sole malviva litero, tiel longe, ĝis kolektiĝos nova kongreso kaj faros elekton ĝustan.

мыслящіе люди и при томъ громадное преимущество языка Эсперанто предъ всѣми другими языками слишкомъ ярко бросается въ глаза каждому, кто хоть сколько нибудь ознакомился съ этимъ языкомъ, такъ что совершенно невозможно предположить, что конгрессъ изберетъ какой либо другой языкъ. Если же, противъ всякаго ожиданія, конгрессъ будетъ на столько ослѣпленъ, что пожелаетъ избрать какой либо другой языкъ, тогда, какъ мы доказали выше, — жизнь сама позаботится о томъ, чтобы рѣшеніе конгресса осталось мертвой буквой до тѣхъ поръ, пока не соберется новый конгрессъ и не сдѣлаетъ соотвѣтствующаго выбора.

VII.

Nun restas al ni respondi ankoraŭ unu lastan demandon, nome: En la nuna minuto Esperanto, vere, aperas kiel sola kandidato por lingvo internacia; sed ĉar kongreso de reprezentantoj de diversaj regnoj por la elekto de lingvo internacia efektiviĝos kredeble ankoraŭ ne baldaŭ, eble post dek kaj eble post cent jaroj, tre povas ja esti, ke ĝis tiu tempo aperos multaj novaj artaj lingvoj, kiuj staros multe pli alte ol Esperanto, kaj sekve unu el ili devos esti elektita de la kongreso? Aŭ eble la kongreso mem aranĝos kompetentan komitaton, kiu okupos sin je la kreo de nova arta lingvo?

Je tio ĉi ni povas respondi jenon. La ebleco de apero de nova lingvo

VII.

Теперь остается отвѣтить еще на послѣдній вопросъ, а именно: въ настоящую минуту Эсперанто, правда, является единственнымъ кандидатомъ стать международнымъ языкомъ; но такъ какъ конгрессъ представителей разныхъ странъ для избранія международнаго языка осуществится, вѣроятно, еще не скоро, возможно черезъ десять, возможно чрезъ сто лѣтъ, очень можетъ быть, что къ тому времени появится много новыхъ искусственныхъ языковъ, которые будутъ стоять гораздо выше, чѣмъ Эсперанто, такъ что одинъ изъ нихъ и будетъ выбранъ конгрессомъ? Или возможно, что конгрессъ самъ составитъ компетентный комитетъ, который займется созданіемъ новаго искусственнаго языка?

На это мы можемъ отвѣтить слѣдующее. Возможность появленія но-

per si mem estas tre duba, kaj komisii al komitato la kreadon de nova lingvo estus tiel same sensence, kiel ekzemple komisii al komitato verki bonan poemon. Ĉar la kreado de plena, en ĉiuj rilatoj taŭga kaj vivipova lingvo, kiu al multaj ŝajnas tia facila kaj ŝerca afero, en efektiveco estas afero tre kaj tre malfacila. Ĝi postulas de unu flanko specialan talenton kaj inspiron kaj de la dua flanko grandegan energion, paciencon kaj varmegan, senfine aldonitan amon al la entreprenita afero. Multajn niaj vortoj tre mirigos, ĉar ŝajnas al ili, ke oni bezonas nur decidi al si, ke tablo ekzemple estos „bam“, seĝo estos „bim“ k. t. p. k. t. p., kaj lingvo jam estos preta. Kun la kreado de pleneca, taŭga kaj vivipova lingvo estas tute tiel same, kiel ekzemple kun la ludado sur fortepiano aŭ kun la trairado de densega arbaro. Al homo, kiu ne konas la esencon de muziko, ŝajnas, ke nenio estas pli facila, ol ludi fortepianon, — oni ja bezonas nur ekfrapi unu klavon, kaj estos ricevita tono, vi ekfrapos alian klavon kaj vi ricevos alian tonon,—vi frapados en la daŭro de tuta horo diversajn klavojn, kaj vi ricevos tutan kompozicion... ŝajnas, ke nenio estas pli facila; sed kiam li komencas ludi sian improvizitan kompozicion, ĉiuj kun ridego diskuras, kaj eĉ li mem, aŭdante la ricevatajn de li sovaĝajn sonojn, baldaŭ komencos komprenetadi, ke la afero iel estas ne glata, ke muziko ne konsistas en sola frapado de klavoj, — kaj tiu heroo, kiu kun tia memfida mieno sidiĝis antaŭ la fortepiano, fanfaronante, ke li ludos

ваго языка сама по себѣ сомнительна и поручать комитету созданіе новаго языка также безсмысленно, какъ порученіе комитету составленія хорошей поэмы. Ибо хотя созданіе полнаго, во всѣхъ отношеніяхъ годнаго и жизнеспособнаго языка, многимъ и представляется легкимъ и шуточнымъ, но въ дѣйствительности это созданіе есть дѣло очень и очень трудное. Оно требуетъ съ одной стороны спеціальнаго таланта и призванія, а съ другой — громадной энергіи, терпѣнія, и горячей, безконечно преданной любви къ предпринятому дѣлу. Многихъ наши слова очень удивятъ, ибо имъ кажется, что нужно только рѣшить себѣ, что столъ будетъ напр. „bam“, стулъ „bim“ и т. д. и т. д. и языкъ будетъ уже готовъ. Съ созданіемъ полнаго, годнаго и жизнеспособнаго языка происходитъ тоже самое, что, напр., и съ игрой на фортепьяно или съ прохожденіемъ чрезъ густой лѣсъ. Человѣку, который не знаетъ сущности музыки, кажется, что ничего нѣтъ легче, какъ играть на фортепьяно—нужно только ударить по клавишу и получится одинъ тонъ, ударяете вы по другому клавишу, получаете другой тонъ, вы будете ударять въ теченіи часа по различнымъ клавишамъ и вы получите цѣлую композицію,... кажется, что ничего нѣтъ легче; но когда начинается разыгрываніе такой композиціи, всѣ со смѣхомъ разбѣгаются, и даже самъ играющій, слыша получаемые имъ дикіе звуки, скоро начинаетъ понимать, что дѣло нѣсколько не ладно, что музыка не заключается въ одномъ удареніи по

pli bone ol ĉiuj, kun honto forkuras kaj jam plu ne montras sin antaŭ la publiko. Al homo, kiu neniam estis en granda arbaro, ŝajnas, ke nenio estas pli facila, ol trairi arbaron de unu fiino ĝis la dua: „kio da artifika tie ĉi estas? ĉiu infano ja povas tion ĉi fari; oni bezonas nur eniri, iri ĉiam rekte antaŭen,— kaj post kelke da horoj aŭ post kelke da tagoj vi trovos vin en la kontraŭa fino de la arbaro". Sed apenaŭ li eniris iom en la profundaĵon de la arbaro, li baldaŭ tiel perdas la vojon, ke li aŭ tute ne povas elrampi el la arbaro, aŭ post longa vagado li eliras, sed tute, tute ne en tiu loko, kie li eliri devis. Tiel estas ankaŭ kun arta lingvo: éntrepreni la kreadon de lingvo, doni al ĝi jam antaŭe nomon, trumpeti pri ĝi al la leganta mondo—ĉio tio ĉi estas tre facila,— sed feliĉe fini tiun ĉi laboron estas tute ne tiel facile. Kun memfida mieno multaj entreprenas tian laboron; sed apenaŭ ili iom enprofundiĝis en ĝin, ili aŭ ricevas senordan kolekton da sonoj sen ia difinita plano kaj sen ia indo, aŭ ili puŝiĝas je tiom da malhelpoj, je tiom da reciproke kontraŭparolantaj postuloj, ke ili perdas ĉian paciencon, ĵetas la laboron kaj jam plu ne montras sin antaŭ la publiko.

Ke la kreado de taŭga kaj vivipova lingvo ne estas tiel facila afero,

клавишамъ,—и тотъ герой, который съ такой самодовольной миной садился предъ фортепьяно, хвастаясь, что онъ будетъ играть лучше, чѣмъ всѣ, со стыдомъ удалится и уже болѣе не покажется предъ публикой. Человѣку, который никогда не бывалъ въ большомъ лѣсу, кажется, что ничего нѣтъ легче, какъ пройти лѣсъ съ одного конца до другого: „что хитраго заключается въ этомъ? каждый ребенокъ можетъ это сдѣлать; нужно только войти, идти прямо впередъ, и послѣ нѣсколькихъ часовъ или послѣ нѣсколькихъ дней вы окажетесь на противоположномъ концѣ лѣса". Но едва онъ войдетъ въ глубину лѣса, онъ скоро такъ потеряетъ дорогу, что или совсѣмъ не выйдетъ изъ лѣсу или если и выйдетъ послѣ долгаго плутанія, но совсѣмъ въ другомъ мѣстѣ, гдѣ онъ долженъ былъ выйти. Точно также и съ искусственнымъ языкомъ: предпринять созданіе языка, дать ему напередъ имя, протрубить про него читающему міру — все это очень легко, но счастливо окончить этотъ трудъ уже совсѣмъ не такъ легко. Многіе предпринимаютъ этотъ трудъ съ самой самодовольной миной; но едва они начинаютъ нѣсколько углубляться въ него, какъ уже у нихъ получается безпорядочная коллекція звуковъ безъ всякаго опредѣленнаго плана и качества, или же они наталкиваются настолько трудностей, настолько взаимно-противорѣчащихъ требованій, что теряютъ всякое терпѣніе, бросаютъ работу и уже болѣе не показываются предъ публикой.

Что созданіе пригоднаго и жизнеспособнаго языка не есть такое

kiel al multaj ŝajnas, oni povas interalie la plej bone vidi el la sekvanta fakto: oni scias, ke ĝis la apero de Volapük kaj Esperanto estis grandega multo da diversaj provoj krei artan lingvon internacian; ne malmulte da provoj aperis ankaŭ post la apero de la diritaj du lingvoj; grandegan serion da nomoj de tiuj ĉi provoj kaj iliaj aŭtoroj vi trovos en ĉia historio de la ideo de lingvo internacia; tiuj ĉi provoj estis farataj kiel de privataj personoj, tiel ankaŭ de tutaj societoj; ili englutis grandegan multon da laboroj kaj kelkaj el ili englutis ankaŭ tre grandajn kapitalojn;—kaj tamen el tiu ĉi tuta grandega nombro nur du, sole nur du atingis efektiviĝon kaj trovis adeptojn kaj praktikan uzon! Sed ankaŭ tiuj ĉi du aperis nur okaze, dank'al tio, ke unu el la aŭtoroj ne sciis pri la laborado de la dua. La aŭtoro de la lingvo Esperanto, kiu dediĉis al sia ideo sian tutan vivon, komencante de la plej frua infaneco, kiu kun tiu ĉi ideo kunkreskiĝis kaj estis preta ĉion oferi al ĝi, konfesas mem, ke lian energion subtenadis nur tiu konscio, ke li kreas ion tian, kio ankoraŭ neniam ekzistis, kaj ke la malfacilaĵoj, kiujn li renkontadis en la daŭro de sia laborado, estis tiel grandaj kaj postulis tiom multe da pacienco, ke se Volapük estus aperinta 5—6 jarojn pli frue, kiam Esperanto ne estis ankoraŭ finita, li (la aŭtoro de Esperanto) certe perdus la paciencon kaj rifuzus la pluan laboradon super sia lingvo, malgraŭ ke li tute bone konsciis la grandegan plibonecon de sia lingvo antaŭ Volapük.

легкое дѣло, какъ оно кажется многимъ, это можно видѣть наилучшимъ образомъ изъ слѣдующаго факта: извѣстно, что до появленія Воляпюка и Эсперанто было громадное количество разныхъ попытокъ создать искусственный международный языкъ; не мало попытокъ появилось также и послѣ обнародыванія названныхъ двухъ языковъ; длинный рядъ названій этихъ попытокъ и ихъ авторовъ вы найдете во всякой исторіи идеи международнаго языка, такія попытки дѣлались какъ частными лицами, такъ и цѣлыми обществами; онѣ поглотили громадное количество трудовъ, а нѣкоторыя также и капиталовъ; и однако изъ всего этого громаднаго числа только два, единственно только два достигли осуществленія и нашли себѣ адептовъ и практическое употребленіе. Но и эти два появились только случайно, благодаря тому, что одинъ изъ авторовъ не зналъ про трудъ другого. Авторъ языка Эсперанто, который посвятилъ своей идеѣ всю свою жизнь, начиная съ ранняго дѣтства, который со своей идеей сросся и былъ готовъ принести ей въ жертву все, признается самъ, что его энергію поддерживало лишь сознаніе, что онъ создаетъ нѣчто такое, что еще не существовало никогда и что трудности, которыя онъ встрѣчалъ въ продолженіи своего труда, были такъ велики и требовали такъ много терпѣнія, что если бы Воляпюкъ появился 5—6 годами ранѣе, когда Эсперанто не былъ еще оконченъ, онъ (авторъ Эсперанто) конечно потерялъ бы терпѣніе и отказался бы отъ дальнѣйшей работы надъ своимъ

El ĉio supredirita vi komprenos, ke nun, kiam la tuta mondo scias, ke du tute plenaj artaj lingvoj jam longe ekzistas, estas tre dube, ke troviĝu iu, kiu entreprenus nun similan Sizifan laboron de la komenco kaj havus sufiĉe da energio, por alkonduki ĝin al feliĉa fino, tiom pli ke lin ne vigligus la espero doni iam ion pli bonan ol tio, kio jam ekzistas. Kiom malmulte da espero havus tia entreprenanto, oni vidas la plej bone el tiuj tre multaj provoj kaj projektoj, kiuj aperis post Esperanto: malgraŭ ke la aŭtoroj havis antaŭ si jam tute pretan modelon, laŭ kiu ili povis labori, nenia el tiuj ĉi provoj ne sole ne eliris el la regiono de projektoj, sed eĉ jam el tiuj ĉi projektoj mem oni klare vidas, ke se iliaj aŭtoroj, havus la paciencon kaj povon alkonduki ilin ĝis fino tiuj ĉi laboroj prezentiĝus ne pli bone, sed kontraŭe, multe malpli bone ol Esperanto. Dum Esperanto bonege kontentigas ĉiujn postulojn, kiuj povas esti farataj al lingvo internacia (eksterordinara facileco, precizeco, riĉeco, natureco, vivipoveco, fleksebleco, sonoreco k. t. p.), ĉiu el tiuj projektoj penas plibonigi unu ian flankon de la lingvo, oferante por tio ĉi kontraŭvole ĉiujn aliajn flankojn. Tiel ekzemple multaj el la plej novaj projektistoj uzas la sekvantan ruzaĵon: sciante, ke la publiko taksos ĉiun projekton konforme al tio, kiel al ĝi rilatos la instruitaj lingvistoj, ili zorgas ne pri tio,

языкомъ, не смотря на то, что онъ отлично сознавалъ громадное преимущество своего языка надъ Волапюкъ.

Изъ всего вышесказаннаго Вы поймете, что теперь, когда весь міръ знаетъ, что два совершенно полные искусственные языка уже давно существуютъ, очень сомнительно, чтобы нашелся еще кто нибудь, который предпринялъ бы подобную Сизифову работу съ начала и имѣлъ бы достаточно энергіи, чтобы привести ее къ счастливому концу, а тѣмъ болѣе, что его не можетъ ослѣплять надежда дать что-либо болѣе лучшее того, что уже существуетъ. Какъ мало надежды имѣлъ бы такой предприниматель, можно хорошо видѣть изъ тѣхъ многочисленныхъ попытокъ и проэктовъ, которые появлялись послѣ Эсперанто: не смотря на то, что авторы ихъ имѣли уже предъ собой готовую модель, по которой они могли работать, ни одна изъ этихъ попытокъ не только не вышла изъ области проэктовъ, но уже изъ этихъ самыхъ проэктовъ хорошо видно, что если бы ихъ авторы имѣли терпѣніе и возможность довести ихъ до конца, то труды ихъ оказались бы гораздо менѣе удовлетворительны, чѣмъ Эсперанто. Въ то время, какъ Эсперанто удовлетворяетъ всѣмъ требованіямъ, какія могутъ быть предъявлены къ международному языку (необыкновенная легкость, точность, богатство, естественность, жизнеспособность, гибкость, звучность и т. д.), всѣ изъ этихъ проэктовъ стремятся къ улучшенію лишь какой нибудь одной стороны языка, невольно жер-

ke ilia projekto estu efektive taŭga por io en la praktiko, sed nur pri tio, ke ĝi en la unua minuto faru bonan impreson sur la lingvistojn; por tio ili prenas siajn vortojn preskaŭ tute sen ia ŝanĝo el la plej gravaj jam ekzistantaj lingvoj naturaj. Ricevinte frazon skribitan en tia projektita lingvo, la lingvistoj rimarkas, ke ili per la unua fojo komprenis tiun ĉi frazon multe pli facile ol en Esperanto,—kaj la projektistoj jam triumfas kaj anoncas, ke ilia „lingvo“ (se ili iam finos ĝin) estos pli bona ol Esperanto. Sed ĉiu prudenta homo tuj konvinkiĝas, ke tio ĉi estas nur iluzio, ke al la malgrava principo, elmetita pro montro kaj allogo, tie ĉi estas oferitaj la principoj plej gravaj (kiel ekzemple la facileco de la lingvo por la nekleruloj, fleksebleco, riĉeco, precizeco k. t. p.), kaj ke se simila lingvo eĉ povus esti iam finita, ĝi en la fino absolute nenion donus! Ĉar se la plej grava merito de lingvo internacia konsistus en tio, ke ĝi kiel eble plej facile estu tuj komprenata de la instruitaj lingvistoj, ni ja por tio ĉi povus simple preni ian lingvon, ekzemple la latinan, tute sen iaj ŝanĝoj,—kaj la instruitaj lingvistoj ĝin ankoraŭ pli facile komprenos per la unua fojo! La principo de kiel eble plej malgranda ŝanĝado de la naturaj vortoj ne sole estis bone konata al la aŭtoro de la lingvo Esperanto, sed ĝuste de li la novaj projektistoj ja prenis tiun ĉi principon: sed dum Esperanto prudente kontentigas tiun ĉi principon laŭ mezuro de ebleco, penante plej zorge, ke ĝi ne kontraŭagadu al aliaj pli gravaj

твуя для этой цѣли всѣми прочими сторонами. Такъ напр. многіе изъ наиболѣе новыхъ авторовъ проэктовъ прибѣгаютъ къ слѣдующей хитрости: зная, что публика оцѣниваетъ всѣ проэкты соотвѣтственно тому, какъ къ нимъ отнесутся ученые лингвисты, они стараются не о томъ, чтобы ихъ проэктъ былъ дѣйствительно годенъ для чего либо на практикѣ, но стремятся къ тому, чтобы онъ произвелъ хорошее впечатлѣніе въ первую минуту на лингвистовъ; для этого они берутъ свои слова почти безъ всякого измѣненія изъ наиболѣе важныхъ существующихъ уже натуральныхъ языковъ. Получивши фразу, написанную на этомъ проэктированномъ языкѣ, лингвисты замѣчаютъ, что они съ перваго раза поняли эту фразу гораздо легче, чѣмъ на языкѣ Эсперанто,—и авторы проэкта уже торжествуютъ и вездѣ объявляютъ, что ихъ языкъ будетъ (если онъ когда либо будетъ доведенъ до конца) гораздо лучше, чѣмъ Эсперанто. Но всякій благоразумный человѣкъ тотчасъ же убѣдится, что это есть только иллюзія, что здѣсь незначительному принципу, положенному для показательной стороны и приманки, принесены въ жертву принципы болѣе важные (какъ напр., легкость языка для необразованныхъ, гибкость, богатство, точность и т. д.) и что если бы подобный языкъ и могъ бы быть оконченъ, онъ въ концѣ концовъ абсолютно ничего не далъ бы! Ибо если бы наиболѣе важная заслуга международнаго языка заключалась въ томъ, чтобы онъ какъ можно легче могъ быть понимаемъ учеными лингвистами, то мы для этой

principoj de lingvo internacia, la projektistoj turnas la tu'an atenton nur sur tiun ĉi principon, kaj ĉion alian, nekompareble pli gravan, ili fordonas kiel oferon, ĉar kunigi kaj konsentigi inter si diversajn principojn ili ne povas kaj eĉ ne havas deziron, ĉar ili eĉ mem ne esperas doni ion pretan kaj taŭgan, sed ili volas nur fari efekton.

El ĉio supredirita vi vidas, ke ne ekzistas eĉ la plej malgranda kaŭzo por timi, ke aperus ia nova lingvo, kiu elpuŝus Esperanton,—tiun lingvon, en kiun estas enmetita tiom da talento, tiom da oferoj kaj tiom da jaroj da pacienca kaj varmege aldonita laboro, la lingvon, kiu en la daŭro de multaj jaroj estas jam elprovita en ĉiuj rilatoj kaj en la praktiko tiel bonege plenumas ĉion tion, kion ni povas atendi de lingvo internacia. Sed por vi, estimataj aŭskultantoj, tio ĉi estas ne sufica: vi deziras, ke ni donu al vi plenan kaj senduban

цѣли гораздо проще могли бы взять какой либо языкъ, напр. латинскій, прямо безъ всякихъ измѣненій и ученые лингвисты еще легче поймутъ его съ перваго раза. Принципъ возможно меньшаго измѣненія натуральныхъ словъ не только былъ хорошо извѣстенъ автору языка Эсперанто, но именно отъ него новые авторы проэктовъ его и позаимствовали. Но въ то время, какъ Эсперанто пользуется этимъ принципомъ благоразумно, по мѣрѣ возможности, заботливо стараясь, чтобы онъ не шелъ въ противорѣчіе съ другими наиболѣе важными принципами международнаго языка, авторы проэктовъ обращаютъ все свое вниманіе только на этотъ принципъ, все же прочее, несравненно болѣе важное, они приносятъ въ жертву этому принципу, не будучи въ состояніи и даже не желая соединить и согласить между собою другія основанія, ибо они сами не надѣются дать что либо совершенно оконченное и пригодное, а желаютъ только сдѣлать эффектъ.

Изъ всего вышесказаннаго вы видите, что не существуетъ даже ни малѣйшей причины бояться появленія новаго языка, который можетъ вытѣснить Эсперанто,—вытѣснить языкъ, въ который вложено столько таланта, столько жертвъ, столько годовъ терпѣливаго и горячо преданнаго труда, языкъ, который въ теченіе многихъ лѣтъ испытанъ уже во всѣхъ отношеніяхъ и на практикѣ такъ хорошо выполняетъ все то, что мы можемъ ожидать отъ международнаго языка. Но для васъ, уважаемые слушатели, этого не достаточно: вы желаете,

logikan certecon pri tio, ke la lingvo Esperanto ne havos konkurantojn. Feliĉe ni trovas nin en tia situacio, ke ni povas doni al vi tiun ĉi plenan certecon.

Se la tuta esenco de lingvo arta konsistus en ĝia gramatiko, tiam de la momento de la apero de Volapük la demando de lingvo internacia estus solvita por ĉiam kaj iaj konkurantoj al la lingvo Volapük aperi jam ne povus; ĉar malgraŭ diversaj eraroj la gramatiko de Volapük estas tiel facila kaj tiel simpla, ke doni ion multe pli facilan kaj pli simplan oni jam ne povus. Lingvo nova povus diferenci de Volapük nur per kelkaj bagateloj, kaj ĉiu komprenas, ke pro bagateloj neniu entreprenus la kreadon de nova lingvo, kaj la mondo pro bagateloj ne rifuzus la jam tute pretan kaj elprovitan lingvon. En la ekstrema okazo la estonta akademio aŭ kongreso farus en la Volapüka gramatiko tiujn negrandajn ŝanĝojn, kiuj montriĝus utilaj, kaj lingvo internacia sen ia dubo restus Volapük, kaj ĉia konkurado estus por ĉiam esceptita. Sed lingvo konsistas ne sole el gramatiko, sed ankaŭ el vortaro, kaj la ellernado de la vortaro postulas en lingvo arta cent fojojn pli da tempo, ol la ellernado de la gramatiko. Dume Volapük solvis nur la demandon de la gramatiko, kaj la vortaron ĝi lasis tute sen atento, doninte simple tutan kolekton da diversaj elpensitaj vortoj, kiujn ĉiu nova aŭtoro havus la rajton elpensi al si laŭ sia propra deziro. Jen kial jam en la komenco mem de la ekzistado de Volapük eĉ la plej fervoraj Volapükistoj na-

чтобы мы дали вамъ полное и логическое доказательство того, что языкъ Эсперанто не имѣетъ конкуррентовъ. Къ счастію мы находимся въ такомъ положеніи, что имѣемъ возможность дать Вамъ и такое полное доказательство.

Если бы вся сущность искусственнаго языка состояла въ его грамматикѣ, тогда съ момента появленія Воляпюка вопросъ о международномъ языкѣ былъ бы навсегда разрѣшенъ, и языкъ Воляпюкъ не имѣлъ бы себѣ конкуррентовъ, ибо не смотря на разныя ошибки, грамматика Воляпюка на столько легка и проста, что дать что либо болѣе легкое и простое едва-ли можно себѣ представить. Новый языкъ могъ бы отличаться отъ Воляпюка лишь нѣкоторыми мелочами, а каждый понимаетъ, что изъ за мелочей никто не предприметъ созданія новаго языка и что міръ изъ за мелочей не откажется отъ уже готоваго и испытаннаго языка. Въ крайнемъ случаѣ будущая академія или конгрессъ сдѣлали бы въ грамматикѣ Воляпюка тѣ небольшія измѣненія, которыя оказались бы полезными и международнымъ языкомъ остался бы Воляпюкъ, и всякая конкурренція съ нимъ была бы навсегда исключена. Но языкъ состоитъ не только изъ грамматики, но и изъ словаря и изученіе словаря въ искусственномъ языкѣ требуетъ во сто разъ болѣе времени, чѣмъ изученіе грамматики. Между тѣмъ Воляпюкъ разрѣшилъ лишь вопросъ о грамматикѣ, словарь же оставилъ совсѣмъ безъ вниманія, давъ только полную коллекцію выдуманныхъ словъ, которыя могъ бы выдумать

ture timis, ke morgaŭ aperos nova lingvo, tute ne simila je Volapük kaj inter la ambaŭ lingvoj komenciĝos batalado. Tute alia afero estas kun Esperanto: oni scias—kaj tion ĉi eĉ por unu minuto nenia esploranto neas, — ke Esperanto solvis ne sole la demandon de la gramatiko, sed ankaŭ la demandon de la vortaro, sekve ne unu malgrandan parton de la problemo, sed la tutan problemon. Kio do en tia okazo restis por fari al la aŭtoro de ia nova lingvo, se tia iam aperus? Al li restus jam nenio ol... eltrovi la jam eltrovitan Amerikon! Ni prezentu al ni efektive, ke nun, malgraŭ la jam ekzistanta, bonega en ĉiuj rilatoj, ĉiuflanke elprovita, havanta jam multegon da adeptoj kaj vastan literaturon lingvo Esperanto, aperis tamen homo, kiu decidis dediĉi tutan serion da jaroj al la kreado de nova lingvo, ke li sukcesis alkonduki sian laboron ĝis la fino kaj ke la lingvo proponita de li montriĝas efektive pli bona el Esperanto, —ni rigardu do, kian vidon havus tiu ĉi lingvo. Se la gramatiko de la lingvo Esperanto, kiu donas plenan eblon esprimi en la plej preciza maniero ĉiujn nuancojn de la homa penso, konsistas tute el 16 malgrandaj reguletoj kaj povas esti ellernita en duono da horo, — tiam kion la nova aŭtoro povus doni pli bonan? En ekstrema okazo li donus eble anstataŭ 16 reguloj 15 kaj anstataŭ 30 minutoj da laborado postulus 25 minutojn? Ĉu ne vere? Sed ĉu deziros iu pro tio ĉi krei novan lingvon kaj ĉu la mondo pro tia bagatelo rifuzos la jam ekzistantan kaj ĉiuflanke elpro-

по своему желанію и каждый новый авторъ. Вотъ почему уже въ самомъ началѣ существованія Воляпюка даже наиболѣе усердные Воляпюкисты естественно боялись, что завтра появится новый языкъ, совершенно не похожій на Воляпюкъ и между обоими языками начнется борьба. Совсѣмъ иначе дѣло обстоитъ съ Эсперанто: извѣстно, — и это не будетъ ни на минуту отрицать ни одинъ изслѣдователь, — что Эсперанто разрѣшилъ не только вопросъ о грамматикѣ, но также и вопросъ о словарѣ и слѣдовательно не только одну маленькую часть задачи, но и всю ее. Что же въ такомъ случаѣ остается дѣлать автору новаго языка, если бы таковой когда либо появился? Ему бы ничего не оставалось, какъ... открывать уже открытую Америку! Представимъ себѣ на самомъ дѣлѣ, что въ настоящее время, не смотря на уже существующій, прекрасный во всѣхъ отношеніяхъ, всесторонне испытанный, имѣющій уже громадное число адептовъ и обширную литературу языкъ Эсперанто, появился однако человѣкъ, который рѣшилъ посвятить цѣлый рядъ лѣтъ на созданіе новаго языка, что ему удалось довести свой трудъ до конца, и что предположенный языкъ окажется дѣйствительно лучше, чѣмъ Эсперанто, посмотримъ, какой видъ имѣлъ бы этотъ языкъ. Если грамматика языка Эсперанто, которая даетъ полную возможность выразить самымъ точнымъ образомъ всѣ оттѣнки человѣческой мысли, состоитъ всего изъ 16 небольшихъ правилъ и можетъ быть изучена въ полчаса, — тогда что лучше можетъ дать новый

vitan? Sendube ne; en ekstrema okazo la mondo diros: „se en via gramatiko ia bagatelo estas pli bona ol en Esperanto, ni tiun ĉi bagatelon enkondukos en Esperanton kaj la afero estos finita“. Kia estos la vortaro de tiu ĉi lingvo? En la nuna tempo nenia esploranto jam dubas, ke la vortaro de lingvo internacia ne povas konsisti el vortoj arbitre elpensitaj, sed devas konsisti nepre el vortoj romana-germanaj en ilia plej komune uzata formo; tio ĉi estas ne por tio, ke—kiel opinias multaj pli novaj projektistoj — la instruitaj lingvistoj povu tuj kompreni tekston skribitan en tiu ĉi lingvo (en tia afero, kiel lingvo internacia, la instruitaj lingvistoj ludas la lastan rolon, ĉar por ili ja tia lingvo estas malplej bezona), sed pro aliaj, pli gravaj kaŭzoj. Tiel ekzemple ekzistas grandega nombro da vortoj tiel nomataj „fremdaj“, kiuj en ĉiuj lingvoj estas uzataj egale kaj al ĉiuj estas konataj sen ellernado kaj kiujn ne uzi estus rekta absurdo; al ili unisone devas soni ankaŭ ĉiuj aliaj vortoj de la vortaro, ĉar alie la lingvo estus sovaĝa, sur ĉiu paŝo estus kunpuŝiĝo de elementoj, malkompreniĝoj, kaj la konstanta regula riĉiĝado de la lingvo estus malfaciligita. Ekzistas ankoraŭ diversaj aliaj kaŭzoj, pro kiuj la vortaro devas esti kunmetita nur el tiaj vortoj kaj ne el aliaj, sed pri tiuj ĉi kaŭzoj, kiel tro specialaj, ni tie ĉi detale ne parolos. Estos sufiĉe, se ni nur diros, ke ĉiuj plej novaj esplorantoj akceptas tiun ĉi leĝon por la vortaro kiel allasantan jam nenian dubon. Kaj ĉar la lingvo Esperanto ĝuste per tiu ĉi leĝo sin

авторъ? Въ крайнемъ случаѣ, онъ далъ бы, возможно, вмѣсто 16 правилъ 15 и вмѣсто 30 минутъ потребовалъ бы 25 минутъ? Не правда ли? Но пожелаетъ ли кто изъ за этого создавать новый языкъ и откажется-ли міръ изъ за такой малости отъ уже существующаго и всесторонне испытаннаго языка? Конечно нѣтъ; въ крайнемъ случаѣ міръ скажетъ: „если въ вашей грамматикѣ какая либо бездѣлица лучше, чѣмъ въ Эсперанто, мы эту бездѣлицу введемъ въ Эсперанто и дѣло будетъ кончено“. Каковъ будетъ словарь этого языка? Въ настоящее время никакой изслѣдователь уже не сомнѣвается, что словарь международнаго языка не можетъ состоять изъ словъ, произвольно выдуманныхъ, но долженъ состоять непремѣнно изъ словъ романо-германскихъ въ ихъ наиболѣе общеупотребительной формѣ; это не потому, какъ думаютъ многіе новѣйшіе авторы проэктовъ, — что ученые лингвисты могутъ скорѣе понять текстъ, написанный на этомъ языкѣ (въ такомъ дѣлѣ, какъ международный языкъ, ученые лингвисты играютъ послѣднюю роль, ибо для нихъ такой языкъ наименѣе нуженъ), но по другимъ болѣе важнымъ причинамъ. Такъ, наприм., существуетъ громадное число словъ, такъ называемыхъ иностранныхъ, которые во всѣхъ языкахъ употребляются одинаково и всѣмъ извѣстны безъ заучиванія, такъ что не употреблять ихъ было бы совершенно неразумно. Соотвѣтственно этому должны звучать также и другіе слова словаря, иначе языкъ былъ бы грубъ, на каждомъ шагу было бы столкнове-

gvidis kaj ĉar ĉe tiu ĉi leĝo granda arbitro en la elekto de vortoj ekzisti ne povas, restas la demando, kion do povus al ni doni aŭtoro de nova lingvo, se tia estus kreita? Estas vero, ke al tiu aŭ alia vorto oni povus doni pli oportunan formon, — sed da tiaj vortoj ekzistas tre nemulte. Tion ĉi oni la plej bone vidas el tio, ke kian ajn el la multaj projektoj aperintaj post Esperanto vi prenus, vi trovos en ĉiu el ili almenaŭ 60% da vortoj, kiuj havas tute tiun saman formon, kiel en Esperanto. Kaj se vi al tio ĉi ankoraŭ aldonos, ke ankaŭ la restaj 40% da vortoj diferencas de la Esperanta formo pleje nur tial, ke la aŭtoroj de tiuj projektoj aŭ ne turnis atenton sur diversajn principojn, kiuj por lingvo internacia estas treege gravaj, aŭ simple ŝanĝis la vortojn tute sen ia bezono,— vi facile venos al la konkludo, ke la efektiva nombro da vortoj, al kiuj oni anstataŭ la formo Esperanta povus doni formon pli oportunan, prezentas ne pli ol iajn 10%. Sed se en la Esperanta gramatiko oni preskaŭ nenion povas ŝanĝi kaj en la vortaro oni povus ŝanĝi nur iajn 10% da vortoj, tiam estas la demando, kion do prezentus per si la nova lingvo, se ĝi iam estus kreita kaj se ĝi efektive montriĝus kiel lingvo taŭga en ĉiuj rilatoj? Tio ĉi estus ne nova lingvo, sed nur iom ŝanĝita lingvo Esperanto! Sekve la tuta demando pri la estonteco de la lingvo internacia alkondukiĝas nur al tio, ĉu Esperanto estos akceptita senŝanĝe en ĝia nuna formo, aŭ en ĝi estos faritaj iam iaj ŝanĝoj! Sed tiu ĉi demando por

ніе элементовъ, неясностей и постоянное правильное обогащеніе языка было бы затруднено. Существуютъ и другія причины, по коимъ словарь долженъ быть составленъ только изъ такихъ словъ, а не изъ иныхъ, но объ этихъ причинахъ, какъ очень спеціальныхъ, мы здѣсь подробно говорить не будемъ. Будетъ достаточно, если мы только скажемъ, что всѣ наиболѣе новые изслѣдователи принимаютъ этотъ законъ для словаря, какъ недопускающій никакого сомнѣнія. Но такъ какъ языкъ Эсперанто составлялся именно по этому закону, и такъ какъ при существованіи этого закона большого произвола въ выборѣ словъ существовать не можетъ, то остается вопросъ, что же могъ бы намъ дать авторъ новаго языка, если бы такой былъ созданъ. Правда, что тому или иному слову можно дать болѣе удобную форму, но такихъ словъ существуетъ очень не много. Это хорошо видно изъ того, что какой бы изъ многихъ проэктовъ, появившихся послѣ Эсперанто, вы не взяли, вы найдете въ каждомъ изъ нихъ покрайней мѣрѣ 60% словъ, которыя имѣютъ ту же самую форму, какъ и въ Эсперанто. И если вы къ этому еще прибавите, что остальные 40% словъ отличаются отъ Эсперантской формы только потому, что авторы этихъ проэктовъ или не обращали вниманія на различные принципы, которые для международнаго языка имѣютъ очень важное значеніе или просто измѣняли слова безъ всякой нужды,— вы легко придете къ заключенію, что дѣйствительное число словъ, которымъ вмѣсто эсперантской формы

la esperantistoj havas jam nenian signifon; ili protestas nur kontraŭ tio, se apartaj personoj volas ŝanĝi Esperanton laŭ sia bontrovo; sed se iam aŭtoritata kongreso aŭ akademio decidos fari en la lingvo tiajn aŭ aliajn ŝanĝojn, la esperantistoj akceptos tion ĉi kun plezuro kaj nenion perdos de tio ĉi: ili ne bezonos tiam de la komenco eilerni ian novan malfacilan lingvon, sed ili bezonos nur oferi unu aŭ kelkajn tagojn por la ellerno de tiuj ŝanĝoj en la lingvo, kiuj estos faritaj, kaj la afero estos finita.

La esperantistoj tute ne pretendas, ke ilia lingvo prezentas ion tiom perfektan, ke nenio pli alta jam povus ekzisti. Kontraŭe: kiam efectiviĝos aŭtoritata kongreso, pri

можно бы было дать форму болѣе удобную, представляетъ не болѣе 10%. Но если въ Эсперантской грамматикѣ почти ничего нельзя измѣнить, а въ словарѣ можно измѣнить только какихъ нибудь 10% словъ, тогда является вопросъ, что можетъ представлять изъ себя новый языкъ, если онъ когда либо будетъ созданъ, и если бы онъ дѣйствительно оказался языкомъ, пригоднымъ во всѣхъ отношеніяхъ? Это былъ бы не новый языкъ, но только нѣсколько измѣненный языкъ Эсперанто! Слѣдовательно, весь вопросъ о будущности международнаго языка сводится только къ тому, будетъ ли Эсперанто принятъ безъ измѣненія въ его настоящей формѣ, или въ немъ будутъ сдѣланы какія либо измѣненія! Но этотъ вопросъ для Эсперантистовъ не имѣетъ никакого значенія; они протестуютъ только противъ того, если бы отдѣльныя лица захотѣли его измѣнять согласно своему произвольному желанію; но если какой либо авторитетный конгрессъ или академія рѣшатъ сдѣлать въ языкѣ тѣ или иныя измѣненія, Эсперантисты примутъ это съ удовольствіемъ и ничего не потеряютъ отъ этого. Имъ не нужно будетъ тогда снова изучать какой либо новый трудный языкъ, но они вынуждены будутъ только принести въ жертву одинъ или нѣсколько дней для изученія тѣхъ измѣненій въ языкѣ, которыя будутъ сдѣланы и дѣло будетъ окончено.

Эсперантисты совсѣмъ не претендуютъ, что ихъ языкъ представляетъ нѣчто такое совершенное, что ничто болѣе высокое уже не можетъ существовать. Напротивъ,

kiu oni scios, ke ĝia decido havos forton por la mondo, la espetantistoj mem proponos al ĝi difiini komitaton, kiu okupus sin je la trarigardo de la lingvo kaj farus en ĝi ĉiujn utilajn plibonigojn, se eĉ por tio ĉi oni devus ŝanĝi la lingvon ĝis plena nerekonebleco; sed ĉar ekzistas nenia eblo antaŭvidi, ĉu tiu ĉi laboro entute sukcesos al la komitato, ĉu ĝi ne daŭros senfinan serion da jaroj, ĉu ĝi en konsenteco estos alkondukita al feliĉa fino kaj ĉu la finita laboro en la praktiko montriĝos tute taŭga, sekve kompreneble estus tre malsaĝe kaj nepardoneble de la flanko de la komitato, se ĝi pro la problema estontaĵo rifuzus la faktan kaj en ĉiuj rilatoj finitan kaj elprovitan nunaĵon; sekve se eĉ la kongreso venus al la konkludo, ke Esperanto ne estas bona, ĝi povus decidi nur la jenon: akcepti dume, la lingvon Esperanto en ĝia nuna forma kaj paralele kun tio ĉi difini komitation, kiu okupus sin je la perfektigo de tiŭ ĉi lingvo aŭ je la kreo de ia nova lingvo pli ideala; kaj nur tiam, kiam kun la tempo montriĝus, ke la laborado de la komitato estas feliĉe alkondukita al fino kaj post multaj provoj montriĝis tute taŭga, nur tiam oni povus anonci, ke la nuna formo de la lingvo internacia estas eksigata kaj anstataŭ ĝi eniras en la vivon la formo nova. Ĉiu prudenta homo konsentos, ke la kongreso povas agi nur tiel kaj ne alie. Sekve se ni eĉ supozos, ke fina lingvo de la estontaj generacioj estos ne Esperanto, sed ia alia ankoraŭ ellaborota lingvo, en ĉia okazo la vojo al tiu lingvo nerpe devas konduki tra Esperanto.

когда осуществится авторитетный конгрессъ, относительно котораго будетъ извѣстно, что его рѣшеніе будетъ имѣть силу для всего міра, Эсперантисты сами предложатъ ему избрать комитетъ, который занялся бы пересмотромъ языка и сдѣлалъ бы въ немъ всѣ полезныя улучшенія, если бы даже для этой цѣли нужно было измѣнить языкъ до полной неузнаваемости; но такъ какъ не существуетъ никакой возможности предвидѣть, удастся ли эта работа комитету, не продолжится ли она безконечное число лѣтъ, будетъ ли она въ согласіи доведена до счастливаго конца и будетъ ли оконченная работа пригодна для практической жизни, то отсюда становится понятнымъ, что со стороны комитета было бы очень неразумно и неизвинительно, если бы онъ для проблематическаго „будущаго“ отказался бы отъ фактическаго, во всѣхъ отношеніяхъ оконченнаго и испытаннаго „настоящаго“; слѣдовательно, если бы даже конгрессъ пришелъ къ заключенію, что Эсперанто не удовлетворителенъ, то онъ могъ бы рѣшить только слѣдующее: принять пока Эсперанто въ его настоящей формѣ и параллельно съ этимъ опредѣлить комитетъ, который занялся бы усовершенствованіемъ этого языка или созданіемъ какого либо другого языка, болѣе идеальнаго; и только тогда, когда современемъ оказалось бы, что трудъ комитета счастливо приведенъ къ концу и послѣ многихъ испытаній найденъ совершенно годнымъ, только тогда можно было бы объявить, что настоящая форма языка устраняется, а вмѣсто нея вводится въ жизнь новая. Каждый благоразумный человѣкъ согласится, что конгрессъ можетъ дѣйствовать только такимъ образомъ, а не иначе. Слѣдовательно, если мы даже предположимъ, что конечный языкъ будущихъ поколѣній будетъ не Эсперанто, но какой либо другой вновь выработанный языкъ, во всякомъ случаѣ, путь къ этому языку долженъ пройти чрезъ Эсперанто.

Sekve resumante ĉion, kion ni diris de la komenco ĝis la nuna minuto, ni turnas vian atenton sur tion, ke ni venis al la sekvantaj konkludoj:

1. La enkonduko de lingvo internacia alportus al la homaro grandegan utilon;
2. La enkonduko de lingvo internacia estas tute ebla;
3. La enkonduko de lingvo internacia pli aŭ malpli frue nepre kaj sendube efektiviĝos, kiom ajn la rutinistoj batalus kontaŭ tio ĉi;
4. Kiel internacia neniam estos elektita ia alia lingvo krom arta;
5. Kiel internacia neniam estos elektita ia alia lingvo krom Esperanto; ĝi aŭ estos lasita por ĉiam en ĝia nuna formo, aŭ en ĝi estos poste faritaj iaj ŝanĝoj.

Резимируя все, что мы сказали съ начала до настоящей минуты, мы обращаемъ ваше вниманіе на слѣдующія заключенія:

1) Введеніе международнаго языка принесло бы человѣчеству громадную пользу.

2) Введеніе международнаго языка совершенно возможно.

3) Введеніе международнаго языка рано или поздно непремѣнно и несомнѣнно осуществится, сколько бы рутинеры не сопротивлялись этому.

4) Международнымъ языкомъ можетъ быть избранъ только искусственный языкъ.

5) Международнымъ языкомъ можетъ быть избранъ только языкъ Эсперанто; онъ или останется навсегда въ его настоящей формѣ, или въ немъ впослѣдствіи будутъ сдѣланы нѣкоторыя измѣненія.

VIII.

Kaj nun rigardu, kio sekvas el ĉio, kion ni supre diris. Unue sekvas tio, ke la esperantistoj tute ne estas tiaj fantaziistoj, kiaj ili ŝajnas al multaj tiel nomataj „saĝaj“ kaj „praktikaj“ homoj, kiuj juĝas pri ĉio supraĵe kaj sen ia logika pripenso kaj mezuras ĉion per mezu-

VIII.

Теперь мы должны разсмотрѣть, что слѣдуетъ изъ того, что мы сказали выше. Во-первыхъ, слѣдуетъ, что Эсперантисты вовсе не представляютъ изъ себя такихъ фантазеровъ, какими они кажутся многимъ такъ называемымъ „мудрецамъ“ и практическимъ людямъ, которые

rilo de la modo. Ili batalas por afero, kiu ne sole havas grandegan gravecon por la homaro, sed kiu al tio havas en si nenion fantazian kaj kiu pli aŭ malpli frue devas efektiviĝi kaj nepre efektiviĝos, kiom ajn la inerciuloj batalus kontraŭ ĝi, kiom ajn la saĝuloj ŝercadus pri ĝi. Kiel estas sendube, ke post la nokto venas mateno, tiel sendube estas, ke post mallonga aŭ longa batalado Esperanto pli aŭ malpli frue estos enkondukita en komunan uzon por la komunikiĝoj intetnaciaj. Ni konfirmas tion ĉi kuraĝe ne tial, ke ni tiel volas, ke ni tion esperas, sed tial, ke la konkludoj de simpla logiko diras, ke tiel esti devas kaj ke alie esti ne povas. Longan tampon eble ankoraŭ la esperantistoj devos bataladi, longan tempon eble ankoraŭ ĉia bubo ĵetados sur ilin ŝtonojn, koton kaj malsaĝajn spritaĵojn, sed tio, kio devas veni, pli aŭ malpli frue venos. La iniciatoroj de la Esperanta afero eble ne ĝisvivos ĝis tiu tempo, kiam fariĝos videblaj la fruktoj de ilia agado, ili iros eble en la tombon kun la malestima nomo de homoj, kiuj okupadis sin je infanaĵoj, sed pli aŭ malpli frue por la maldolĉa kaliko, kiun ili trinkas el la manoj de la samtempuloj, la posteuloj konstruos al ili monumentojn kaj elparolados ilian nomon kun la plej granda danko. Longe ankoraŭ eble ili ŝajnos al la mondo senfortaj, multajn fojojn eble ankoraŭ ilia afero ŝajnos al la mondo eĉ mortinta kaj je ĉiam enterigita— sed tiu ĉi afero jam neniam mortos, ĉar ĝi morti jam neniam povas. La afero vivos kaj konstante remesudять о всемъ свысока, безъ всякаго логическаго размышленія и все измѣряютъ на мѣрку моды. Эсперантисты сражаются за дѣло, которое не только имѣетъ громадное значеніе для человѣчества, но которое не имѣетъ ничего фантастическаго и рано или поздно должно осуществиться и непремѣнно осуществится, сколько бы инертные люди не сопротивлялись этому и сколько бы разные мудрецы не насмѣхались надъ нимъ. Какъ несомнѣнно, что послѣ ночи наступаетъ утро, такъ несомнѣнно, что послѣ болѣе или менѣе продолжительной битвы Эсперанто рано или поздно будетъ введенъ въ общее употребленіе для международныхъ сообщеній. Мы утверждаемъ это такъ смѣло не потому, что именно мы такъ желаемъ и надѣемся, но потому, что выводы самой элементарной логики показываютъ, что такъ должно быть, что иначе и быть не можетъ. Возможно, что еще долгое время Эсперантисты вынуждены будутъ вести борьбу, возможно, что долгое еще время въ нихъ будутъ бросать камнями, грязью и глупыми остротами, но то, что должно придти, рано или поздно придетъ. Иниціаторы Эсперантскаго дѣла возможно, не доживутъ до того времени, когда обнаружатся плоды ихъ дѣятельности, возможно, они войдутъ въ могилу съ обиднымъ именемъ людей, которые занимались глупостями, но рано или поздно вмѣсто горькой чаши, которую они выпиваютъ отъ современниковъ, потомки воздвинутъ имъ памятники и будутъ произносить ихъ имя съ величайшей благодарностью. Возможно,

morigados pri si; post ĉiu nova silenta tempo, se ĝi eĉ daŭrus dekon da jaroj, aperos nova reviglîĝo; kiam laciĝos unuj batalantoj, aperos pli aŭ malpli frue novaj energiaj batalantoj, kaj tiel la afero iros tiel longe, ĝis fine ĝi plene atingos sian celon. Ne malĝoju tial, Esperantistoj, se nesaĝaj homoj ironie rimarkas al vi, ke vi estas ankoraŭ tre malmultaj, ne perdu la kuraĝon, se via afero iras malrapide. La afero konsistas ne en rapideco, sed en certeco. Multe da sencelaj aferoj ekbrilis antaŭ la mondo rapide, sed ankaŭ rapide falis; afero bona kaj certa progresas ordinare malrapide kaj kun grandaj malhelpoj.

Sur la supre montritajn 5 konkludojn ni turnas apartan atenton de tiuj esperantistoj, kiuj batalas por sia ideo senkonscie kaj tial ĉe la plej malgranda rimarko de la kontraŭuloj ekstaras senhelpe kaj ne scias, kion respondi, aŭ perdas la kuraĝon. Ĉiuj tiuj konkludoj prezentas produkton de la simpla kaj severa logiko. Tial se oni diras al vi „la mondo ne volas vian lingvon“, respondu kuraĝe: „ĉu la mondo volas aŭ ne volas, ĝi pli aŭ malpli frue devos akcepti ĝin, ĉar

что еще долго они будутъ казаться міру безсильными, возможно, что много разъ еще будетъ казаться ихъ дѣло мертвымъ и навсегда похороненнымъ—но дѣло это никогда не умретъ, ибо оно по самому существу не можетъ умереть. Дѣло будетъ жить и постоянно напоминать о себѣ; послѣ каждаго новаго затишья, даже если бы оно продолжалось десятокъ лѣтъ, появится новое оживленіе; когда утомятся первые борцы, появятся рано или поздно новые энергичные защитники и такимъ образомъ дѣло будетъ двигаться впередъ до тѣхъ поръ, пока оно наконецъ не достигнетъ своей цѣли. Не огорчайтесь поэтому, гг. Эсперантисты, если неразумные люди будутъ указывать Вамъ, что Васъ пока еще не много, не теряйте мужества, если ваше дѣло идетъ пока медленно. Дѣло заключается не въ быстротѣ, а въ вѣрности. Много безцѣльныхъ дѣлъ вспыхивали предъ міромъ быстро, но также быстро и погасали; дѣло хорошее и вѣрное обыкновенно подвигается впередъ медленно и съ большими препятствіями.

На 5 вышесдѣланныхъ заключеній мы обращаемъ особенное вниманіе тѣхъ Эсперантистовъ, которые борятся за свою идею безсознательно и потому при малѣйшемъ возраженіи противниковъ становятся въ безпомощное положеніе, не знаютъ что имъ отвѣтить и теряютъ мужество. Всѣ эти заключенія представляютъ результатъ простой и строгой логики. Такимъ образомъ, если говорятъ Вамъ: „міръ не желаетъ вашего языка“, отвѣчайте смѣло: „желаетъ ли міръ или не

alie esti ne povas". Kiam vi aŭdos „oni diras, ke aperis nova lingvo, oni diras, ke tia aŭ alia instruita societo aŭ kongreso deziras elekti tian aŭ alian lingvon aŭ krei novan lingvon", respondu kuraĝe: „ĉiuj tiuj ĉi famoj aŭ entreprenoj estas fonditaj sur la plej absoluta nekomprenado de la esenco kaj historio de la ideo de lingvo internacia; tiaj provoj de la flanko ne sole de privataj personoj, sed ankaŭ de tutaj societoj ripetiĝis jam multajn fojojn kaj ĉiufoje finiĝadis kaj devis finiĝadi per la plej plena fiasko; lingvo internacia povas esti nur Esperanto, ĉar laŭ la leĝoj de la logiko kaj laŭ la esenco de la afero alie esti neniel povas".

Se oni diras al vi: „tiu aŭ alia esperantisto aŭ societo esperantista en tro granda sed ne prudenta fervoro faris ian falsan paŝon kaj ridindigis aŭ diskreditigis per tio ĉi vian tutan aferon", tiam respondu: „La afero Esperanta dependas de nenia persono nek societo, kaj nenia homo per siaj privataj falsaj paŝoj povas havi ian influon sur ĝian sorton; eĉ la aŭtoro de Esperanto mem estas nun por Esperanto absolute seninflua, ĉar Esperanto jam longe fariĝis afero pure publika".

La dua, kio sekvas el ĉio, kion ni supre diris, estas la sekvanta: Se la elekto de lingvo internacia dependus de ia kongreso de repre-

желаетъ, но рано или поздно онъ его долженъ будетъ принять, ибо иначе быть не можетъ". Когда Вы услышите: „говорятъ, что появился новый языкъ, говорятъ, что такое-то ученье общество или конгрессъ желаютъ избрать такой-то языкъ или создать такой-то новый языкъ" — отвѣчайте смѣло: „всѣ эти слухи и предпріятія основаны на абсолютномъ непониманіи сущности и исторіи идеи международнаго языка; такія попытки со стороны не только отдѣльныхъ лицъ, но и цѣлыхъ обществъ повторялись уже много разъ и каждый разъ оканчивались и должны были окончиться полнымъ фіаско. Языкомъ международнымъ можетъ быть только Эсперанто, ибо по законамъ логики и по существу дѣла иначе и быть не можетъ.

Если говорятъ Вамъ: тотъ или иной Эсперантистъ или общество изъ слишкомъ большаго, но неблагоразумнаго усердія допустили какой либо ложный шагъ и тѣмъ сдѣлали смѣшнымъ и дискредитировали все ваше дѣло, тогда отвѣчайте: „дѣло Эсперантизма не зависитъ отъ какого либо лица или общества и никакой человѣкъ своими частными ложными шагами не можетъ имѣть никакого вліянія на его судьбу; даже самъ авторъ языка Эсперанто въ настоящее время не имѣетъ рѣшительно никакого вліянія на этотъ языкъ, ибо Эсперанто уже давно сдѣлался дѣломъ чисто общественнымъ.

Второе, что вытекаетъ изъ вышесказаннаго, это слѣдующее: Если бы избраніе международнаго языка зависѣло отъ конгресса предста-

zentantoj de diversaj regnoj, ni longe, tre longe kredeble devus tion ĉi atendi kaj neniu el ni ion povus fari por tio ĉi. Sed se, kiel ni vidis supre, oni jam nun povas kun plena certeco kaj precizeco antaŭvidi, al kia nome lingvo la sorto difinis fariĝi iam internacia, tiam la afero ŝanĝiĝas. Ni ne bezonas jam nun atendi kongresojn: la celo estas tute klara kaj ĉiu povas sin tiri al ĝi. Ne bezonante rigardadi, kion diras aŭ faras aliaj, ĉiu povas alporti sian ŝtonon por la kreskanta konstruo. Nenia ŝtono perdiĝos. Nenia laboranto tie ĉi dependas de la alia, ĉiu povas agadi aparte, en sia afero, laŭ siaj fortoj, kaj ju pli da laborantoj estos, tiom pli rapide estos finita la granda konstruo. Precipe ni turnas nin al diversaj sciencaj societoj kaj kongresoj. Ne rigardante, kion faras aliaj, ne atendante, ke aliaj prenu sur sin la iniciativon, ĉiu societo aŭ kongreso aparte decidu ion tian, kio alproksimigus la grandan komunehoman celon almenaŭ je unu paŝo.

вителей разныхъ странъ, намъ вѣроятно пришлось бы очень и очень долго его ждать и никто изъ насъ ничего не могъ бы сдѣлать для ускоренія его созыва Но если, какъ мы выше видѣли, уже и теперь можно съ полной увѣренностью и точностью предвидѣть, какому именно языку судьба опредѣлила сдѣлаться международнымъ, тогда дѣло мѣняется. Намъ не нужно уже ждать конгрессовъ: цѣль совершенно ясна и каждый можетъ къ ней стремиться. Не нужно обращать вниманія на то, что говорятъ или дѣлаютъ другіе; каждый, не зависимо отъ другихъ можетъ приносить свой камень для возрастающей постройки. Никакой камень не пропадетъ. Никакой труженикъ здѣсь не зависитъ отъ другихъ, каждый можетъ дѣйствовать отдѣльно, въ своей сферѣ, сообразно съ своими силами, и чѣмъ болѣе будетъ работниковъ, тѣмъ быстрѣе будетъ окончено громадное зданіе. Въ особенности мы обращаемся къ различнымъ ученымъ обществамъ и конгрессамъ. Не обращая вниманія на то, что дѣлаютъ другіе, не ожидая, чтобы другіе взяли на себя иниціативу, каждое общество или конгрессъ должны отдѣльно предпринимать что либо такое, что приблизило бы насъ къ общечеловѣческой цѣли по крайней мѣрѣ на одинъ шагъ.

A N Ĝ E L O.

(El Lermontov).

En mezo de nokto, en blua ĉielo,
Traflugis kaj kantis plej bela anĝelo.
Kaj nuboj kaj steloj kaj lun'en irado
Atentis kun ĝojo je l' sankta kantado.

Li kantis feliĉajn, neniam pekantajn
Spiritojn, kun Di' en ĉielo loĝantajn;
Li kantis pri Patro ĉiela kaj tera—
Kaj lia laŭdado ne estis malvera.

Animon tre junan en brakoj li tenis;
En mondo malgaja naskiĝi ĝi venis.
Kaj sono de l' kanto en juna animo
Restadis sen vort', sed kun viva estimo.

Tre longe en mondo ĝi estis premata,
Je revo mirinda pri Di' plenigata!
Kaj ŝanĝi la kanton de l' sankta sincero
Ne povis por ĝi ĉiuj kantoj de l' tero.

V. Devjatnin.

А Н Г Е Л Ъ.

(Изъ Лермонтова).

По небу полуночи ангелъ летѣлъ,
И тихую пѣсню онъ пѣлъ
И мѣсяцъ, и звѣзды и тучи толпой
Внимали той пѣснѣ святой.

Онъ пѣлъ о блаженствѣ безгрѣш-
ныхъ духовъ
Подъ кущами райскихъ садовъ
О Богѣ Великомъ онъ пѣлъ, и хвала
Его непритворна была.

Онъ душу младую въ объятіяхъ несъ
Для міра печали и слезъ,
И звукъ его пѣсни въ душѣ молодой
Остался—безъ словъ, но живой.

И долго на свѣтѣ томилась она
Желаніемъ чуднымъ полна
И звуковъ небесъ замѣнить не могли
Ей скучныя пѣсни земли.

ELEMENTOJ DE KUNFRATIĜO DE POPOLOJ.

Kiam ni rememoras la vivon de antikvaj kaj mezcentjaraj popoloj, en nia imago ordinare pentriĝas senhaltaj kruelaj militoj, sklavaĵo, ekzekutoj, turmentadoj, homoferadoj kaj al tio similaj sovaĝaĵoj, kunmetintaj ordinaran pentraĵon de tiaj epokoj.

Nevane ĉe Romanoj formiĝis la proverbo: „homo homini lupus est"—homo al homo lupo estas. Venko de unu popolo super alia ordinare en la komenco akompaniĝadis de masa mortigo de venkitoj, ĉiaforma mokegado je iliaj persono, kredoj, honoro, poste—de depreno de havaĵo, konverto en sklavecon, k. t. p. Per unu vorto, inter homoj estis permesataj tiaj rilatoj, kiaj en niaj kleraj samtempuloj povas eksciti nur grandegan abomenon. Komparu, ekzemple, karakteron de antaŭaj militoj kaj nunaj. En antaŭaj tempoj kaptitoj ne estis opiniataj, kiel ekzistaĵoj, postulantaj al si humanan rilaton, dum nuntempe al ili oni donas, kiom estas eble, tiajn samajn kondiĉojn de vivo, kiajn ili havis en patrujo. Tion saman ni vidas kaj koncernante vojaĝojn en fremdajn landojn. En antaŭaj tem-

ЭЛЕМЕНТЫ БРАТСТВА НАРОДОВЪ.

Когда мы представляемъ себѣ жизнь древнихъ и средневѣковыхъ народовъ, намъ обыкновенно рисуются въ воображеніи непрерывныя жестокія войны, рабство, казни, пытки, человѣческія жертвоприношенія и т. п. дикости, составлявшія обычную картину тѣхъ эпохъ.

Недаромъ у римлянъ составилась пословица „homo homini lupus est", —человѣкъ человѣку волкъ. Побѣда одного народа надъ другимъ обыкновенно сопровождалась сначала массовымъ убійствомъ побѣжденныхъ, всевозможнымъ издѣвательствомъ надъ ихъ личностью, вѣрованіями, честью, затѣмъ отобраніемъ имущества, обращеніемъ въ рабство и т. д. Словомъ, между людьми допускались такія отношенія, которыя въ нашихъ культурныхъ современникахъ могутъ возбуждать только величайшее отвращеніе. Сравните, напримѣръ, характеръ прежнихъ войнъ и настоящихъ. Въ прежнее время взятые въ плѣнъ не считались существами, требующими человѣческаго обращенія, между тѣмъ какъ теперь имъ даютъ по возможности тоже содержаніе, какимъ они пользовались на родинѣ. Тоже мы

Примѣчаніе. Эта статья, помѣщенная въ Апрѣльскомъ номерѣ за 1906 годъ „Ruslanda Esperantisto" была съ Эсперанто переведена нѣмецкимъ профессоромъ P. Ghristaller на Нѣмецкій языкъ и напечатана въ одномъ изъ Нѣмецкихъ Журналовъ.

poj tiuj vajaĝoj estis kunigataj kun grandegaj danĝeroj por la vivo de vojaĝantoj; dume nuntempe tiuj-ĉi lastaj en fremda lando estas garantiataj preskaŭ tiom same, kiom en sia patrujo.

Tiaj estas rezultatoj de disvolviĝo de internaciaj rilatoj kaj de l'kultura vivo de popoloj. Sed kvankam ni tre prospere iris antaŭen en kultura rilato kompare kun popoloj de l'antikva kaj mezcentjara mondo, tamen en nia vivo ankoraŭ havas lokon multego da tiaj reciprokaj rilatoj, kiuj ne povas ne ekscitadi en la plej granda parto da nuntempuloj la plej profundan proteston.

Al la nombro da tiaj fenomenoj ni alportas plej antaŭe militojn, kaj kune ili ankaŭ tiujn kondiĉojn, kiuj permesas eĉ ĝis nuna tempo la ekzistadon de tiu ĉi abomena maniero de solvado de naskiĝantaj inter apartaj regnoj malkompreniĝoj.

La militoj povas eksciti la proteston kontraŭ si ne sole tial, ke ili naskas multegajn mortigojn kaj kriplojn kiaj estas entute abomenaj por la naturo de homoj, sed ankaŭ tial, ke milita tempo akompaniĝas ordinare de malaltigo de kultura laborado de militantaj landoj; dume do en tiu ĉi lasta laborado ni vidas la plej esperindan fonton por altigo de l'nivelo de komuna bonvivo de l'homaro. Laŭ nia profunda opinio al homo devas donadi kaj povas doni lian feliĉon nur tia neelĉerpebla fonto da ĉiuj fortoj kaj riĉecoj, kiujn prezentas ĉirkaŭanta homon naturo, sed neniel la reciproka sklavigado de l'homoj.

La ĉiuflanka do esplorado kaj prilaborado de tiu ĉi fonto estas unu el ĉefaj problemoj de la homa kulturo. La kampo de agado por la lasta estas neelĉerpeble granda, tiom granda, ke ni eĉ en nuna tempo, kune Sokrato povas diri „ni scias nur tion, ke ni nenion scias". Ni iom scias pri strukturo kaj ecoj de l'ekstera ŝelo de terglobo, sed ni nenion scias, kio troviĝas en interno de l'tero; ni scias, el kiaj elementoj konsistas multaj korpoj de organika kaj neorganika mondo, kaj pro tio ĉi povas kunmeti, ekzemple, akvon el elementoj oksigeno kaj hidrogeno, sed por ni ankoraŭ restas kiel mistero konstruaĵo de organika ŝtofo de l'naturo, kaj pro tio ĉi ni ĝis nuna tempo ne povas ankoraŭ ricevi panon per fabrika maniero, kvankam ni jam trovis, ke ĉiuj niaj nutreblaj ŝtofoj konsistas precipe el oksigeno, hidrogeno, azoto kaj karbogeno; ni scias, kian grandegan moveblan forton prezentas vento, sed tiun ĉi forton ni preskaŭ ne eksploatas; ni scias, ke la lumo kaj varmo prezentas tiajn grandegajn fontojn de energio, kies mezuron ni ne povas eĉ imagi, sed ni ankoraŭ ne alkutimiĝis direkti tiajn fontojn tute laŭ vojo de homa feliĉo. Ni povus nomi ankoraŭ milojn da similaj regionoj, kien homa scienco aŭ tute ne penetradis, aŭ kvankam penetris, tamen ne sufiĉe, sed ni opinias, ke eĉ la montritaj jam estas sufiĉaj por konvinki pri l'gran-

видимъ и съ путешествіями въ чужія страны. Въ прежнее время такія путешествія сопряжены были съ величайшею опасностью для жизни путешественниковъ, тогда какъ теперь послѣдніе въ чужой странѣ гарантировали почти на столько же, на сколько и у себя на родинѣ.

Таковы результаты развитія международныхъ отношеній и культурной жизни народовъ. Но какъ далеко мы ни ушли въ культурномъ отношеніи сравнительно съ народами древняго и средневѣковаго міра, тѣмъ не менѣе въ нашей жизни имѣетъ мѣсто масса еще такихъ взаимоотношеній, которыя не могутъ не возбуждать въ большинствѣ современниковъ самого глубокаго протеста.

Къ числу такихъ явленій мы относимъ прежде всего войны, а вмѣстѣ съ ними и тѣ условія, которыя дѣлаютъ возможнымъ и до сего времени существованія этого гнуснаго способа разрѣшенія возникающихъ между отдѣльными государствами недоразумѣній.

Войны могутъ возбуждать протестъ противъ себя не только потому, что во время ихъ происходятъ массовыя убійства и увѣчья, что вообще противно натурѣ человѣка, но и потому, что военное время обыкновенно сопровождается пониженіемъ культурной работы воюющихъ сторонъ, а между тѣмъ въ этой послѣдней работѣ мы видимъ самый надежный источникъ для поднятія уровня общаго благосостоянія человѣчества. По нашему глубокому убѣжденію счастье себѣ человѣкъ долженъ искать и можетъ найти только въ томъ неизсякаемомъ источникѣ всякаго рода силъ и богатства, который представляетъ изъ себя окружающая человѣка природа, а никакъ не въ порабощеніи одними людьми другихъ.

Всестороннее же изслѣдованіе и разработка этого источника и составляетъ одну изъ главныхъ задачъ человѣческой культуры. Поле дѣятельности для послѣдней неисчерпаемо велико, настолько велико, что мы и до сего времени вмѣстѣ съ Сократомъ можемъ сказать: „мы знаемъ только то, что ничего не знаемъ". Мы кой что знаемъ о составѣ и свойствахъ наружной оболочки земнаго шара, но пока ничего не знаемъ, что находится внутри земли; мы знаемъ, изъ какихъ элементовъ состоятъ многія тѣла органическаго и неорганическаго міра и благодаря этому можемъ составить, напр. воду изъ элементовъ кислорода и водорода, но для насъ остается еще тайной строеніе органическихъ веществъ природы, вслѣдствіе чего мы до сего времени не можемъ еще выработывать себѣ хлѣбъ заводскимъ способомъ, хотя уже и открыли, что всѣ наши питательныя вещества состоятъ главнымъ образомъ изъ кислорода, водорода, азота и углерода; мы знаемъ, какую громадную двигательную силу представляетъ вѣтеръ, но силу эту почти не эксплоатируемъ; мы знаемъ, что свѣтъ и теплота представляютъ такіе громадные источники энергіи, величину коей даже и не можемъ себѣ вообразить, но мы еще не приспособились направлять эти источники всецѣло по руслу человѣческаго счастья. Мы бы могли привести

dega signifo de l'kulturo por la homaro.

Kiel logika konkludo el ĉio dirita sekvas, ke la homaro en nuna tempo devas ĉiujn siajn penojn direkti al kreado de tiaj kondiĉoj, ĉe kiaj la kultura laborado renkontus sur sia vojo neniajn malhelpojn kaj ricevus maksimumon da sia produkteco.

Ni supre diris, ke laŭ nia opinio la militoj estas unu el ĉefaj malhelpoj por kultura disvolviĝo de popoloj. Kiel fundamento de tiu ĉi opinio servas sekvantaj argumentoj.

Ĉiu milito ordinare estas akompanata de grandegaj materialaj elspezoj por militantoj; tiuj elspezoj elmontriĝas kiel en grandegaj sumoj da mono, malŝparataj por ĉiaspecaj iloj de milito kaj por plifortigitaj rekompencoj de servantoj, tiel en kosto de fortoj, fortiritaj per milito de iliaj kutimaj okupoj. Tiel, ekzemple, Rusa-Japana milito elvokis por Rusujo nur internajn kaj eksterajn pruntojn en la sumo da ĉirkaŭ du miliardoj da rubloj; poste, se ni kalkulos koston de jara laborado de ĉiu soldato meznombre per ducent rubloj, perdita produktebla laboro de unu miliono da soldatoj, alvokitaj en Malproksiman Orienton dum daŭro de unu kaj duonjaro de milito mezuriĝos proksimume per ducent milionoj da rubloj.

еще тысячи подобныхъ областей, куда знаніе человѣка или еще совсѣмъ не проникало, или хотя и проникло, но не въ достаточной степени, но думаемъ, что довольно и указанныхъ, что бы убѣдиться въ громадномъ значеніи для человѣка культуры.

Какъ логическій выводъ изъ всего сказаннаго слѣдуетъ, что человѣчество въ настоящее время должно всѣ свои усилія направить на созданіе такихъ условій, при которыхъ культурная работа не встрѣчала бы на своемъ пути никакихъ препятствій и получала бы максимумъ своей производительности.

Мы выше указали, что по нашему мнѣнію войны составляютъ одно изъ главныхъ препятствій для культурнаго развитія народовъ. Основаніемъ къ этому мнѣнію служатъ слѣдующіе доводы.

Всякая война сопровождается прежде всего громадными матеріальными издержками для воюющихъ; издержки эти выражаются какъ громадными суммами денегъ, истрачиваемыхъ на всевозможныя орудія войнъ и усиленныя вознагражденія служащихъ, такъ и стоимостью силъ, отвлеченныхъ войною отъ ихъ обычнаго примѣненія. Такъ напр. Русско-Японская война вызвала для Россіи заключенія только однихъ внутреннихъ и внѣшнихъ займовъ около двухъ милліардовъ рублей; затѣмъ, если считать стоимость годового труда каждаго солдата въ среднемъ въ 200 руб., то потерянный производительный трудъ 1 милліона солдатъ на Дальнемъ Востокѣ въ теченіи $1^1/_2$ года войны исчислится приблизительно въ 300 милліоновъ рублей.

Krom tio, transveturigo de tiu ĉi armeo antaŭen kaj reen kostos al la regno ĉirkaŭ cent kvindek milionojn da rubloj; tuŝante do la koston por la regno de pereitaj ŝipoj, Port-Arturo, Dalnij, Orienta fervojo, duono da Saĥalin', de centoj da mortigitoj, da vunditoj, kripligitoj, nerve malsaniĝintaj, de eldonado de pensioj kaj t. p.—fari kalkulon al ĉi tio estas dume malfacile eĉ proksimume.

Entute tiu ĉi milito kostis al Rusujo neniel malpli, ol kvin miliardojn. Por mezuri tiun ĉi sumon per mezurilo de l'kultura laborado, ni ekzemple povas ekpreni por komparo jaran buĝeton de l'Kazana Universitato *), kiu esprimiĝis laŭ financa kalkulo de la Ministraĵo de Klerigado en 1904 jaro per sumo 638.000 rubloj. Kaj ni povas konkludi, ke per la malŝparita pro la milito sumo. Rusujo povus teni en daŭro da dudek jaroj kvarcent universitatojn. Kiom per tio Rusujo ricevus da instruituloj, kiom da utilaj elpensoj kaj eltrovoj oni povus fari!

Akceptante do, kiel mezurilon, mezan koston en Rusujo de unu desjatino **) da tero en 100 rubloj, ni kalkulos, ke por kvin miliardoj rubloj oni povus aĉeti kvindek milonojn da desjatinoj, tio estas spacon, pli grandan, ol tuta Japanujo kaj preskaŭ egalan al space de l'kontinenta Francujo. Sed anstataŭ tio ĉi

*) Unu el plej malgrandaj rusaj Universitatoj.

**) „Desjatino" (arpent, Morgen, 5 fare) estas rusa mezurilo da tero, egala al 2400 kvadr. klaftoj.

Кромѣ того провозъ этой арміи туда и обратно обойдется государству около 150 милліоновъ рублей; стоимость же государству потерянныхъ судовъ, Портъ Артура, Дальняго, Восточной желѣзной дороги, половины Сахалина, сотенъ тысячъ убитыхъ, раненыхъ, искалѣченныхъ, нервно заболѣвшихъ, выдачи пенсій пострадавшимъ и т. д. —трудно пока исчислить и приблизительно.

Вообще же эта война обошлась Россіи никакъ не менѣе 5 милліардовъ рублей. Чтобы измѣрить эту сумму мѣркой культурной работы, мы, напр., можемъ взять за сравненіе годовой бюджетъ Казанскаго университета, который выразился по финансовой смѣтѣ Мин. Нар. Просв. за 1904 годъ въ суммѣ 638000 руб. Изъ этого сравненія мы можемъ вывести, что на потраченную на войну сумму Россія могла бы содержать въ теченіи 20 лѣтъ 400 университетовъ. Сколько бы благодаря этому Россія получила ученыхъ людей, сколько бы было сдѣлано полезныхъ изобрѣтеній и открытій!

Принимая же за мѣрку среднюю стоимость въ Россіи одной казенной десятины земли въ 100 руб., мы придемъ къ вычисленію, что на 5000.000.000 руб. можно бы было купить 50 милліоновъ десятинъ земли, т. е. пространство, превышающее площадь, занимаемую всей Японіей и почти равное площади континентальной Франціи. А вмѣсто этого государство получило громадное ослабленіе матеріальныхъ силъ, которое неминуемо надолго задержитъ удовлетвореніе многихъ

la regno ricevis grandegan malfortigon de materialaj remedoj, kiu necese longe malrapidigos kontentiĝon de multaj kulturaj bezonoj de la regno, ne parolante jam pri maso da malĝojo kaj suferoj por apartaj ĝiaj membroj.

Tiaj estas kutimaj rezultatoj de militoj. Nature, la homaro devas streĉi ĉiujn siajn penojn por detrui tiun ĉi vipon de ĉiuj popoloj. Sed por tio estas necese, ke en mason da homoj profunde penetru la ideoj de kunfratiĝo de popoloj kaj celado al detruo de ĉiuj cirkonstancoj, dividantaj kaj apartigantaj la regnojn unu de aliaj. Tiaj cirkonstancoj estas: 1) la foresto de unuforma internacia lingvo; 2) la foresto de internacia juĝa instituto; 2) la foresto de tia internacia administra organo, kiu plenumus juĝajn decidojn de internacia juĝo kaj administrus aliajn formojn de internaciaj rilatoj. Krankam la ideoj pri tiuj elementoj de kunfratiĝo de popoloj komencis aperi de flanko de apartaj pensantoj jam tre de longe, sed por ilia efektivigado ĝis nuna tempo estis farite tre malmulte. Interalie por efektivigado de la ideo de internacia juĝo estis faritaj eksperimentoj sub la formo de internaciaj kongresoj kaj konferencoj, kiuj estis kunvokataj por mallonga tempo en sekvo de apartaj cirkonstancoj, kaj kvankam la lastaj en kelkaj okazoj atingadis la celon, ekzemple en afero de esploro de l'Hulla incidento inter Rusujo kaj Anglujo, sed entute ne havis seriozajn rezultatojn, ĉar ili ne havis necesan pleumantan organon; agado de nomitaj institutoj en tia speco povas kompa-

культурныхъ потребностей страны, не говоря уже о массѣ горя и страданія для отдѣльныхъ ея членовъ.

Таковы обычныя послѣдствія войнъ. Естественно, что человѣчество должно напрячь всѣ свои силы къ уничтоженію этого бича всѣхъ народовъ. А для этого необходимо, чтобы въ массу людей глубоко проникли идеи братства народовъ и стремленіе къ уничтоженію всѣхъ обстоятельствъ, раздѣляющихъ и обособляющихъ государства другъ отъ друга. Таковыми обстоятельствами являются: 1) отсутствіе однообразнаго международнаго языка; 2) отсутствіе международнаго судебнаго учрежденія; 3) отсутствіе такого международнаго административнаго органа, который приводилъ бы въ исполненіе судебныя рѣшенія международнаго суда и завѣдывалъ бы другими формами международныхъ отношеній. Хотя идеи объ этихъ элементахъ братства народовъ стали высказываться нѣкоторыми мыслителями уже очень давно, но къ осуществленію ихъ до сего времени сдѣлано еще очень мало. Между прочимъ попытки къ осуществленію идеи международнаго суда сдѣланы были въ видѣ международныхъ конгрессовъ и конференцій, которые созывались временно, по поводу отдѣльныхъ случаевъ, и хотя такимъ образомъ иногда и достигали результатовъ, напр. въ дѣлѣ разбора Гульскаго инцидента между Россіей и Англіей, но въ общемъ это не имѣло серьезныхъ по-

rita kun agado de niaj juĝoj, se decidoj kaj kondamnoj de tiuj ĉi ne povus esti plenumataj de juĝaj observistoj, policistoj kaj militistoj. Tiel same kaj funkcioj de diversaj institutoj kun internacie juĝa karaktero povas nur tiam atingi sian celon se ĉe tiuj ĉi institutoj ekzistados tia internacia milita korpuso, kiu de unu flanko anstataŭigus sennombrajn armeojn ĉe apartaj regnoj, de alia do flanko povus ĉiam agi per minacanta maniero kontraŭ tiuj regnoj, kiuj ne volus memvole submetiĝi al decido de internacia juĝo. Ju pli baldaŭ tiuj ĉi institutoj estos aranĝitaj, des pli ĝi utile estos por la homaro: ili forigos la naskiĝon de multaj militoj, kiuj ĉiutage kun pliperfektiĝo de tekniko fariĝas pli kaj pli sangverŝantaj.

Kiel unu el la plej seriozaj rimedoj por rapidigo de enkonduko de nomitaj institutoj, laŭ nia opinio, estas enkonduko por tutmonda uzado de internacia lingvo. Malinterkompreniĝo inter homoj sekvigata de reciproka malsciado de lingvo de interparolanto per si mem ĉesigas iliajn reciprokajn rilatojn. La multego da homoj rifuziĝas de alilandaj vojaĝoj kaj aferaj komunikiĝoj kun alilandanoj nur en sekvo de mal-

слѣдствій, такъ какъ въ распоряженіи названныхъ конгрессовъ и конференцій не находилось необходимаго исполнительнаго органа; дѣятельность названныхъ учрежденій въ этомъ видѣ можетъ быть сравнена съ дѣятельностью нашихъ судовъ, если бы рѣшенія и приговоры послѣднихъ не могли быть приводимы въ исполненіе при посредствѣ судебныхъ приставовъ, полиціи и войскъ; точно также и функціи разнаго рода учрежденій съ международно-судебнымъ характеромъ могутъ только тогда достигать своей цѣли, если при этихъ учрежденіяхъ будетъ состоять международный военный корпусъ, который съ одной стороны замѣнялъ бы безчисленныя арміи отдѣльныхъ государствъ, а съ другой дѣйствовалъ бы угрожающимъ образомъ на тѣ державы, которыя не пожелали бы добровольно подчиниться рѣшенію международнаго суда. Чѣмъ скорѣе такія учрежденія будутъ установлены, тѣмъ будетъ полезнѣе для человѣчества; они предупредятъ возникновеніе многихъ войнъ, которыя день отъ дня, съ усовершенствованіемъ техники, становятся все кровопролитнѣе.

Однимъ же изъ самыхъ серьезныхъ средствъ къ ускоренію введенія названныхъ международныхъ учрежденій, по нашему убѣжденію, служитъ введеніе во всеобщее употребленіе международнаго языка. Непониманіе людьми другъ друга вслѣдствіе взаимнаго незнанія языка своего собесѣдника само собою прекращаетъ ихъ взаимныя отношенія. Множество людей отказываются отъ заграничныхъ путешествій и отъ

scio de alilandaj lingvoj. Sed ellernado de ĉi tiuj ordinare estas kunligata kun grandega perdo de laboro, tempo kaj mono.

Krom tio, tiu ĉi ellernado ordinare estas limigata per unu, du kaj malofte per pli multa nombro da lingvoj. Se do ekzistus unu tutmonda internacia lingvo, ellernado de multaj lingvoj fariĝus tute superflua kaj ĝi donus la eblon al ĉiu homo senbare komenci rilatojn kun ĉiuj homoj de l'terglobo. Celado de l'homaro al tutmonda internacia lingvo elmontriĝas jam nature per si mem: en nuna tempo oni povas trovi nenian lingvon, en kiun ne enirus multego da fremdaj vortoj. En kunmiksiĝo de lingvoj oni observas tiajn samajn fenomenojn, kiel ankaŭ en la proceso de diffuzado de fluidaĵoj tra vezikaj bariloj: tiuj ĉi bariloj nur povas malrapidigi la proceson de miksiĝado de dividataj fluidaĵoj, sed la naturo frue aŭ malfrue venkos kaj venos momento, kiam la fluidaĵoj akceptos unuspecan enhavon. Sed tia maniero de kunmiksiĝado postulas longan tempon.

Se do oni bezonas pli rapidan agadon, por tio kiel la plej bona rimedo servas senpera kunligo de la kunmiksotaj fluidaĵoj. En nia okazo la rolon de tiu ĉi rapidiganta proceso ludas enkonduko de internacia artefarita lingvo. Se la ellernado de tiu ĉi lingvo estos enkondukita, kiel nepra objekto en ĉiuj lernejoj an-

дѣловыхъ сношеній съ иностранцами только благодаря незнанію иностранныхъ языковъ. Изученіе же послѣднихъ обыкновенно бываетъ сопряжено съ громадной потерей труда, времени и денегъ.

Кромѣ того изученіе ихъ обыкновенно ограничивается однимъ, двумя и рѣдко большимъ количествомъ языковъ. При существованіи же одного всеобщаго международнаго языка изученіе многихъ языковъ становилось бы совершенно излишнимъ, и онъ далъ бы возможность каждому человѣку безпрепятственно заводить сношенія со всѣми людьми земного шара. Это стремленіе человѣчества ко всеобщему международному языку обнаруживается уже естественно само собою: въ настоящее время нѣтъ ни одного языка, въ который не вошла бы масса иностранныхъ словъ. Въ смѣшеніи языковъ наблюдаются тѣ же явленія, что и въ процессѣ диффундированія жидкостей чрезъ пузырчатыя перепонки: перепонки эти могутъ лишь замедлить процессъ смѣшенія раздѣленныхъ жидкостей, но природа рано или поздно возьметъ свое и наступитъ моментъ, когда жидкости примутъ однородный составъ. Но такой способъ смѣшенія требуетъ продолжительнаго времени.

Если же нужно болѣе быстрое дѣйствіе, то для этого самымъ лучшимъ средствомъ является непосредственное соединеніе смѣшиваемыхъ жидкостей. Въ нашемъ случаѣ роль такого ускоряющаго процесса играетъ введеніе искусственнаго международнаго языка. Если изученіе такого языка будетъ вве-

statuŭ ĉiuj alilandaj lingvoj, per tio estos farita grandega bonfaro al la tuta homaro. Kiom tio ĉi estas utile oni povas vidi laŭ sekvanta ekzemplo. Laŭ la programoj de l'rusaj klasikaj gimnazioj, aranĝitaj en 1870 jaro, en ok klasoj de gimnazioj estis metitaj dum semajno por ĉiuj sciencoj 226 lecionoj kaj el ili 124 lecionojn, t. e. 55% oni uzis por ellernado nur de alilandaj lingvoj.

El tio ni vidas, ke rusa junularo el ok jaroj de gimnazia kurso pli ol 4 jarojn uzadis por ellernado nur de alilandaj lingvoj, por aliaj do sciencoj ĉe ĝi restis malpli, ol 4 jaroj; kaj malgraŭ tio, ĝi nenian lingvon ellernadis tiom, ke ĝi sciu libere en tiu ĉi lingvo legi, skribi kaj paroli. Dume, se anstataŭ ĉiuj lingvoj en lernejojn estus enkondukita ellernado de la plej bona nuntempe el artefaritaj lingvoj—Esperanto, por en ĝi libere legi, skribi kaj paroli oni bezonus maksimume 6 monatojn, la tuta do restanta tempo de l'kurso povus esti uzata por akirado de efektive bezonaj por vivo scioj.

Ke montrita per ni bezona por ellernado de Esperanto duonjara periodo ne estas tro malgrandigita, en tio povas konvinkiĝi ĉiu, kiu volos sin okupi per la ellernado de tiu ĉi lingvo.

Ni tie ĉi ne parolos multe pri la indecoj de Esperanto, ĉar kun

дено, какъ обязательный предметъ, во всѣхъ школахъ, взамѣнъ всѣхъ другихъ иностранныхъ языковъ, то этимъ будетъ сдѣлано величайшее благодѣяніе всему человѣчеству. На сколько это будетъ полезно, можно видѣть изъ слѣдующаго примѣра: по программѣ русскихъ классическихъ гимназій 1870 года въ 8 классахъ гимназій полагалось въ недѣлю по всѣмъ предметамъ 226 уроковъ, и изъ нихъ 124 урока, т. е. 55% употреблялось на изученіе однихъ иностранныхъ языковъ.

Изъ этого мы видимъ, что русское юношество изъ 8 лѣтъ гимназическаго курса болѣе 4 лѣтъ употребляло на изученіе однихъ языковъ, на прочіе же предметы ему оставалось менѣе 4 лѣтъ; и не смотря на это, оно ни одному языку не выучивалось на столько, чтобы могло свободно на немъ читать, писать и говорить. Между тѣмъ, если бы взамѣнъ всѣхъ языковъ въ учебныя заведенія было введено изученіе самаго лучшаго въ настоящее время изъ искусственныхъ языковъ —Эсперанто, то для того, чтобы на немъ свободно читать, писать и говорить потребовалось бы самое большее 6 мѣсяцевъ, все же прочее время курса могло бы быть употреблено на пріобрѣтеніе дѣйствительно необходимыхъ для жизни знаній.

Что указанный нами необходимый для изученія Эсперанто полугодовой періодъ времени не преувеличенъ, въ этомъ можетъ убѣдиться всякій, кто пожелаетъ заняться его изученіемъ.

Мы здѣсь не будемъ распространяться о достоинствахъ этого языка,

tio ĉi leganto povas detale konatiĝi per lokita en tiu ĉi libro raporto de fama franca scienculo-lingvisto L. De Beaufront, ni nur diros, ke la tuta gramatiko de lingvo Esperanto estas kunmetita el 16 reguloj kaj povas esti ellernata dum duonhoro, kaj ellernado de ĝia vortaro rezultiĝas en la ellernado da ĉirkaŭ 2000 radikaj vortoj, el kiuj laŭ donitaj per la aŭtoro de la lingvo reguloj oni facile povas produkti ĉiujn aliajn vortojn.

Elekto kaj ellernado de unu internacia lingvo fariĝas nuntempe, kune kun disvolviĝo de scienco kaj internaciaj interkomunikoj, pli kaj pli bezona.

Grandega larĝiĝo de l'reto de fervojoj, telegrafoj, telefonoj, plibonigo de rimedoj de aerveturado, eltrovo de senfadena telegrafo, kaj aliaj akiroj de l'kulturo pli kaj pli detruas artefaritajn limojn inter apartaj regnoj kaj kondukas la homaron al formado de unuspeca familio. Al tio igas la homojn la leĝoj de l'naturo, kiuj celas meti ĉie la plej persistajn formojn de estado.

A. Saĥarov.

такъ какъ съ этимъ читатель очень подробно можетъ ознакомиться изъ находящагося въ этой книгѣ доклада извѣстнаго Французскаго Ученаго Лингвиста Л. Де-Боффонъ, скажемъ лишь только, что вся грамматика языка Эсперанто заключается въ 16 правилахъ и можетъ быть изучена въ полчаса, изученіе же его словаря сводится къ изученію около 2000 коренныхъ словъ, изъ коихъ по установленнымъ авторомъ языка правиламъ легко могутъ быть произведены всѣ прочія слова.

Избраніе и изученіе одного международнаго языка дѣлается въ настоящее время, съ развитіемъ науки и международныхъ сообщеній все болѣе и болѣе необходимымъ.

Громадное расширеніе сѣти желѣзныхъ дорогъ, телеграфовъ, телефоновъ, усовершенствованіе способовъ воздухоплаванія, открытіе безпроволочнаго телеграфа и другія пріобрѣтенія культуры все болѣе и болѣе уничтожаютъ искусственныя границы между отдѣльными государствами и ведутъ человѣчество къ образованію однородной семьи. Къ этому побуждаютъ людей законы природы, которые стремятся установить вездѣ наиболѣе устойчивыя формы бытія.

А. Сахаровъ.

LA UNUA KONGRESO DE ESPERANTISTOJ.

Mi ne intencis veturi al la kongreson de esperantistoj. Se diri sincere, mi timis disreviĝon. Ĉu eble ion tro grandan atendas la esperantistoj de la unua kongreso, se oni juĝos laŭ iliaj ĵurnaloj? Anstataŭ luksa spirita festeno ĉu mi ne vidos ridindan kontraŭvole amaseton de obstinaj revantoj? Aŭ ankoraŭ pli malbone, ĉu ne montriĝos, povas esti, tiuj malfacilaĵoj, kiuj jam delonge estis antaŭdirataj de naturaj skeptikuloj; ĉe granda maso de l'kunvenintaj diverslandanoj, ĉu ne elmontriĝos la signifaj diferencoj de l'prononcado, malhelpantaj interkomprenadon? Tiuj, kiuj konatiĝis kun la reguloj de l'fonetiko de l'Esperanta lingvo nur teorie, kiuj ĝis nun estis unu kun alia nur en skribaj interrilatoj, ĉu ili ne aperos subite en malgaja rolo de l'konstruantoj de l'turo Babela?

Tamen esti ĝuste en Monĵeron'o, apud Parizo, t. e. nur en interspaco de kelkaj horoj de Boulogne-sur-Mer—la loco de l'kongreso, kaj ne aperi en solena momento en la akto de ekzameno, kiun devas elprovi la granda ideo, pro kiu mi laboradis kune kun aliaj, pro kiu okazadis ne unufoje preni en la manojn la polemikan ponardegon?!... Jes, tento

ПЕРВЫЙ КОНГРЕССЪ ЭСПЕРАНТИСТОВЪ.

Я не думалъ ѣхать на конгрессъ эсперантистовъ. Говоря откровенно, я боялся разочарованія. Ужъ не слишкомъ-ли многаго ожидаютъ отъ перваго съѣзда эсперантисты, судя по ихъ журналамъ? Вмѣсто великолѣпнаго духовнаго пира не увижу ли смѣшной поневолѣ кучки упорныхъ мечтателей? Или еще хуже, не выступятъ ли тѣ трудности, которыя давно предвѣщались природными скептиками; при большой массѣ собравшихся иностранцевъ, не обнаружатся ли знаменательныя различія произношенія, мѣшающія пониманію другъ друга? Тѣ, которые познакомились съ правилами фонетики эсперантскаго языка лишь по теоріи, которые до сихъ поръ находились другъ съ другомъ лишь въ письменныхъ сношеніяхъ, не окажутся ли вдругъ въ печальной роли строителей Вавилонской башни?

Однако находиться какъ-разъ въ Монжеронъ, близъ Парижа, т. е. всего въ разстояніи нѣсколькихъ часовъ отъ Булонь (Boulogne sur Mer)—мѣста съѣзда, и не явиться въ торжественный моментъ на актѣ испытанія, которому должна подвергнуться великая идея, ради которой приходилось работать вмѣстѣ съ другими, ради которой пришлось

estis pli forta ol timo. Mi decidis veturi, kvankam ne sen ŝancelado preskaŭ ĝis la plej lasta minuto. Mi venas en Boulogne kelkajn horojn antaŭ la malfermiĝo de l'kongreso.

En la stacidomo estas maso de homoj... parolantaj en la franca lingvo, ŝajnas, rilatantaj tute indiferente al tiu ideo, kiu alkondukis min tien ĉi. Sur la kanalo estas granda, simila al arbaro, amaso de la mastoj, akre enpikiĝantaj en la plumban ĉielon de malfrua posttagmeza horo. Sur la altaĵo kontraŭ la stacidomo alte staras multego da malvaste konstruitaj domoj — kvazaŭ malluma ŝtona enigmo. Mi faras kelkajn paŝojn, venas sur la ponton—de l'proksime kuŝanta maro, blue vidata sur la horizonto, alflugas vento, malvarmiganta kiel moko...

Kie do estas la promesitaj flagoj?... Ial ne estas ili vidataj!

Kvazaŭ malvarma piko de ŝtala kudrilo trapikas miam koron. Mi sentas jam antaŭen maldolĉecon de preparîĝanta disreviĝo. Jes, tuta nia kongreso perdiĝos en tiu ĉi amazo de indiferentaj homoj, en tiu ĉi arbaro de domoj kaj ŝipaj maŝtoj. Kion do diri pri grandega homa maso? Ĝi restos surda al nia alvoko—surda, kiel tiu maro... Tamen, apenaŭ mi venis sur la ĉefan straton, jam sur angulo de l'strato de Viktor Hugo, min mirigas la neordinara vidaĵo: inter francaj flagoj, apud la enirejo de l'hotelo paradas la verda standardo—sur unu rando de l'tolo estas la blanka kvadrato, kaj en ĝi la konata al mi steleto de l'koloro de espero kaj la litero E: — Esperanto! Ju plu, des pli multe da tiaj flagoj estas apud la enirejoj de hoteloj. Ili signas la lokojn de loĝejoj de venintaj al la kongreson gastoj.

Mi ne bezonas demandi pri la vojo. Min kondukas la instinkto. Pli vere dirante, min altiras la parolado de multaj voĉoj sur la angulo de unu el la stratoj. Post kelkaj minutoj miaj okuloj renkontas la grandegajn spegulajn fenestrojn de ia kafejo aŭ restoracio; la salono estas tute plenigita, la homa ondo elverŝiĝis trans la sojlo, atingis la mezon de l'larĝa trotuaro; sur kelkaj gastoj, sidantaj sur la strato ĉirkaŭ rondaj tabloj, mi rimarkis sur la bordoj de l'surtutoj la verdajn esperantistajn steletojn—la signojn de kolegoj je l'ideo. Kaj super la enirejo, sur la blanka skarpo, la surskribon en Esperanto: „postulu la plej bonan el gasaj trinkaĵoj, nomatan Zamenhof!"

Esti la kreinto de la lingvo internacia kaj... prunte doni sian nomon, laŭ deziro de l'mastro de l'hotelo, al la gasa akvo — sendube tio ĉi estas ridinda. Se moderna reklamo metas sian manegon sur ies nomon kaj provas je ĝi spekuladi — tio ĉi povas ŝajni abomena. Tamen tio ĉi estas samtempe elokventa atesto de l'komenciĝanta populariĝeco de la nomo, kaj sekve ankaŭ de tiu ideo kiun tiu ĉi homo reprezentas. Ankoraŭ unu rigardo, ĵetita sur la anoncojn — kaj ankoraŭ unu banale—elokventa pruvo de l'progresanta ideo de lingvo internacia: la vino „esperanto!"

не разъ брать въ руки полемическое копье?!.. Да, искушеніе было сильнѣе опасеній... Я рѣшилъ ѣхать, хотя и не безъ колебаній чуть ли не до самой послѣдней минуты. Пріѣзжаю въ Булонь за нѣсколько часовъ до открытія съѣзда.

На станціи масса народу... говорящаго на французскомъ языкѣ, повидимому относящагося совсѣмъ безразлично къ той идеѣ, которая привела меня сюда. На каналѣ лѣсъ мачтъ, остро вонзающихся въ свинцовое небо поздняго послѣполуденнаго часа. На взгорьѣ противъ станціи высится громада скученныхъ домовъ—будто темная каменная загадка. Я дѣлаю нѣсколько шаговъ, попадаю на мостъ — отъ недалеко лежащаго моря, синѣющаго на горизонтѣ, прилетаетъ вѣтеръ, расхолаживающій, какъ насмѣшка...

Гдѣ же обѣщанные флаги?.. Что то ихъ не видать!

Будто холодный уколъ стальной иглы пронизываетъ мое сердце. Я ощущаю уже напередъ горечь готовящагося разочарованія. Да, весь нашъ конгрессъ потеряется въ этой толпѣ равнодушныхъ людей, въ этомъ лѣсу домовъ и корабельныхъ мачтъ. Что же говорить о громадной человѣческой массѣ? Она останется глуха къ нашему призыву—глуха, какъ то море... Однако, чуть только я вступилъ на главную улицу, уже на углу улицы Виктора Гюго, меня поражаетъ необыкновенное зрѣлище: среди французскихъ флаговъ, у подъѣзда отеля красуется зеленый штандартъ—на одномъ краю холста бѣлый квадратъ, а въ немъ знакомая мнѣ звѣздочка цвѣта надежды и буква Э: — Эсперанто! Чѣмъ дальше, тѣмъ больше такихъ флаговъ у подъѣздовъ гостиницъ. Они обозначаютъ мѣстонахожденіе прибывшихъ на съѣздъ гостей.

Мнѣ не приходится спрашивать о пути. Ведетъ меня инстинктъ. Вѣрнѣе говоря, меня притягиваетъ говоръ многихъ голосовъ на углу одной изъ улицъ. Спустя нѣсколько минутъ глаза мои встрѣчаютъ огромныя зеркальныя окна какой то кофейни или ресторана: залъ запруженъ, человѣческая волна вылилась черезъ порогъ, достигла средины широкой панели; у нѣкоторыхъ гостей, сидящихъ на улицѣ за круглыми столами, замѣчаю на поляхъ сюртуковъ зеленыя эсперантскія звѣздочки — знаки товарищей по идеѣ. А надъ входомъ, на бѣломъ шарфѣ, надпись на эсперантскомъ языкѣ: „требуйте лучшаго изъ газовыхъ напитковъ, называемаго Заменгофъ"!

Быть творцомъ международнаго языка и... одолжить свое имя, по волѣ содержателя гостиницы, газовой водѣ — безъ сомнѣнія это смѣшно. Если современная реклама кладетъ свою лапу на чье-либо имя и пробуетъ на немъ спекулировать—это можетъ казаться противнымъ. Все же это является вмѣстѣ съ тѣмъ краснорѣчивымъ свидѣтельствомъ начинающейся популярности даннаго имени, а слѣдовательно и той идеи, которую имя это представляетъ. Еще одинъ взглядъ, брошенный на объявленія — и еще одно пошло-краснорѣчивое доказательство прогрессирующей идеи международнаго языка: вино эсперанто!

Tamen jen estas ankaŭ la pli noblaj argumentoj: kontraŭ la kafejo staras la urba teatro — laŭ montro de l'programo la locum (loko) de l'kunsidoj de la kongreso. Sur la frontaĵo estas metita la konvena al tiu ĉi okazo simbola transporanto: kelkaj figuroj, ĵetitaj per kuraĝa peniko sur la tolon, vestitaj en naciajn kostumojn kaj kunligitaj en movado per la frateca manpremo. Malsupre troviĝas la surskribo, krianta per la koloraj literoj en franca lingvo: „Esperanto — la plej bona solvo de l'problemo de internacia helpa lingvo. La eksperimentaj provoj, neigantaj ĉiujn kontraŭajn argumentojn".

Tra la staranta apud la teatro densa amaso de la kongresanoj, kaptante jam per la orelo la konatajn sonojn de l'esperanta lingvo, mi enpaŝas en la vastan vestiblon de la konstruaĵo. Tie ĉi estas interpuŝado kaj bruo nepriskribeblaj. La esperantistoj disaĉetas la ĵurnalojn, ricevas la programojn de l'kongreso, la anoncojn, informojn, mendas la lokojn en la bankedo, enskribas siajn nomojn kaj ĉi-tiajn adresojn. Mi estas trempita en bolaĵon de ia febra gajeco—tiom da rido kaj ĝojaj ekkrioj estas tie ĉi. Videble tie ĉi montras sin la temperamento, sed estas sentata ankoraŭ io alia, kion dum unua minuto mi ne komprenas, ne povas difini. Tio ĉi estas la ĝojo de multegaj homoj, kiuj ĝis nuna tempo interkonatiĝadis nur per artikoloj en ĵurnaloj, per poŝtkartoj—ili faradis konatiĝojn, uzante la presatajn en la ĵurnaloj adresojn kun aldono de l'vortoj: „deziras korespondadi en Esperanto"—sed nun interkonatiĝas

Однако, вотъ и болѣе благородные доводы: напротивъ кофейни стоитъ городской театръ—по указанію программы locum совѣщаній конгресса. На фронтонѣ приличный случаю символическій транспарантъ: нѣсколько фигуръ брошенныхъ смѣлою кистью на холстъ, одѣтыхъ въ національные костюмы и соединенныхъ въ движеніи братскимъ рукопожатіемъ. Внизу надпись, кричащая красочными буквами по-французски: „Эсперанто—лучшее рѣшеніе задачи международнаго вспомогательнаго языка. Экспериментальные опыты, опровергающіе всѣ противоположные доводы".

Сквозь стоящую у театра густую толпу конгрессистовъ, ловя уже ухомъ знакомые звуки эсперантскаго языка, я попадаю въ пирокія сѣни зданія. Здѣсь толкотня и шумъ, не поддающіеся описанію. Эсперантисты раскупаютъ журналы, получаютъ программы съѣзда, объявленія, справки, заказываютъ мѣста на банкетѣ, записываютъ свои фамиліи и мѣстные адреса. Я окунутъ въ кипятокъ какого то лихорадочнаго веселья—столько здѣсь смѣха и радостныхъ восклицаній. Повидимому тутъ сказывается темпераментъ, но чувствуется и еще кой-что другое, чего въ первую минуту не понимаю, не могу опредѣлить. Это радость множества людей, которые до настоящаго времени знакомились лишь по статьямъ въ журналахъ, по открытымъ письмамъ—они заключали знакомства, пользуясь печатаемыми въ журналахъ адресами съ прибавленіемъ словъ: „желаетъ переписываться на эсперантскомъ языкѣ"—а нынѣ зна-

persone kaj renkontiĝas, kiel delongaj konatoj. Baldaŭ ankaŭ mi partoprenos en tiu ĉi komuna ĝojo, sed en la donita momento mi ne povas rekonsciiĝi inter tiu ĉi puŝiĝado kaj bruaĵo La bonega organizantula talento de l'aranĝinto de l'kongreso, advokato Michaux (Miŝo), ne povis kompreneble starigi la barojn al komuna senordeco, naskiĝinta en unua momento de l'afluo de tia maso de homoj el diversaj landoj. Mi komencas nur rimarkadi en tiu ĉi amaso la vizaĝojn de diversa nacia tipo.

Subite, per la ĝoja ekkrio salutas min la ruso, d-ro Ostrovskij. Li venis de malproksime – el Jalta. Li rakontas al mi, brilante per ravo, ke lia delonga revo efektiviĝis: ĉie en la vojaĝo, kie ajn li haltadis, lin atendadis „la konatuloj per leteroj"—esperantistoj, scigitaj pri lia travojaĝo, kaj plifaciligis al li la alvenon en Boulogne.

Sed kie do estas miaj samlandanoj? Mi sciiĝas de d-ro Petrovski, ke el poloj venis kelkaj personoj. Estas A. Grabowski, estas Kozlowski kaj Wojde—la membroj de l'Varsovia esperantista societo. Mi serĉas ilin, kuradas sur la ŝtupoj de l'teatra ŝtuparo—mi apenaŭ havas tempon por ĵeti rigardon sur la murojn, dense superpenditaj per poŝtaj kartoj el diversaj randoj de Eŭropo, el apartaj landoj de Azio, Afriko, Ameriko. Tio ĉi estas la kartoj ilustritaj, skribitaj de esperantistoj el Peterburgo, Ĥabarovsk, Vladivostok, Peking, Bombey, Nev-Jork, Nagasaki, Alĝerio, Peru, Kanado, Meksiko,

комятся лично и встрѣчаются, какъ давнишніе знакомые. Вскорѣ и я приму участіе въ этой общей радости, но въ данный моментъ я не въ состояніи прійти въ себя въ этой толкучкѣ и шумихѣ. Отличный организаторскій талантъ предсѣдателя съѣзда, адвоката Мишо, не смогъ конечно поставить преградъ общему замѣшательству, возникшему въ первый моментъ прилива такой массы людей изъ разныхъ странъ. Начинаю только подмѣчать въ этой толпѣ лица разнообразного національнаго типа.

Вдругъ, радостнымъ восклицаніемъ привѣтствуетъ меня русскій, д-ръ Островскій. Онъ прибылъ издалека—изъ Ялты. Онъ разказываетъ мнѣ, сіяя восхищеніемъ, что давнишняя его мечта воплотилась: всюду по дорогѣ, гдѣ онъ ни задерживался, его ожидали „знакомые по письмамъ"—эсперантисты, увѣдомленные о его переѣздѣ, и облегчили ему прибытіе въ Булонь.

Но гдѣ-же мои сородичи? Отъ д-ра Петровскаго узнаю, что изъ поляковъ явилось нѣсколько лицъ. Есть А. Грабовскій, есть Козловскій и Войде—члены Варшавскаго эсперантскаго общества. Я ищу ихъ, бѣгаю по ступенямъ театральной лѣстницы—у меня едва хватаетъ времени бросить взглядъ на стѣны, густо завѣшанныя почтовыми открытками изъ разныхъ концовъ Европы, изъ отдаленныхъ странъ Азіи, Африки, Америки. Это карты съ видами, писанныя эсперантистами изъ Петербурга, Хабаровска, Владивостока, Пекина, Бомбея, Нью-Іорка, Нагасаки, Ал-

kaj t. p.; apenaŭ mi prosperas en tiu ĉi momento ĵeti rigardon sur la tabelon kun la salutantaj telegramoj de l'esperantistaj societoj kaj konstati, ke Varsovio ne malestas en tiu ĉi internacia festo, nur pase mi rimarkas en tiu ĉi momento provajn numerojn de kelkaj dekoj da esperantaj ĵurnaloj kaj grandegajn kartonojn, per grafikaj linioj prezentantajn, sur fundamento de l'penemaj statistikaj elkalkuloj, la disvolviĝon de esperantismo en Francujo, Svedujo, Alĝerio, Anglujo, Germanujo, Bulgarujo, Hispanujo, kaj t. p.; mi ne havas eblon halti nun en la foj é' kal pli atente rigardi la vere imponantan ekspozicion de multenombraj libraj kaj ĵurnalaj eldonoj en la lingvo Esperanto kaj ankaŭ de la donacoj, alsenditaj de la ĉitieaj firmoj, dezirintaj esprimi sian respekton al la aranĝintoj de l'kongreso. Mi revenas en la grandegan vestiblon, kiu zumas simile al abelujo—kaj, al feliĉo, mi renkontas du varsoviajn samideanojn. Ambaŭ estas ĝojaj, ekscitigintaj... Ili rakontas al mi, ke al la kongreson venis pli ol 1200 personoj, ke inter ili estas la reprezentantoj de 27 nacioj, ke Zamenhof venis el Parizo, ke li estis tie akceptita tre afable de la ministro de klerigado, kiu promesis al li subteni la ideon de lingvo internacia, ke la esperantistoj pasie deziras vidi sian „majsron"... kaj t. p.

жира, Перу, Канады, Мексики, и т. д.; едва успѣваю въ данный моментъ бросить глазомъ на таблицу съ привѣтственными депешами отъ эсперантскихъ обществъ и констатировать, что Варшава не отсутствуетъ на этомъ международномъ праздникѣ; только вскользь замѣчаю въ данный моментъ пробные номера нѣсколькихъ десятковъ эсперантскихъ журналовъ и огромные картоны, графическими линіями изображающіе, на основаніи тщательныхъ статистическихъ вычисленій, развитіе эсперантизма во Франціи, Швеціи, Алжирѣ, Англіи, Германіи, Болгаріи, Испаніи и т. д. не имѣю возможности остановиться въ данный моментъ въ фойе и внимательнѣе осмотрѣть по истинѣ внушительную выставку многочисленныхъ книжныхъ и журнальныхъ изданій на языкѣ эсперанто, а также подарковъ, присланныхъ отъ мѣстныхъ фирмъ, пожелавшихъ выразить свое почтеніе устроителямъ конгресса. Я возвращаюсь въ огромныя сѣни, которыя жужжатъ на подобіе пчелинаго улья—и, къ счастію, встрѣчаю двухъ варшавскихъ товарищей по идеѣ. Оба—радостные, взвинченные... Они разсказываютъ мнѣ, что на конгрессъ прибыло болѣе 1200 лицъ, что среди нихъ есть представители 27 народностей, что Заменгофъ пріѣхалъ изъ Парижа, что онъ былъ тамъ принятъ весьма любезно министромъ просвѣщенія г. Бенвилисенъ-Мартенъ, обѣщавшимъ ему поддержать идею международнаго языка, что эсперантисты горятъ желаніемъ узрѣть своего „маэстро"... и т. д.

La konsideroj de praktika karaktero — trovi loĝejon en hotelo kaj konforme vestiĝi al la vespera soleno de l'malfermiĝo de la kongreso— ne permesas al mi dume aŭskulti pli da detaloj de miaj samlandanoj. Hoteloj estas troplenigitaj de esperantistoj. Malfacile mi trovas la ĉambron. Kontraŭvole mi malfruas iom en la teatron. La salono estas plenigita ĝis la plej ekstrema grado. En la partero, apud loĝioj, en la unua etaĝo, ĉie la teatraj servantoj renkontas min kun la vortoj: ne estas la liberaj lokoj! Fine en la dua etaĝo en la trairejo mi trovas la staran lokon. Mi eltiras la kolon post aliaj, malfruintaj, kiel mi, rigardantoj, por vidi nur kion ajn — kaj ekscitiĝo forkaptas min subite...

Ankoraŭ mi ne konfidas la okulojn kaj orelojn... Kiel? sekve, tiu ĉi milhoma amaso—tio estas la esperantistoj? Kaj tiu ĉi hora kanto, kiu fluas de la sceno al la publiko, streĉite aŭskultanta—ĉu estas tio ĉi efektive la esperanta himno de d-ro Zamenhof? Tiel, ĝi okazis sur buŝoj de homoj — el esperantaj libretoj, kiuj estis objekto de mokado — tiu ĉi „artefarita fabrikato", tiu ĉi „strangaĵo"? Ĝin oni kantas tie ĉi, en Boulogne, malproksime de la loko de naskiĝo, kie ĝi estas konata ĝis nun nur al amaseto de „utopiistoj"? Tiu ĉi kvazaŭ „malviva" frukto de l'spirito tremas vive sur la buŝoj de tiuj ĉi virinoj, brilantaj per blankaj vestoj?

Fluas la larĝa ondo de sonoj... fluas solene-melodie... per la vortoj de l'aŭtoro de la himno proklamas epokon, kiam la popoloj en reciproka

Соображеніе практическаго характера—найти помѣщеніе въ гостинницѣ и соотвѣтственно переодѣться къ вечернему торжеству открытія конгресса—не дозволяетъ мнѣ пока услышать болѣе подробностей отъ моихъ сородичей. Гостиницы заполнены эсперантистами. Съ трудомъ нахожу комнату, поневолѣ опаздываю нѣсколько въ театръ. Залъ биткомъ набитъ. Въ партерѣ, при ложахъ, въ ярусѣ перваго этажа, повсюду театральная прислуга встрѣчаетъ меня словами: нѣтъ мѣстъ! Наконецъ во второмъ этажѣ въ проходѣ нахожу стоячее мѣсто. Вытягиваю шею за другими, запоздавшими, какъ я, зрителями, чтобы увидѣть хоть что нибудь—и волненіе захватываетъ меня внезапно...

Еще не вѣрю глазамъ и ушамъ... Какъ? значитъ, эта тысячная толпа—это эсперантисты? А эта хоровая пѣсня, которая течетъ со сцены къ обратившейся въ слухъ публикѣ—есть-ли это въ самомъ дѣлѣ эсперантскій гимнъ д-ра Заменгофа? Итакъ, онъ попалъ на уста людей—изъ эсперантскихъ книжекъ, служившихъ у насъ посмѣшищемъ —этотъ „искуственный фабрикатъ", это „чудачество"? Его поютъ здѣсь, въ Булони вдали отъ мѣста рожденія, гдѣ онъ извѣстенъ дотолѣ лишь горсточкѣ „утопистовъ"? Этотъ якобы „мертвый" плодъ духа трепещетъ жизнью на устахъ этихъ женщинъ, сіяющихъ бѣлыми одеждами?

Течетъ широкая волна звуковъ... течетъ торжественно-мелодически... словами автора гимна возвѣщаетъ эпоху, когда народы во взаимномъ

komprenado trovos la vojon al frateca amo kaj anstataŭ daŭrigado de sanga interna militado kuniĝos apud la fajrejo de komuna kultura laborado...

Kaj sur la fono de blankaj vestoj de l'ĥoro de virinoj eltranĉiĝas en mallumaj siluetoj kelkaj viraj figuroj, sidantaj sur la antaŭsceno. Mi atente rigardas iliajn vizaĝojn. Ĉiuj estas nekonataj—krom unu, kiun mi konas delonge. Kaj ĉar mi konas lin, mi sentas en tiu ĉi momento maltrankvilecon pro li. Al mi ŝajnas, ke tiu ĉi ekstreme modesta homo, tiom malsaneme timanta la personan gloron, tiom peneme forirante ĉiam en ombrecon—pro sia kreitaĵo, devas senti sin tre malbone, sidante tie, en la mezo de fremdaj homoj, kiujn li neniam vidis ĝis tiam, sub ĉiaflankaj rigardoj de tiu ĉi milhoma amaso. Vere—tiu ĉi estas lia festa tago; sed samtempe tio ĉi estas la tago de fajra ekzameno. Kia estos ĝia fino?

La kantado mallaŭtiĝis. Respondis al la himno varmegaj aplaŭdoj. Leviĝas de sia loko la mero (ĉefo de la urbo), s-ro Peron. Ni fariĝas la atestantoj de la sola en sia speco sceno. La franca mero petas de ni pardonon, ke... li parolas en Francujo en franca lingvo! Gaja rido trakuris en la salono. La mero, metinte la larĝan manplaton sur la brusto, klarigas al ni, ke pro multaj siaj okupiĝoj li ne havis ankoraŭ tempon por ekposedi la esperantan lingvon tiom, por paroli per ĝi publike. Li ne sentas sin pro tio ĉi inda prezidi dum tiu ĉi vespero. Se li akceptis la elekton, tio estis nur

пониманіи другъ друга, найдутъ дорогу къ братской любви и вмѣсто продолженія кровавой междоусобной войны соединятся у очага общей культурной работы...

А на фонѣ бѣлыхъ одеждъ женскаго хора вырѣзывается темными силуэтами нѣсколько мужскихъ фигуръ, сидящихъ на аван-сценѣ. Я вглядываюсь въ ихъ лица. Все незнакомцы—кромѣ одного, котораго знаю давно. А такъ какъ я знаю его, то ощущаю въ этотъ моментъ за него безпокойство. Мнѣ кажется, что этотъ чрезвычайно скромный человѣкъ, столь болѣзненно опасающійся личной славы, такъ старательно уходящій всегда въ тѣнь—за свое созданіе, долженъ чувствовать себя очень неважно, сидя тамъ, среди чужихъ людей, которыхъ онъ никогда до того не видѣлъ, подъ перекрестными взглядами этой тысячной толпы. Правда—это его праздничный день; но вмѣстѣ съ тѣмъ это день огненнаго испытанія. Чѣмъ оно окончится?

Пѣніе стихло. Отвѣтили гимну горячіе аплодисменты. Встаетъ съ мѣста мэръ, г. Перонъ. Мы становимся свидѣтелями единственной въ своемъ родѣ сцены. Французскій мэръ извиняется передъ нами, что... говоритъ во Франціи по-французски! Веселый смѣхъ пробѣжалъ по залу. Мэръ, положивъ широкую ладонь на груди, объясняетъ намъ, что въ виду многочисленныхъ своихъ занятій онъ не успѣлъ еще овладѣть эсперантскимъ языкомъ настолько, чтобы говорить на немъ публично. Онъ не чувствуетъ себя въ виду этого достойнымъ предсѣдательствовать въ этотъ вечеръ.

tial, ĉar li tamen sentas sin per la tuta koro la esperantisto. En malgranda parolado li bele difinas la signifon de la lingvo Esperanto: „Tio ĉi estas mano, transtirita de unu popolo al alia—super montoj kaj oceanoj". Ĉiu frazo de l'oratoro, tradukita en Esperanton de la sekretario de l'kongreso, s-ro Boulet, estas renkontata per aprobantaj aplaŭdoj. La mero finas, salutante Zamenhof en la nomo de la urbo Boulogne.

Poste parolas la prezidanto de l'komerca ĉambro, s-ro Farjon. Li parolas en Esperanto. Li komencas per la vortoj: „La unua universala kongreso de esperantistoj—estas la konstruado de l'turo Babela"—kaj elvokas tondron de aplaŭdoj. Li substrekas, ke „tio ĉi estas la unua tutmonda kongreso, en kiu reĝas unu lingvo, facile komprenata de ĉiuj partoprenantoj". La urbo Boulogne „povas esti fiera, ke ĝi enskribas la novan, tre gravan paĝon en la historion de civilizacio". „Tiuj ĉi belaj tagoj—finas la oratoro—estos dediĉitaj al granda kaj utila por la homaro afero kaj ornamitaj per la ĉeestado de l'kreinto de la lingvo internacia".

Siavice leviĝas d-ro Zamenhof. Ondo de potencega entuziasmo superverŝas la tutan salonon. Ĉiuj leviĝas de siaj lokoj. Traflugas vera ventego de alpaŭdadoj, tondras, ĝemas, ne povas kvietiĝi. Tuta tiu ĉi amaso—formas do ĝin homoj maturaĝaj, maljunuloj kaj junularo, viroj kaj virinoj, profesoroj, insruistoj, advokatoj, doktoroj, industriistoj, komer-

Если онъ принялъ избраніе, то лишь потому, что онъ все-же чувствуетъ себя всѣмъ сердцемъ эсперантистомъ. Въ небольшой рѣчи онъ прекрасно опредѣляетъ значеніе эсперантскаго языка: „Это рука, протянутая однимъ народомъ къ другому—надъ горами и океанами". Каждая фраза оратора, переведенная на эсперанто секретаремъ съѣзда, г. Булэ, встрѣчается одобрительными аплодисментами. Мэръ кончаетъ, привѣтствуя Земенгофа именемъ города Булонь.

За симъ держитъ рѣчь предсѣдатель торговой палаты, г. Файронъ. Онъ говоритъ на эсперанто. Начинаетъ словами: „Первый всеобщій конгрессъ эсперантистовъ—это построеніе Вавилонской башни"—и вызываетъ громъ аплодисментовъ. Онъ подчеркиваетъ, что „это первый всемірный конгрессъ, на которомъ господствуетъ одинъ языкъ, легко понимаемый всѣми участниками". Городъ Булонь „можетъ гордиться тѣмъ, что онъ вписываетъ новую, весьма важную страницу въ исторію цивилизаціи". Эти прекрасные дни—кончаетъ ораторъ—будутъ посвящены великому и полезному для человѣчества дѣлу и украшены присутствіемъ творца международнаго языка".

Въ свою очередь встаетъ д-ръ Заменгофъ. Волна стихійнаго энтузіазма заливаетъ весь залъ. Всѣ подымаются съ мѣстъ. Буквально проносится ураганъ аплодисментовъ, гремитъ, стонетъ, не можетъ стихнуть. Вся эта толпа—образуютъ же ее люди зрѣлые, старики и молодежь, мужчины и женщины, профессора, учителя, адвокаты, докто-

cistoj—kriegas kvazaŭ freneza: Vivu Zamenhof! Viroj suprenĵetadas programojn, sinjorinoj skuadas ventumilojn. Kaj mi nur nun komprenas, kiom da profunda enhavo estis en tiuj vortoj tiom ofte renkontiĝantaj en esperanta preso: „nia kara majstro“. Fine bruo silentiĝas, kaj Zamenhof povas komenci paroladon. En lia „mola voĉo“—laŭ esprimo de la ĉi-tiea gazeto—traŝiriĝas la tuŝanta noto de profunda impreso, kiun li ne povas ekposedi. Li memoras la koran akcepton en Parizo, dankas la ĉi-tieajn urban estraron kaj la organizantojn de l'kongreso pro tio, „ke ili preparis tiun ĉi neforgeseblan por li vesperon“. Li rakontas, kio igis lin dediĉi longajn jarojn de laborado al la ideo de lingvo internacia. Per malmultaj vortoj rememoras li pri sia batalado kaj oferoj, kiujn hodiaŭ li opinias rekompencitaj. Kun treega takteco, tute sen kia ajn malsincereco, li honorigas la venkitan de li kreinton de volapük, kiel la unuan homon, donintan la pretan artan lingvon, post centoj da provoj, komencitaj kaj forlasitaj de aliaj. Li konfesas por si nur grandan feliĉon, ke li prosperis efektivigi la ideon de pli signifaj faciligoj kaj konduki post si pli multenombrajn amasojn de adeptoj. Li rememoras kun danko la nomojn de l'mortintaj agantoj—esperantistoj, inter ceteraj Wasniewski. Li esprimas siajn opiniojn pri estonteco de la lingvo internacia kaj pri oportunecoj, promesataj de ĝi al progreso de kulturo. Sian paroladon li finas per la majesta himno je l'honoro de la homaro kaj de kreskanta inter ĝi, malgraŭ ĉiaj

ра, промышленники, купцы—реветъ, какъ одержимая сумасшествіемъ: Vivu Zamenhoj! Мужчины подбрасываютъ программы, дамы потрясаютъ вѣерами. И я только теперь понимаю, сколько глубокаго содержанія было въ тѣхъ столь часто попадающихся въ эсперантской прессѣ словахъ: „nia kara majstro“ (нашъ дорогой маэстро). Наконецъ шумъ стихаетъ, и Заменгофъ въ состояніи начать рѣчь. Въ его „мягкомъ голосѣ“—по опредѣленію мѣстной газеты—прорывается трогательная нота глубокаго впечатлѣнія, съ которымъ онъ не можетъ совладать. Онъ припоминаетъ сердечный пріемъ въ Парижѣ, благодаритъ мѣстныя городскія власти и организаторовъ конгресса за то, что приготовили этотъ незабвенный для него вечеръ“. Разсказываетъ, что побудило его посвятить долгіе годы труда идеѣ международнаго языка. Вкратцѣ вспоминаетъ о своей борьбѣ и жертвахъ, которыя сегодня считаетъ вознагражденными. Съ чрезвычайнымъ тактомъ, безъ тѣни рисовки, онъ отдаетъ честь побѣжденному имъ творцу Воляпюка, какъ первому, давшему готовый искусственный языкъ, послѣ сотенъ попытокъ, начатыхъ и брошенныхъ другими. Онъ признаетъ за собою лишь большее счастіе, что ему удалось осуществить идею болѣе значительныхъ облегченій и повести за собою болѣе многочисленныя толпы приверженцевъ. Онъ вспоминаетъ съ благодарностью имена умершихъ дѣятелей-эсперантистовъ, среди другихъ Васніевскаго. Онъ высказываетъ свои взгляды на будущее международнаго языка и на

malamikaj fortoj, spirito de frateco)!

Li parolas pli ol duonhoron—lin oni aŭskultas streĉite, kun ekscitiĝeco, admirante la enhavon, kaj ankoraŭ pli estante ravitaj, ke lin oni komprenas, ke lin oni povas kompreni. La aŭskultantoj kvazaŭ nur nun ekkonsciis, ke fariĝis vera mirindaĵo—la arta lingvo vivas!

La vespero finiĝis per la koncerto. Oni kantis la kantojn de Mignonne en Esperanto, oni deklamis esperantajn monologojn, ludis en esperanta lingvo la komedion „Mensogo pro amo“.

La frutempa promenado en la dua tago de l'kongreso restos en mia memoro ĉiam. Mi neniam estis atestinto de pli originalaj scenoj kaj vidaĵoj. Mi ne memoras tian komunan ĝojon sur vizaĝoj. Mi ne memoras ankaŭ tian... komunan timemecon. Prezentu al vi preskaŭ mil homojn, atendantajn la venon de l'speciala vagonaro, kiu devis veturigi nin sur la marbordon. Ĉiuj estas kun verdaj steletoj en butontruoj. La plej granda parto de tiuj ĉi homoj ĝis nun ne vidis unu la alian—sed ne estas tie ĉi la nekonatuloj. Ĉiuj ekparoladas unu kun la alia tuj, kontrolante sian propran sciecon uzadi la lingvon esperantan kaj dezirante konvinkiĝi, ke la interparolanto estos komprenita. La pleje estas serĉataj la alilandanoj. Samlandano estas malplej interesa. La unua demando estos: al kia nacio vi apartenas? La preskaŭ stereotipa res-

удобства, обѣщаемыя имъ прогрессу культуры. Рѣчь свою онъ заканчиваетъ величавымъ гимномъ въ честь человѣчества и растущаго среди него, вопреки всякимъ враждебнымъ силамъ, духа братства!

Онъ говоритъ болѣе получаса—его слушаютъ напряженно, съ волненіемъ, удивляясь содержанію, а еще болѣе восхищаясь тѣмъ, что его понимаютъ, что его могутъ понимать. Слушатели какъ будто только теперь сознали, что свершилось истинное чудо—искусственный языкъ живетъ!

Вечеръ кончился концертомъ. Пѣли пѣсни Миньоны на эсперанто, декламировали эсперантскіе монологи, играли на эсперанскомъ языкѣ комедію «Ложь о любви».

Ранняя прогулка на второй день конгресса останется въ моей памяти навсегда. Я никогда не былъ свидѣтелемъ болѣе оригинальныхъ сценъ и зрѣлищъ. Я не припомню такой общей радости на лицахъ. Не припомню также такой... общей боязливости. Представьте себѣ почти тысячу людей, ожидающихъ прибытія спеціальнаго поѣзда, который долженъ былъ насъ свезти на побережье. Всѣ съ зелеными звѣздочками въ петличкахъ. Большинство этихъ людей раньше не видало другъ друга—но нѣтъ здѣсь незнакомцевъ. Всѣ заговариваютъ другъ съ другомъ сразу же, контролируя свое собственное умѣніе употреблять эсперантскій языкъ и желая убѣдиться, что собесѣдникъ будетъ понятъ. Всего болѣе розыскиваются иностранцы. Землякъ оказывается наименѣе интереснымъ. Первый вопросъ: къ какой народности вы при-

pondo estas: nu, divenu vi mem laŭ la prononco. Komenciĝas divenoj, ofte ne rapide alkondukantaj al ĝusta difino. Franco estas ravita, renkontante germanon, anglon, ruson, polon, bohemon, holandon, svedon, kaj t. p.—kaj male. La demandoj de la lingvoscienco fariĝas la plej gravaj demandoj de l'tago. Plenaj da mirego homoj rakontas unu al la alia, ke ili ellernis Esperanton dum kelkaj semajnoj aŭ monatoj. Ŝerce oni riproĉas reciproke pro la troa malfacileco de ellernado de ĉiaj idiotismoj, nelogikecoj, malregulaj verboj de naciaj lingvoj, pro la nevenkebleco de nuancoj de fremdlanda prononcado. Mi vidas kelkajn maljunulojn—anglojn, kiuj venis tien ĉi kun la filoj, flamaj esperantistoj; ili mem balbutas ankoraŭ, parolante en Esperanto, sed tamen ili penas paroladi, uzante la helpadon de l'vortaro. La pleje ĝojas tiuj, kiuj ellernis nenian alian lingvon, krom sia patra: renkontiĝas tiaj inter angloj kaj francoj (ne sole inter ili)! kaj jen okazis, ke nun ili povas interŝanĝi pensojn kun alilandanoj. Cetere, la plej granda parto ellernis en la plej bona okazo nur unu alilandan lingvon—kaj nun triumfas, ke Esperanto donas al ili eblecon komprenadi ĉiujn ĉeestantajn en la kongreso „popolojn" sen escepto.

Ili esperis je tiu ĉi ebleco, ekvojaĝante al la kongreso—sed ili ne estis certigitaj je ĝi. Nun ili sentas,

надлежите? Почти стереотипный отвѣтъ: ну-ка, угадайте сами по выговору. Начинаются догадки, зачастую не скоро приводящія къ правильному опредѣленію. Французъ восхищенъ, встрѣчая нѣмца, англичанина, русскаго, поляка, чеха, голландца, шведа, и т. д.—и наоборотъ. Вопросы лингвистики оказываются важнѣйшими вопросами дня. Полные изумленія люди разсказываютъ другъ другу, что они изучили эсперанто въ теченіи нѣсколькихъ недѣль или мѣсяцевъ. Шутливо упрекаютъ другъ друга въ чрезмѣрной трудности изученія всяческихъ идіотизмовъ, нелогичностей, неправильныхъ глаголовъ національныхъ языковъ, въ неодолимости оттѣнковъ чужестраннаго выговора. Я вижу нѣсколько стариковъ англичанъ, которые прибыли сюда съ сыновьями, пламенными эсперантистами: они сами-то заикаются еще, говоря на эсперанто, но все же стараются говорить, прибѣгая къ помощи словаря. Болѣе всего радуются тѣ, которыя не изучили никакого другого языка, кромѣ родного: встрѣчаются такіе среди англичанъ и французовъ (не только среди нихъ!) и вотъ оказывается, что теперь они въ состояніи обмѣняться мыслями съ иностранцами. Впрочемъ большинство изучило въ лучшемъ случаѣ лишь одинъ иностранный языкъ—и теперь торжествуетъ, что эсперанто даетъ имъ возможность понимать всѣ присутствующіе на съѣздѣ „народы" безъ исключенія.

Они надѣялись на эту возможность, отправляясь на конгрессъ—но они не были въ ней увѣрены.

ke tiu ĉi ebleco estas realigita, korpigita. Kaj kune kun tio ili sentaŝ, ke fariĝis kvazaŭ la supernaturaĵo. Homoj maturaj ĝojas kiel infanoj. Kaj efektive estas io naive—tuŝanta en tiu ĉi malaperiĝo por kelka tempo de naciaj diferencoj... ne! ni diru pli vere—en tiu ĉi ĝoja konfeso de l'foresto de l'diferenco, kiu ĉesis nun ekzisti kaj esti la baro dank' al la komuneco de parolo, estanta egale la propreco de ĉiuj kaj ne apartenanta al iu ekskluzive.

Atendante la venon de la vagonaro, la novaj konatuloj diligente interŝanĝadas vizitkartojn kaj subskribojn, tre zorgante pri la plej granda cifero de konatiĝoj el malproksimaj landoj. Dum unu momento mi estas senigita de kelkaj dekoj da miaj kartetoj kaj estas ravita pro la farita ŝanĝo por la fremdaj.

Fine ni veturas. En la vagono mi kun plezuro sciiĝas, ke miaj modestaj poeziaj tradukoj en Esperanton havis nekonatajn al mi legantojn en Francujo, Anglujo, Holando (mi fariĝas iom fiera); mi konatiĝas kun la holandano, esperanta poeto s-ro Seynaewe kaj parolas kun li pri... la poemo „En Svisujo" de Słowacki, videble en traduko en Esperanton; al mi agrable estas paroli kun anglo kaj franco pri la baladoj de Mickiewicz, kiujn en sia patra lingvo—kiom mi scias—ili ne povus legi, des pli malkredeble—en originalo! Kiel vi volas—tio ĉi estas ne ordinara okazo: aŭskulti el buŝo de anglo citatojn el „Vojevodo" kaj „Sinjorino Tvardovska".

Теперь они чувствуютъ, что эта возможность реализована, воплощена. И вмѣстѣ съ тѣмъ они чувствуютъ, что совершилось какъ бы чудо. Люди зрѣлые радуются какъ дѣти. И въ самомъ дѣлѣ есть что-то наивно-трогательное въ этомъ исчезновеніи на время національныхъ различій... нѣтъ! скажемъ вѣрнѣе—въ этомъ радостномъ признаніи отсутствія разницы, которая перестала теперь существовать и служить преградой благодаря общности рѣчи, составляющей одинаково собственность всѣхъ и непринадлежащей кому-либо исключительно.

Ожидая прибытія поѣзда, новые знакомцы ревностно обмѣниваются визитными карточками и подписями, сильно заботясь о наибольшей цыфрѣ знакомствъ изъ далекихъ земель. Въ одинъ моментъ я лишенъ нѣсколькихъ десятковъ моихъ карточекъ и восхищенъ произведеннымъ обмѣномъ на чужіе.

Наконецъ ѣдемъ. Въ вагонѣ съ удовольствіемъ узнаю, что мои скромные поэтическіе переводы на Эсперанто имѣли неизвѣстныхъ мнѣ читателей во Франціи, Англіи, Голландіи (я становлюсь немного гордъ); знакомлюсь съ голландцемъ, эсперантскимъ поэтомъ г. Сейнаевомъ и говорю съ нимъ о... поэмѣ „въ Швейцаріи" Словацкаго, очевидно въ переводѣ на эсперанто; мнѣ пріятно говорить съ англичаниномъ и французомъ о балладахъ Мицкевича, которыхъ на отечественномъ языкѣ—насколько знаю—они не могли бы прочесть, тѣмъ болѣе въ подлинникѣ! Какъ хотите—это не повседневный случай: услышать изъ устъ англичанина цитаты изъ „Воеводы" и „Пани Твардовской".

Apenaŭ ni eliris el la vagono, jam ŝanĝiĝas mia societo. Nun mi faras la konatiĝon kun tre kapabla 15-jara sviso, kiu redaktadas la esperantan ĵurnalon por junuloj en Ĝenevo kaj, povas esti, posedas pli bone tiun ĉi lingvon, ol ĉiuj aliaj, kiujn mi renkontis en la kongreso. Tiu ĉi junulo esprimas al mi sian bedaŭron, ke tro malgranda atento estas metita je l'disvastigado de la lingvo Esperanto inter infanoj.

Je tiu sama temo li faris la bonegan paroladon en unu el kunsidoj de la kongreso. „Dum nur grandaĝuloj ellernadas tiun ĉi lingvon—parolis la juna oratoro,—junuloj do ne komencas tion ĉi, ni kvazaŭ plenigadas botelon sen fundo".

Plu mi komencas la konatecon kun s-ro Boirac, la rektoro de l'Akademio en Diĵon kaj la tradukinto de Monadologio de Leibnitz en Esperantan lingvon... poste kun s-rino Junck *) kaj aŭskultas ŝiajn interesajn rimarkojn pri la esperanta elparolado en kantado kaj deklamado, kiam subite ekkaptas mian manon la mirinde vigla advokato Michaux kaj kondukas min al la amaseto, konsistanta el la personoj de diversaj nacioj; li deziras konvinki ian obstinan Boulogne'anon, ke „la esperantistoj el diversaj landoj parolas esperante egale kaj bonege komprenas unu la alian".

*) Ŝi diris en la kongreso: mi naskiĝis en Belgujo, fariĝis la edzino de l'germano, 20 jarojn mi vivas en Italujo, nun mi trovIĝas tie ĉi, en Francujo—mi mem ne scias tie ĉi, kiu estas mi: mi scias nur, ke mi estas la esperantistino.

Только что мы вышли изъ вагона, какъ уже мѣняется мое общество. Теперь завожу знакомство съ чрезвычайно способнымъ 15-лѣтнимъ швейцарцемъ, который редактируетъ эсперантскій журналъ для дѣтей въ Женевѣ и пожалуй владѣетъ лучше этимъ языкомъ, чѣмъ всѣ другіе, которыхъ я встрѣтилъ на съѣздѣ. Этотъ юноша высказываетъ мнѣ свое сожалѣніе о томъ, что слишкомъ мало обращено вниманія на распространеніе языка эсперанто среди дѣтей.

На ту же тему онъ произнесъ отличную рѣчь въ одномъ изъ засѣданій конгресса. „Покуда только старшіе изучаютъ этотъ языкъ—говорилъ молодой ораторъ,—а молодежь не принимается за него, мы словно заполняемъ бутылку безъ дна".

Далѣе я завожу знакомство съ упомянутымъ уже г. Буаракомъ... затѣмъ съ г-жей Іонгъ *) и выслушиваю ея интересныя замѣчанія объ эсперантскомъ выговорѣ въ пѣніи и декламаціи, когда вдругъ хватаетъ меня за руку удивительно живой адвокатъ Мишо и ведетъ къ кучкѣ, состоящей изъ лицъ разнообразныхъ народностей; онъ желаетъ де убѣдить какого-то упрямаго булонца, что „эсперантисты изъ разныхъ странъ говорятъ по-эсперантски одинаково и отлично понимаютъ другъ друга".

*) Она заявила на конгрессѣ: я родилась въ Бельгіи, вышла замужъ за нѣмца, 20 лѣтъ проживаю въ Италіи, теперь нахожусь здѣсь, во Франціи—я сама не знаю здѣсь, кто я: знаю одно, что я эсперантистка.

Kaj jen mi vidas la maljunulon—francon, gratadantan sian senhararajon kaj demandantan: Est-ce possible? Et ce monsieur est un espagnol? et celui-ci un allemand? et celui—là un russe?... Un polonais?... Kaj la okuloj de l'maljunuleto kun gaja mirego transkuradas de unu el ni al la alia.

„Se do Vi-ankoraŭ estas obstina en Via skepticismo — aldonas Michaux—ni tre petas, ke Vi bonvolu veni hodiaŭ vespere en nian teatron: ni ludas la komedion de Molière: „Edziĝo kontraŭvola". Ĉiu rolo estas ludata de l'persono de alia nacio".

Mi devas interrompi tie ĉi mian raporton *). Tro multe da karakteraj detaloj mi devus noti dum tiuj ĉi kelkaj malordinaraj aŭgustaj tagoj, kiujn ni travivis en la bela apudborda urbeto de Francujo... Cetere,

*) Por rusaj legantoj oni devas, tamen, noti unu detalon.

En la kazeno en la tria vespero de l'kongreso estis la balo je l'honoro de Zamenhof. Estis multaj personoj en naciaj kostumoj. Kiam la kreinto de la lingvo eliris en la salonon, publiko, konsistanta el kelkaj centoj da homoj, formis du vicojn, inter kiuj pasis la estimata kaj amata doktoro. La muziko ludis la Marseillaise. Al d-ro Zamenhof alpaŝas unu sinjorino, la naskitulino de Boulogne, en la kostumo de Minervo, kaj faras al li simbolan klinan saluton. Ĉiuj aplaŭdas. Al Zamenhof sin turnas du infanoj kaj diras je lia honoro versojn en Esperanto. Al lia edzino oni prezentas grandegajn bukedojn. Poste s-ro Avilov kaj s-ino Avilov (el Tiflis) en naciaj kostumoj de l'montanoj dancas la ĉerkesan dancon („lezginka") kaj „kazaĉok" (kozaketo"). Ĉirkaŭ ili la tuta eleganta internacia publiko aplaŭdas konforme al la takto de l'dancantoj, ĉiam pli-kaj plioftigante ekbatojn de manplatoj, laŭ kutima moro de la dancoj. La publiko en infana ravo longe aplaŭdadas, observante belajn gestojn de gesinjoroj Avilov'oj.

И вотъ я вижу старичка-француза, почесывающаго то и дѣло свою плѣшь и распрашивающаго: „Est-ce possible! Et ce monsieur est un espagnol? et celui-ci un allemand? el celui—la un russe?.. Un polonais?... И глаза старичка съ веселымъ изумленіемъ перебѣгаютъ отъ одного изъ насъ къ другому.

„А если Вы еще упорствуете въ вашемъ скептицизмѣ—прибавляетъ Мишо—то покорнѣйше просимъ пожаловать сегодня вечеромъ въ нашъ театръ: мы играемъ комедію Мольера: „Супружество поневолѣ". Каждая роль исполняется лицомъ другой народности.

Я принужденъ прервать здѣсь свой отчетъ *). Слишкомъ много характерныхъ подробностей пришлось бы занести за время этихъ нѣсколькихъ необычныхъ августовскихъ дней, которые мы прожили

*) Для русскихъ читателей слѣдуетъ, однако, привести одну подробность: Въ казино въ третій вечеръ конгресса давался балъ въ честь Заменгофа. Было много лицъ въ національныхъ костюмахъ. Когда творецъ языка вышелъ въ залъ, публика, состоящая изъ нѣсколькихъ сотъ лицъ, образовала два ряда, между коими прошелъ чтимый и любимый докторъ. Музыка играла Мерсельезу. Къ д-ру Заменгофу подходитъ одна дама, уроженка Булони, въ костюмѣ Минервы, и отдаетъ ему символическій поклонъ. Всѣ аплодируютъ. Къ Заменгофу обращаются двое дѣтей и говорятъ въ честь его стихи на эсперантскомъ языкѣ. Женѣ его преподносятъ огромные букеты. Засимъ г. Авиловъ и г-жа Авилова въ національныхъ костюмахъ горцевъ танцуютъ черкесскій танецъ и казачка. Кругомъ ихъ вся элегантная международная публика ударяетъ въ ладони въ тактъ танцующимъ, все учащая удары, согласно русскому обычаю. Публика въ дѣтскомъ восторгѣ долго бьетъ въ ладоши, слѣдя за красивыми жестами г.г. Авиловыхъ.

mi ne intencis tute doni plenan raporton pri la kongreso.

Mi ne opiniis necese priskribadi en tiu ĉi artikolo fluon de kunsidoj en la kongreso, doni tie ĉi la raporton pri laboroj de l'kongreso, rakonti la enhavon de divesaj opinioj.

Mi donis dume al leganto nur kelkajn impresojn. Oni devas ankoraŭ turni atenton de l'societo al du faktoj:

1) La komedio de Molière pasis sur la sceno inter eksplodiĝoj de gaja rido de l'tuta salono de rigardantoj. Kvankam ĝin ludis la amantoj (neprofesiaj aktoroj), apartenantaj al sep diversaj nacioj (s-rino Junck—italino, s-rino Cederblad—svedino, s-rino Avilov—rusino, s-roj Boulet, Ansel kaj Michaux—francoj, s-ro Cogen—belgo, s-ro Kuchler—germano, s-ro Allum—norvego), tamen ĝi havis karakteron de plena harmonio en prononcado. Kvankam ĝi pasis en la lingvo esperanta, tamen ĝi estis bonege komprenita de treege intermiksita en nacia rilato publiko.

2) Ĉiuj konsiliĝoj sub la prezidado de s-ro Boirac pasis en la lingvo Esperanto. Sur la sceno sidis la komitato, kies membroj estis el dudek diversaj nacioj. Ĉiu el la ĉeestantoj, petante, ke oni permesu al li parolon, nomadis sian nomon kaj nacion, al kiu li apartenas. En unua momento oratoroj parolis, iom timetiĝinte;—tiel estis sentate, ke kelkaj el ili la unuan fojon kuraĝas paroli en Esperanto; estis sentate, ke ili mem estas ankoraŭ nesufiĉe krediĝintaj je sia ebleco interŝanĝadi pensojn kun aliaj homoj en arta lingvo.

въ красивомъ прибрежномъ городкѣ Франціи... Впрочемъ, я не намѣревался вовсе дать полный отчетъ о конгрессѣ.

Я не считалъ нужнымъ описывать въ настоящей статьѣ ходъ совѣщаніи на конгрессѣ, давать здѣсь отчетъ о трудахъ съѣзда, излагать содержаніе разнородныхъ мнѣній.

Я далъ покамѣстъ нашему читателю лишь горсть впечатлѣній. Слѣдуетъ еще обратить вниманіе общества на два факта:

1) Комедія Мольера прошла на сценѣ среди взрывовъ веселаго смѣха всего зрительнаго зала. Хотя ее играли любители, принадлежащіе къ семи разнымъ націямъ (г-жа Цедербласъ—шведка, г-жа Авилова—русская, г. Буле, Анзель и Мишо — французы, г. Когенъ — бельгіецъ, г. Кюхлеръ — нѣмецъ, г. Аллюмъ—норвежецъ), тѣмъ не мнѣе она носила характеръ полной гармоніи въ произношеніи. Хотя шла она на языкѣ эсперантскомъ, но была отлично понята въ высшей степени смѣшанной въ національномъ отношеніи публикой!

2) Всѣ совѣщанія подъ предсѣдательствомъ г. Буара шли на языкѣ эсперанто. На сценѣ возсѣдалъ комитетъ, члены коего принадлежали къ двадцати разнымъ народностямъ. Каждый изъ присутствующихъ, прося дать ему голосъ, называлъ свою фамилію и націю, къ которой принадлежитъ. Въ первый моментъ ораторы говорили, немного робѣвъ;—такъ чувствовалось, что нѣкоторые изъ нихъ впервые отваживаются говорить на эсперанто; чуялось, что сами-то они еще недостаточно увѣрены въ своей воз-

Sed, post kelkaj kunsidoj, tiu ĉi ĝeneco pasis, malaperis la malkrediĝeco, degelis la maltrankvileco; la enhavo mem nin forlogis, la formo estis forgesita, ĝi sorbiĝis, en homa parolado, de memstara vivo, fariĝis instinkteca, senkonscia, arbitre elŝiriĝanta el internoj de animo kaj, kiam en la kunsido en la kvara tago ni interkonsiliĝadis pri elekto de la loko por la estonta kongreso, ŝanceliĝante inter London kaj Lucern, Anglujo kaj Svisujo, la lingvo esperanta jam sonis sur niaj buŝoj, kiel ĉiu natura lingvo... Kaj ni eksentis, ke ni parolas per la lingvo, kiu post kelka tempo, ankoraŭ dum niaj tagoj, fariĝos la sola natura parolo de ĉiuj internaciaj sciencaj kongresoj kaj entute de ĉiuj kunvenoj, en kiuj la popoloj difinas unu al la alia la sinvidon!

Traduko de
„Ruslanda Esperantisto".

можности обмѣниваться мыслями съ другими на искусственномъ языкѣ. Но, спустя нѣсколько засѣданій, эта принужденность миновала, исчезла неувѣренность, растаяло безпокойство; само содержаніе насъ увлекло, форма была забыта, она пропиталась въ человѣческой рѣчи самодовлѣющей жизнью, стала инстинктивной, безсознательной, стихійно вырывающейся изъ нѣдръ души и, когда въ засѣданіи на четвертый день мы совѣщались о выборѣ мѣста для будущаго конгресса, колеблясь между Лондономъ и Люцерномъ, Англіей и Швейцаріей, эксперантскій языкъ уже звучалъ въ нашихъ устахъ, какъ всякій естественный языкъ... И мы почувствовали, что говоримъ на языкѣ, который современемъ, еще въ наши дни, станетъ естественною рѣчью всѣхъ международныхъ ученыхъ конгрессовъ и вообще всѣхъ сходокъ, на которыхъ народы назначаютъ другъ другу свиданіе!

Лео Бельмонтъ.

P R E Ĝ O.

Al Vi, ho potenca senkorpa mistero,
Fortego, la mondon reganta
Al Vi, granda fonto de l'amo kaj vero,
Kaj fonto de Vivo Konstanta,
Al Vi, kiun ĉiuj malsame prezentas,
Sed ĉiuj egale en koro Vin sentas,
Al Vi, kiu kreas, al Vi kiu reĝas,
Hodiaŭ ni preĝas.

Al Vi ni ne venas kun kredo nacia,
Kun dogmoj de blinda fervoro:
Silentas nun ĉiu disput' religia
Kaj regas nur kredo de koro
Kun ĝi, kiu estas ĉe ĉiuj egala,
Kun ĝi, la plej vera, sen trudo batala,
Ni staras nun, filoj de l'tuta homaro
Ĉe Via altaro.

Homaron Vi kreis perfekte kaj bele,
Sed ĝi sin dividis batale;
Popolo popolon atakas kruele,
Frat' fraton atakas ŝakale.

Ho, kiu ajn estas Vi, forto mistera,
Aŭskultu la voĉon de l'preĝo sincera,
Redonu la pacon al la infanaro
De l'granda homaro!

Ni ĵuris labori, ni ĵuris batali,
Por reunigi l'homaron.
Subtenu nin, Forto, ne lasu nin fali,
Sed lasu nin venki la baron;
Donacu Vi benon al nia laboro,
Donacu Vi forton al nia fervoro,
Ke ĉiam ni kontraŭ atakoj sovaĝaj
Nin tenu kuraĝaj.

La verdan standardon tre alte ni tenos;
Ĝi signas la bonon kaj belon.
La Forto mistera de l'mondo nin benos,
Kaj nian atingos ni celon.
Ni inter popoloj la murojn detruos,
Kaj ili ekkrakos kaj ili ekbruos
Kaj falos por ĉiam, kaj amo kaj vero
Ekregos sur tero.

d. Zamenhof.

Примѣчаніе. Этимъ стихотвореніемъ была закончена д-ромъ Заменгофъ рѣчь, сказанная имъ при открытіи Булонскаго Конгресса. (См. стр. 97).